

USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

BROJ 257

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 1. KOLOVOZA 1942.
O NAPADU PRVOG DALMATINSKOG UDARNOG BATALJONA NA
TALIJANSKU AUTOKOLONU KOD BILOG BRIGA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

Taj. broj: 1923/42

Omiš, dne 1/8 1942.

1) Obće upravno povjereništvo kod Višeg zapovj. tal. oruž. snaga »-Slovenija—Dalmacija«	S u š a k
2) Ministarstvu unutarnjih poslova Tajništvo ministra	
3) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost	
4) Ustaškoj nadzornoj službi Ured I/III	Z a g r e b
5) Stožeru 6. pješачke divizije	M o s t a r

Kotarska oblast Sinj javlja: »Dne 29. srpnja o.g. oko 10 sati talijanske kolone od 20 samovoza, koje su putovale u pravcu Vagnja—Livno na mjestu zv. Runjine Vlake niže Bilog Briga napadnute su od jače skupine partizana.² Imade dosta mrtvih i ranjenih na strani partizana kao i na strani talijanske vojske.

Prema naknadno primljenom obavještenju ima 20—30 mrtvih na strani Talijana i dosta ranjenih, a na strani partizana 32 mrtva, koja su ostala na samom terenu i više ranjenih, koji su sa strane partizana odvučeni. — Talijanski odredi iz Hana kao i jedan odred naše vojske iz Sinja upućen je istog dana u pomoć.

PotANJI izvještaj podniet će se.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Veliki župan

Luetić v.r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NDH, reg. br. 28/1—1, k. 227.

² Napad je izvršio Prvi dalmatinski udarni bataljon. Vidi dok. br. 11, 15, 266, napomenu 8.

BROJ 258

**IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMISU OD 1. KOLOVOZA 1942.
O UPADU PARTIZANA U OPĆINSKI URED U SUPETRU I UNIŠTENJU
ARHIVE IZ 1941. I 1942. GODINE¹**

Omiš, dne 1/8 1942.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

Taj. broj: 1922/42

Predmet: Uništavanje domobran, spisa
i knjiga u občini Supetar.

1) Obće Upravno Povjereništvo kod višeg zapovj. tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«	S u š a k
2) Ministarstvu unutarnjih poslova Tajništvo ministra	
3) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost	
4) Ustaškoj nadzornoj službi Ured I/III	Z a g r e b
5) Stožeru 6. pješaačke divizije	M o s t a r

Kotarsko oružničko zapovjedništvo od 31. srpnja tg. Taj. broj: 52/42 dostavlja:

»Noći na 30—31 srpnja tg. po do sada neustanovljenim počiniteljima provaljeno je u obć. ured u Supetru, kotara istog, Velike župe Cetina, time što su provalnici ušli kroz otvorena ulazna prizemna vrata te se po stepenicama uvukli na drugi sprat zgrade gdje se nalaze pisarne obćinskog ureda.² Pri ulazu u hodnik na kome su bila vrata na desnu stranu na istim vratima se vide tragovi pokušaja nasilnog otvaranja nekim gvozdenim predmetom (dlatvom), jer gornji idoljnji kraćun tj. rućica sav iskrivljen, pa kada nisumogli otvoriti ovih vrata krenuli su na lijevu stranu hodnika te su vrata na pisami kod blagajnika nasilno otvorili guranjem tako da je popustila gornja pregrada i staklo puklo na vratima pa zatim ušli u pisarnu gdje su iz ormara izvadili pismohranu za 1941. i 1942. god. te je iscjepali na sitne komade, zatim skinuli sa zida i iz istog izvukli sliku Poglavnika te je rascjepali, stari žig (autonomni sa natpisom) obćina Supetar »Sv. Petar« odnieli, doćim novi okrugli žig samo skinuli gumena slova i odnijeli. Iz ove pisarne ušli su kroz nezaključana vrata u pisarnu Kotarskog domobranskog izvjestitelja te u istoj pocjepali pismohranu te rješene i nerješene spise, novaćke

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VN, arhiva NDH, reg. br. 27/2—3, k. 227.

² Akciju su izvršili borci Braćke partizanske ćete. Vidi dok. br. 258, 260, 266.

listine za novačenja u 1942. g. ovo sve iscjepali na male komadiće, zatim skinuli okvir i izvadili Poglavnikovu sliku i istu rascjepali na polovinu, a okvir i staklo ostavili. Iz ove pisarne ušli su kroz nezaključana vrata u sobu načelnika občine te u istoj porazbacali spise iz ormara ali nije ništa uništeno. Iz ove sobe ušli su u pisarnu občinskog bilježnika i občinskog vojnog izvjestitelja, te sve spise koji su se odnosili na domobranstvo izvukli iz rafa te pocjepali pa zatim nasilno otvorili ormar i iz istog izvadili svu pismohranu, te očevidnike (registre) sve one u kojima su uvedena godišta 1900—1922. Ovo su sve pocjepali na sitne komade i zatim u istoj pisarni zapalili, ali nije mnogo izgorjelo vjerojatno su počinitelji sami ugасili vatru, inače bi bila i zgrada izgorjela. Zatim su sa zida skinuli okvir i izvadili Poglavnikovu sliku te je iscjepali a okvir sa staklom stavili na zid. Počinitelji su vjerojatno izašli istim putem kojim su i ušli, jer na drugi način nije bilo moguće. Vođenim izvidima utvrđeno je gore navedeno, dočim tragove a niti pak što drugo po čemu bi se mogli otkriti počinitelji nije se na licu mjesta moglo utvrditi, jedino je mjenje obće, da su to počinili t.z. partizani odnosno lica, koja su u vezi sa istima tim više što su pocjepani samo spisi koji se odnose na domobranske radove, a naročito su sitno pocjepane listine za novačenje u 1942. g., pa su morali ovo učiniti samo lica koja su bila u tom zainteresirana (upisana), pa da bi time izbjegla novačenje odnosno pozivanje u domobranstvo. A da je ovo tako tvrdi i okolnost ta, što u svim pisarnama nije drugo uništeno osim spisa domobranske prirode. Daljnjim izvidima putem svjedoka ustanovljeno je također da su u noći na 30—31 srpnja 1942. između 23—24 s. viđeni na kraju mjesta Supetra 8—10 naoružanih partizana, a koji su vjerojatno imali udjela u gornjoj provali, ali se nije moglo ništa dalje o istima utvrditi, o čemu se i dalje vode izvidi.

Zgrada občinskog ureda nalazi se na samoj obali i na oko 25 m. udaljeno stoji stražar tal. vojske, koji nije ništa mogao primjetiti, a isto tako i ophodnje postaje Supetar nalazile su se u mjestu naročito na obali i također nisu ništa primjetile, jedino poslužnik u jutro pri dolasku za čišćenje je ovo primjetio. Od osoblja koje u tim pisarnama radi ne može se posumnjati obzirom na sve okolnosti i njihovu ispravnost.

Po prednjem vodi se svestrana i energična potraga, te je postaji Supetar potrebno zapovjedbno i o svemu sliedi izvješće.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

Veliki župan:

Luetić v. r.

BROJ 259

**IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 1. KOLOVOZA 1942.
O UPADU PARTIZANA U OPĆINSKI URED U SUTIVANU
I UNIŠTENJU SLUŽBENIH SPISA IZ 1942. GODINE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

Taj. broj: 1859/42

Omiš, 1. kolovoza 1942.

1) Obće Upravno Povjereništvo kod višeg zapovj. tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«	S u š a k
2) Ministarstvo Unutarnjih Poslova Tajništvo Ministra	Z a g r e b
3. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost	Z a g r e b
4. Ustaškoj nadzornoj službi Ured I/III	Z a g r e b
5) Domobranskom popunidbenom zapovjedništvu	S i n j

Obćinsko poglavarstvo Sutivan Broj službeno od 24/VTI 1942. g. dostavlja:

»Potpisani se časti ovime saobćiti Tom Naslovu slijedeće: U noći između 23 i 24 t. m. nepoznata lica su provalila u ured ove občine oštećivši pri tome tri vrata ureda, te su čitavi ured preturali, predmete po uredu porazbacali, ladice pisaćeg stola silom otvorili i pretresli.²

Pregledavajući sav taj nered potpisani je ustanovio, u koliko je to mogao na prvi mah ustanoviti, da su od občinskog ureda odnešeni slijedeći predmeti:

- 1) Slika Poglavnikova s okvirom, koja je visjela u občinski ured,
- 2) Uručbeni zapisnik spisa,
- 3) Fascikl sa neriješenim spisima u g. 1942.
- 4) Fascikl sa riješenim spisima u g. 1942.
- 5) Registri vojnih obveznika svih godišta,
- 6) Regrutni spiskovi svih godišta,
- 7) Razne tiskanice s primljenim tiskanicama za popis pučanstva u svrhu prehrane, koje su se primile 23. t. m.
- 8) Spiskovi kuluka,
- 9) Spisi »Pomoć« sa svim primljenim značkama »Pomoć«
- 10) Knjiga o dolasku i odlasku službenika iz obć. ureda,
- 11) Pozivnice za novačenje u g. 1942,
- 12) Narodne novine.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NDH, reg. br. 27/1—1, k. 227.

² Akdju su izvršili bord Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 266.

Svi ovi predmeti su po svoj prilici izgoreni, jer pred občinskom zgradom je osvanulo veliko zgarište sa kojeg je još tinjala vatra.

Nadalje se izvještuje Tom Naslovu, da su također nepoznata lica napala na kuće občinskog redara Stjepana Ivanović, koji se je nalazio na ribarenju, i prisilili njegovu ženu da im dade samokres koji je bio povjeren njezinom spomenutom mužu, i ista je bila primorana, da im dotični samokres uruči. Tako isto su prisilili i ženu občinskog lugara Marijana Lukšić, koji se je također nalazio na ribarenju, da im predade lovačku pušku, koja je bila povjerena njezinom mužu što im je ovaj morala predati dotičnu pušku.«

Dostavlja se gornje izvještajem, da na području občine Sutivan nema nikakve naše vlasti i da je uobće stanje na području kotara Supetar (Brač) vrlo teško i moli se potrebno raspoložiti u svrhu što žurnijeg upućenja ustaških postrojbi ih domobranskih radi uspostavljanja reda i mira.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Veliki župan:
Luetić v. r.

BROJ 260

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 2. KOLOVOZA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA
PARTIZANA NA SEKTORU ŽUPE U VREMENU OD 26. LIPNJA
DO 1. KOLOVOZA¹**

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
V.T. br. 54/8**

Omiš, dne 2. kolovoza 1942.

Predmet: Nedeljni izvještaj Velike župe
za vrijeme od 26. lipnja 1942. do
1. kolovoza 1942.

1. Ministarstvu unutar, poslova — Tajništvo ministra
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
3. Ministarstvu vanjskih poslova
4. Zupanstvu pri poglavniku

5. Ministarstvu hrvats. domobranstva
— za glavni stožer

Z a g r e b

6. Obće upr. zapovj: tal. oruž. snaga
»■Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unutar poslova od 15. siječnja 1942.
V. T. br. 14-A-I-1942. podnosimsljedeći izvještaj: Ad D) Stanje i raz-
mjjer pobune kao i tokom prošle nedjelje, uz pojačanu djelatnost pobu-
njenika.

Tokom nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja:

[. . .]

b) dne 26. srpnja 1942. iz planine Biokova upala je jedna grupa od 140 naoružanih partizana u selo Šestanovac² (kot. Omiš) i opljačkala mnoge stvari i novac te demolirala vriedne naprave i predmete u državnoj pošti, duvanskoj pokusnoj stanici i zgradi obć. poglavarstva... Partizani su sobom odveli pošt. činovnika Marijana Madunića i obć. načelnika Franu Nosića. Prvi je kasnije pušten na slobodu, dočim se za sudbinu obć. načelnika ne zna, a vjerojatno je — kao pripadnik ustaškog pokreta — ubijen;

[. . .]

d) dne 29. srpnja 1942. u 10 sati jedna jača skupina partizana napala je talij. kolonu od 20 samovoza na mjestu zv. Runjine Vlake niže Bilog Briga (kot. Sinj). U borbi koja se je razvila bilo je mrtvih i ranjenih na obim stranama. Talijanima je žurno upućena pomoć iz Hana i Sinja. Potanje provjerene viesti nedostaju;

e) dne 29. srpnja 1942. oko 22 sata u Makarskoj iz zasjede po nepoznatim licima ubijen je sa 5 revolverskih metaka u blizini svoje kuće ustaša Frano Sandrić, lični pratilac obć. povjerenika i logornika u Makarskoj Jakova Alača. Ovo je svakako djelo partizana, koji stalno priete spomenutom logorniku i vrebaju na njega;

f) dne 30. srpnja 1942. u 11.30 sati naoružani partizani upali su u zgradu obćinskog poglavarstva i poreznog ureda u Staromgradu (kotar Hvar) te opljačkah novac i dragocjenost;³

g) dne 30. srpnja 1942. osvanuli su na nekoliko mjesta u Omišu nalijepljeni letci protudržavnog sadržaja, naročito upereni protiv stavnje koja se ovih dana vrši u Omišu. Isto se je dogodilo i u selima Dugirat i Gata (kotar Omiš);

h) u noći od 30. na 31. srpnja 1942. nepoznata lica provalila su u zgradu obćinskog poglavarstva u Supetru i poništili razne spise i spiskove, naročito vojničkog sadržaja;⁴

² Odnosi se na borce bataljona »Jozo Jurčević«. Vidi dok. br. 8 i talj. 2, dok. br. 545.

³ Akciju su izvršili borci Hvarske partizanske čete »Matija Ivanić«. Vidi dok. br. 266 i 280.

⁴ * Akciju su izvršili borci Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 258 i 266.

i) dne 31. srpnja 1942. u noći nepoznata lica provalila su u zgradu obč. poglavarstva u Postirama (kotar Supetar) te su zapalili sav arhiv i odniela pečate;⁵

j) u noći od 31. srpnja na 1. kolovoza 1942. partizani su prepildli: pokraj ceste Klis—Solin u selu Rupotinama 7 brzojavnih stupova, pokraj puta Bieli Brieg—Klis—Solin 23 brzoglasna stupa i pokraj željez. pruge Klis-Kosa (sve kotar Omiš) 9 brzoglasnih stupova⁶;

k) dne 1. kolovoza 1942. ujutro partizani su kod mjesta zv. »Vrulja« porušili veći komad ceste koja vodi za Makarsku.

Ad II) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Ad III) Saveznici vrše pregrupiranje nekih svojih posada na području Velike župe, a neke posade pojačavaju te izgleda da pripremaju neku akciju protiv partizana.

Ad IV) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Ad V) do VIII) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Veliki župan:

Luetić v. r.

BROJ 261

**IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMISU OD 8. KOLOVOZA 1942.
O UPADU PARTIZANA U POREZNI URED U SUPETRU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

Broj: Taj. 2016/42

Omiš, dne 8. kolovoza 1942.

1. Obće upravnom Povjereničtvu kod višeg zapovjedništva tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«	S u š a k
2. Ministarstvu unut. poslova — Tajničtvu ministra	
3. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost	
4. Ustaškoj nadzornoj službi — Ured I/III	Z a g r e b
5. Stožeru 6. pješačke divizije	M o s t a r

Kotarska oblast Supetar dne 8. kolovoza t.g. brzoglasom javlja:

⁶ Akciju je izvršila Solinska leteća desetina. Vidi dok. br. 15.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 27/2—1, k. 227.

Danas u 12.30 sati došli su partizani² u porezni ured u Supetru i to 4 naoružana nepoznata čovjeka sa uperenim revolverima zatražili od nadstojnika ureda sav novac, koji se nalazi u kasi. U isto vrijeme partizani su naredili, da se sve činovništvo povuče u jednu sobu, a nadstojnik i zamjenik ostali su pokraj kase i uručili partizanima 240.000 tisuća kuna. Iza kako su uzeli novac udaljili su se iz ureda i zaobilaznim putem otišli su pokraj mora neopazice. — Naredili su činovnicima, da se za izvjesno vrijeme iz ureda ne udaljuju.

Pred ulaznim vratima u tzv. Slijepoj ulici stražarila su tri naoružana partizana.

To je bilo u blizini talijanske posade.

Naređena je stoga istraga zašto nadstojnik _____ poreznogureda nije odredio stražu obzirom na slične pojave u drugim mjestima.

Izdata su posebna naređenja, da se ustanove _____ sa novcemosiguraju.

Za Dom spremni!

Zamjenik velikog župana
p o d ž u p a n
Juraj Stanojević v . r .

(M. P.)

BROJ 262

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 8. KOLOVOZA 1942.
O RUŠENJU TT STUPOVA NA LINIJI ZAGVOZD—IMOTSKI I
OŠTEČENJU CESTE NA TURIJI I DONJIM BRELIMA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

Taj. br. 1969/42.

Omiš, dne 8. kolovoza 1942.

- 1) Obće upravno Povjereništvo kod višeg zapovj. tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«
- 2) Ministarstvu unut. poslova — Tajništvo min.
- 3) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 4) Ustaškoj nadzornoj službi — Ured I/III
- 5) Stožeru 6. pješачke divizije

S u š a k

Z a g r e b
M o s t a r

Zapovjedništvo oružničkog voda u Makarskoj Taj. broj

: 510/42 od

1. kolovoza t.g. dostavlja:

² Akciju su izvršili Borce partizanske čete. Vidi dok. br. 172, 204, 264 i 266.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 24/2—1, k. 227.

»30. srpnja 1942. grupa oko 40 partizana presjekli su 4 komada brzoglasnih stupova na liniji Zagvozd—Imotski, a 31 srpnja u 1 sat srušili su partizani državni put na mjestu »Moćin Docu« na Turiji između 390—391 km. u dužini 13 m te je sa ovim putem prekinut svaki saobraćaj. Brzobjavno izvješće postaje Zagvozd br. 337 od 31. srpnja o.g.

Noću između 31. srpnja i 1. kolovoza srušili su partizani državni put na 44 km na putu Makarska—Split u selu Donja Brela u dužini 40 metara, i na ovom istom mjestu srušili bb. liniju Donja Brela u dužini oko 1.000 m. Brzobjavno izvješće postaje Baška Voda broj 983 od 1. kolovoza o.g.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

Zamjenik velikog župana
podžupan

Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

BROJ 263

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMISU OD 8. KOLOVOZA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O PORASTU BROJA
PARTIZANA I NJIHOVIH AKCIJA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

Taj. br. 1804/42

Omiš, dne 8. kolovoza 1942.

Predmet: Napadaj partizana na
Vrgorac.

Na tamošt. br. 5414-I-A-1942.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

Tajništvo

Z a g r e b

Na gornji odpis, a povodom pismene predstavke Dr. Tome Vukosava dužnostnika U.N.S. i ostalih petnaest podpisnika izvješćuje se sljedeće:

Zapovjedništvo druge talijanske armije svojim proglasom od 7. rujna 1941. g. nakon sporazuma sa vladom Nezavisne Države Hrvatske

preuzelo je građanske i vojničke vlasti u Obalnom pojasu. Redarstvena vlast prešla je podpuno u ruke talijanske vojske i jamstvo za javni red i sigurnost preuzeli su talijanske vojne vlasti. Rad naših upravnih oblasti u pogledu javnog reda i mira sveo se je na ništicu i što su god naše upravne vlasti i podređeno oružništvo poduzimale morale je ići pod nadzor i odobrenje talijanskih vojnih vlasti. U takovom stanju i bez ikakvih sredstava svaki ozbiljan rad je bio nemoguć i ova je župa bila svjesna događaja koje će uslijediti i o tome je Naslov kao i obće Upravni Povjerenik redovno bilo obavješćeno, te da se na vrijeme onemogućuje ti nemili događaji traženo je pojačanje oružničkih postaja ili upućivanje Ustaških i domobranskih postrojba, čemu nije bilo udovoljeno. O tim predviđanjima i o stanju javne sigurnosti bile su redovno obavješćene i talijanske vojne vlasti, ali one nisu ništa učinile, da se stanje popravi i da se komunističke bande bar oslabe.

Na pojačano djelovanje partizana još u mjesecu travnju t.g. ova je Zupa svojim stalnim nastojanjima uspjela iskoristiti kod talijanske divizije »Bergamo« akciju protiv partizana na području kotara Makarska uz učestvovanje seljaka dobrovoljaca iz Imotskog, koja je pokazala izvjestan uspjeh i stanje je bilo popravljeno. Ali poslije te akcije stanje se je iz dana u dan pogoršavalo, jer su komunisti razvili ogorčenu akciju među vojnim neposlušnicima i gotovo svi su se njima pridružili.

Poslije ove travnjačke akcije Talijani uobće nisu vršili nikakve akcije čišćenja niti dozvoljavali našim i ako malim oružanim snagama, da nešto poduzmu, da bi se taj val partizana suzbio. Našem dobrovoljačkom odredu seljaka naredeno je, da se razidu i predaju oružje.

Ovim raspustom naše oružane snage stanje javne sigurnosti postalo je teško kako uslijed malobrojnog ljudstva na oružničkim postajama tako i radi povlačenja talijanske vojske u veća mjesta tako da je čitavo područje ove Zupe osim mjesta Omiš, Zadvarje, Makarska, Sinj, Klis, Vrlika bilo prepušteno svojoj sudbini i slobodnoj djelatnosti partizana kojima je bila jedina zapreka naše oružničke postaje sa 6—15 ljudi na svakoj postaji.

To naročito vriedi za kotar Makarska, gdje su oružničke postaje brojile najviše 5—6 ljudi slabo naoružanih i sa vrlo ograničenim brojem naboja.

Partizani uočivši našu slabu snagu počeli su iz dana u dan napadati oružničke postaje i razoružavati postaje i ako su se naši oružnici borili kao junaci do posljednjeg daha.

Ovom naletu partizana na sve moguće načine nastojalo se je stati na kraj bar drugim mogućnostima, kad se nije moglo naići na razumijevanje kod saveznika, pa se je pristupilo osnivanju pomoćnih oružnika, milicionera kako bi se zaštitila naša sela i njihova imovina. Za te ljude trebalo je nabaviti bar pušku s nekoliko naboja i zatraženo je bezbrojnim izvještajima od Naslova kao i kod Zapovjedništva 6. pješačke divizije u Mostaru kod Domobranskog III. zbornog područja u Travniku kao i kod Vrhovnog oruž. zapovj. edništva u Zagrebu izvjestan broj pušaka i streljiva u svrhu naoružavanja pomoćnih oružnika i milicionera, ah je

dobiven odgovor, da se ne može dati niti jedna puška niti jedan čovjek. Ni u takvoj situaciji nije se mirovalo, jer je teror partizana bivao iz dana u dan sve teži, pa se je pristupilo i naoružanju Ustaške mladeži, i ostalih dužnostnika samokresima i lovačkim puškama, da se spasi što se da spasiti, pa broj njihovih žrtava kao i oružnika i seljaka u borbi sa partizanima najbolje svjedoči, šta se je učinilo i šta se je moglo učiniti uz ovakva sredstva i bez ikakve vlasti u amošnjim prilikama.

Tražiti izvještaj tko je odgovoran za događaje u Vrgorcu gdje je poginulo 33 osobe i tko ga se ima uzeti na odgovornost, ova Župa ne može dati odgovora osim naša nemoć.

Ujedno se izvještava Ministarstvo, da to nije šaka neodgovornih tipova, nego organizirane komunističke bande, koje samo na području kotara Makarska broje oko 2000 (dvije tisuće) ljudi dobro naoružanih i opskrbljeni sa svim sredstvima.

Napadaj na Vrgorac izvršilo je 700 bandita podpuno naoružanih puškama i bombama i sa 6 teških strojica.²

Oružnici sa postaje Vrgorac branili su se izvjesno vrijeme, a kasnije predali su se.

Obzirom na okolnost, da partizani nisu strijeljali zapovjednika postaje Vrgorac Matoli Franju i njegovog zamjenika Tomu Franića dalo je izvjesnu sumnju te su imenovani pritvoreni i nalaze se pod istragom.

Za Dom spremni!

Zamjenik velikog župana
podžupan
Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

² Napad na Vrgorac izvršili su 15. lipnja 1942. godine partizani Blokova. Vidi knj. 2, dok. br. 514.

BROJ 264

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 9. KOLOVOZA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA
PARTIZANA U VREMENU OD 2. DO 8. KOLOVOZA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

V.T. br. 59/42.

Omiš, dne 9. kolovoza 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
za vrieme od 2. kolovoza 1942. do 8. kolovoza
1942.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajničtvu ministra
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
3. Ministarstvu vanjskih poslova
4. Zupanstvu pri poglavniku
5. Ministarstvu hrvatskog domobranstva
Za Glavni Stožer
6. Obće upr. povjereničtvu kod višeg Zapovjedništva
talij. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«

Z a g r e b

S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siečnja 1942.

V. T. br. 14-A-I-1942. podnosim sljedeći izvještaj:

Ad — I. Tokom ove nedjelje razmjer pobune se povećao, a očituje se u pojačanoj djelatnosti partizana na skoro celom području Velike župe, tako da više ni jedan kotar nije siguran, te je uslied opasnosti od partizana saobraćaj na svim glavnim cestama — osim par iznimaka — prestao.

Tokom nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja:

a) U noći od 1 na 2 kolovoza 1942. partizani su provalili u občinsku kancelariju u Nerežišću (kot. Supetar) te odneli: sliku Poglavnika, državnu zastavu, sve vojne registre od g. 1878—1921., sve regrutne spiskove od g. 1898. do 1921, a druge spise su razbacali.

I . . .]

c) Dne 3. kolovoza 1942. oko 17 sati na drž. cesti između sela Postinja Donjeg i Fostinja Gornjeg (občina Muć — kotar Omiš) partizani su zaustavili samovoz Joze Stuparića iz Sinja te s istoga skinuli 3 gume i dali ih u selo Postinje Donje, da im se naprave opanci.

k. 227.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 31/1—1,

Na području občine Muć situacija je osobito teška. Partizani potpuno naoružani slobodno kreću danju i noću u većim ili manjim grupama. Narod ih od straha pomaže, a svi istaknutiji Hrvati svakodnevno bježe od kuća. Onemogućeno je vršenje bilo kakove redovne vlasti.

d) U vremenu od 27. srpnja do 4. kolovoza 1942. na državnom putu Vrgorac—Kozica od sela Ravče do Kozice (kotar Makarska) partizani su isjekli i pokidali svu brzojavnu i brzoglasnu liniju i na više mjesta prokopali cestu.

Dne 4. kolovoza 1942. oko 17 sati na mjestu zv. »Paklina« 1 km udaljeno od Vrgorca, partizani su napali jedan samovoz sa talijanskom vojskom, te su 4 vojnika ubijena, 4 ranjena, a samovoz pokvaren.²

Dne 4. kolovoza 1942. u 21.45 sati u Makarskoj izvršen pokušaj atentata na profesora Jakova Alača, obć. povjerenika i političkog logornika u Makarskoj, te učitelja Ivana Babića iz Makarske na koje je atentator iza jednog zida ispalio dva naboja iz samokresa za vrijeme dok su ovi šetali obalom ali ih nije pogodio. Ovo je bez sumnje djelo partizana, koji navedenu dvojicu, a osobito prvoga stalno vrebaju.³

f) Noću od 4. na 5. kolovoza 1944. 10—15 naoružanih partizana provalilo je u občinsku zgradu u Milni (kotar Supetar) odakle su odneli svu vojnu pismohranu, vojne registre i spiskove, uručbeni zapisnik, pisala, stroj, 3 poglavnik ove slike, 2 državne zastave i 8 sokolskih odora. Iste noći su občinskom poljaru onieli 2 civilne puške.«

g) Dne 5. kolovoza 1942. u 20 sati u blizini Starigrada (kotar Hvar) partizana su napali iz zasjede podnačelnika občine Starigrad Jurja Milašića i Nikolu Franetovića. Potonji je ubijen iz puške, dok je Milačiću uspjelo pobjeći.⁵

h) Dne 6. kolovoza 1942. oko 18.30 sati 2 naoružana partizana zaustavili su u Postinju Donjem (kotar Omiš) samovoz Jozu Stuparića koji su putnidima pregledali isprave, pregledali samovoz, a jednom domobranu oduzeli kožni remen i skinuli sa kape te izgazili vrhovnički znak.

i) Dne 6. kolovoza 1942. oko 19 sati partizani su u Postinju Donjem (kotar Omiš) zaustavili samovoz Petra Vuletića iz Sinja, te su konduktoru oduzeli 10.000 kuna.

j) Dne 6. kolovoza 1942. u noći partizani su u Gornjoj Zeževid, kotar Omiš, raskopali državnu cestu u dužini 9 m, a u širini 4 m.

k) Dne 6. kolovoza 1942. u 5.30 sati oko 100 naoružanih partizana sa planine Biokovo upalo je u selo Zagvozd (kotar Imotski) te su sa svih strana puščanom vatrom napali oružničku postaju.⁶ Oružnici su uzvratili paljbu, te je borba trajala do oko 8.30 sati, nakon čega su se partizani povukli. U borbi je ranjen oružnik Kaja Godić i tabornik Toma Milić, a osim toga partizani su nehotec ubili od građana Marijana

² i¹² Akciju su izveli borci bataljona »Jozo Jurčević«-«. Vidi dok. br. 39, 167, 266.

³ Vidi dok. br. 204, napomenu 8.

⁵ i¹¹ Odnosi se na borce Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 172, 204, napomenu 15, i dok. br. 261, 266 i 277.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
V.T.br. 59/42

31/1-1
227
Omiš, dne 9. kolovoza 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike
Župe za vrijeme od 2. kolovoza 1942.
do 8. kolovoza 1942.-

1. Ministarstvu unut. poslova-Tajništvo ministra-
  2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost-
  3. Ministarstvu vanjskih poslova-
  4. Županstvu pri Poglavniku-
  5. Ministarstvu hrvatskog domobranstva-Za Glavni Stožer-
  6. Obće upr. povjerenstvu kod višeg Zapovjedništva
- Z a g r e
talijskih oružanih snaga "Slovenija-Dalmacija"-:S u š a k

Saverno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 1942. V.T.br. 14-A-1-1942. podnosim sljedeći izvještaj:
Ad I. Tokom ove nedjelje razmjer pobune se povećao, a očituje se u pojačanoj djelatnosti partizana na skoro cijelom području Velike Župe, tako da više ni jedan kotar nije siguran, te je usljed opasnosti od partizana saobraćaj na svim glavnim cestama-osim par iznimaka-prestao.

Tokom nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja:
a/U noći od 1. na 2. kolovoza 1942. partizani su provalili u obćinsku kancelariju u ~~Marušiću~~/kot. Supetar/te odnijeli: sliku Poglavnika, državnu zastavu sve vojne registre od g. 1873-1921., sve regrutne spiskove od g. 1898 do 1922. a druge spise su razbacali.

b/Dne 1. kolovoza 1942. 5 naoružanih partizana u selu Frugovu/kot. Omiš/ubili su Ivana Bobana Mičina na vrlo okrutni način/na dva mjesta pod grkljanom ubod nožem, jedan metak poviše lijevog oka, obađvije ruke ispod lakta prebivene i napokom su mu sree izvadili.

c/Dne 3. kolovoza 1942. oko 17 sati na dr. cesti između sela Postinja Donjeg i Postinja Gornjeg/obćina Muč-kotar Omiš/partizani su zaustavili i ~~zaplijetili~~ samovoz Jose Stuparića iz Sinja te s istoga skinuli 3 gume i dali ih u selo Postinje Donje, da im se naprave opanci.

Na području obćine Muč situacija je osobito teška. Partizani potpuno naoružani slobodno kreću danju i noću u većim ili manjim grupama. Narod ih od straha pomaže, a svi istaknutiji Hrvati svakodnevno bježe od kud. Onemogućeno je vršenje bilo kakove redovne vlasti.

d/U vremenu od 27 ~~XXXXXX~~ srpnja do 4. kolovoza 1942. na dr. putu Vrgorac-Kozica od sela Ravče do Kozice/kotar Makarska/partizani su isjekli i pokopali svu brzojavnu i brzoglasnu liniju i na više mjesta prokopali cestu.

e/Dne 4. kolovoza 1942. oko 17 sati na mjestu zv. "Faklina" 1 km. udaljeno od Vrgorca, partizani su napali jedan samovoz sa talijanskom vojskom, te su 4 vojnika ubijena, 4 ranjena, a samovoz pokvaren.

f/Dne 4. kolovoza 1942. u 21.45 sati u Makarskoj izvršen je pokušaj atentata na profesora Jakova Alača, obć. povjerenika i političkog logornika u Makarskoj, te učitelja Ivana Babića iz Makarske na koje je atentator iz jednog zida ispalio dva naboja iz samokretna za vrijeme dok su ovi šetali obalom, ali ih nije pogodio. Ovo je bez sumnje djelo partizana, koji navedenu dvojicu, a osobito prvoga stalno vrebaju.

g/Noću od 4. na 5. kolovoza 1942. 10-15 naoružanih partizana provalilo je u obćinsku zgradu u Milni/kotar Supetar/odakle su odnijeli svu vojnu pismohranu, vojne registre i spiskove, oružani zapisknik, pisani stroj, 3 poglavni kove slike, 2 državne zastave i 8 sokolskih odora. Iste noći su obćinsko, a poljara odnijeli 2 civilne puške.

h/Dne 5. kolovoza 1942. u 20 sati u blizini Starigrada/kotar Hvar/partizani su napali ~~XXXXXX~~ iz sasjede podnačelnika obćine Starigrad Jurja Miladi i Nikolu Franetovića. Potonji je ubijen iz puške, dok je Miladiću uspjelo pobjeći.

Faksimil prve strane dokumenta br. 264

Čaglja i lakše ranili njegovu ženu. U oči napadaja partizani su raskopali cestu koja vodi u Zagvozd.

1) Dne 7. kolovoza 1942. oko 17 sati u selu Postinju Donjem (kotar Omiš) partizani su zaustavili samovoz Fillipa Vrcana iz Sinja te su sa istoga skinuli i odnieli 6 guma izjavivši da im trebaju za pravljenje opanaka.

m) U noći od 7 na 8 kolovoza 1942. partizani su eksplozivom porušili mostove u selu Ramnjanima (kotar Omiš) i na granici sela Muć Gornji i Muć Donji (kotar Omiš).

n) U vremenu od 4. do 6. kolovoza 1942. Talijani su napustili Starigrad (kotar Hvar) što je odmah izazvalo jače kretanje komunista, koji su cijelu noć od 7—8. kolovoza 1942. u grupama išli po Staromgradu, pjevali komunističke pjesme i klicali protudržavne poklike.⁷

o) U noći između 7—8. kolovoza 1942. na Kočinu Brdu kod Dugopolja (kotar Omiš) partizani su prepilili 9 brzozajavnih stupova, a kod željezničke postaje Koprdrvno (kotar Omiš) 17 brzozajavnih stupova.

p) Dne 8. kolovoza 1942. u 12.30 sati partizani su upali u poreski ured u Supetru i iz kase opljačkali 240.000 Kn., a zatim pobjegli. Zgrada poreznog ureda nalazi se u blizini zgrade u kojoj su talijanski karabinjeri.⁸

r) Dne 8. kolovoza 1942. oko 300 partizana napali su oružničku postaju u Staromgradu (kotar Hvar) provalili su u vojarnu, te od oružanika odnieli sve oružje, streljivo i državnu opremu.⁹

s) Dne 8. kolovoza 1942. pronađeno je u Baškoj Vodi (kotar Makarska) priljepljen na jednom stablu jedan letak izdan od komande Narodne oslobodilačke partizanske vojske kojim se priete strogim kaznama svima koji budu vršili poljske krađe u planini Biokovo i na Primorju.

t) U noći 7 na 8. kolovoza 1942. partizani su provalili u odjel Rizničke straže u Bobovišću (kotar Hvar) odnieli spise i sliku Poglavnika te sve spalili.¹⁰

u) Dne 8. kolovoza 1942. partizani su upali u ured občinskog poglavarstva u Bolu (kotar Supetar) i odnieli vojne spise i registre i sliku Poglavnika. U istom mjestu provalili su u ured Odjeljka Rizničke straže te odnieli spise i sliku Poglavnika.¹¹

v) U noći 7. na 8. kolovoza 1942. partizani su napali selo Župu (kotar Imotski) te opkolili oružničku postaju. Oružnici su dali žestoki otpor, ali im je nestalo streljiva te su ih partizani razoružali. Nakon toga su zgradu postaje zapalili, a 5 oružnika ustreljili. Iste noći su partizani upali u selo Slivno kotar Imotski, te opljačkali poštu i uništili uređaje.¹²

^{5, 7, 9} i "Akciju su izveli borci Hvarske partizanske čete »Matija Ivanić«. Vidi dok. br. 204, napomenu 13, 17, 21, 22, 25, 29 i 53.

⁶ Akciju su izvršili borci bataljona »Jozo Jurčević«. Vidi dok. br. 167, napomenu 3 i dok. br. 266.

Ad II) do ad V) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Ad VI.

Javna sigurnost našeg življa na području Zupe je nikakva. Talijanske vojne vlasti ne predusreću događaje, koji se redovito po mnogim očitim znakovima naslućuju, nego interveniraju kad je nasilje već gotovo, a u mnogo slučajeva uobće ne interveniraju. Partizani u mnogim krajevima formalno vrše vlast. Ni jedno selo nije sigurno od njihovih nasilja. Bez jake oružane pratnje ni jedan predstavnik vlasti nesmie se maknuti i 2 km od svog sjedišta. Naše oružništvo je preslabo, da osigura područja u kojima se ne nalaze Talijani. Imamo više postaja sa samih 7—10 oružnika, a to je premalena snaga, da bi se uspješno mogle oduprijeti napadajima brojno daleko jačih i dobro naoružanih partizana, te takove postaje redovito padaju žrtvom a oružnici ginu.

Tako su partizani likvidirali postaje i većinom poubijali oružnike u Vrgorcu, Kozici, Zupi, Bogomolju, Starom gradu. Da bi se ovomu stalo na kraj ova Velika župa u sporazumu sa oružničkim krilnim zapovjedništvom u Omišu imala je namjeru ukinuti neke teško ugrožene oružničke postaje (Tijarica, Kijevo, Muć) koji će pri većem napadaju partizana morati stradati, a sa oružnicima ukinutih postaja htjelo se je pojačati druge važne postaje, ali su se talijanske vojne vlasti tome oduprle. Talijanske vojne vlasti jedino s vremenom na vrijeme vrše akciju čišćenja, koje se izvadaju na način i s uspjehom već opisanim u prijašnjim nedjeljnim izvještajima.

Ad VII.

a) Raspoloženje našeg naroda s obzirom na prilike u Zupi nimalo ne zadovoljava. Narod sve više gubi vjeru u vlasti bilo naše bilo talijanske, jer naše su ograničene i vrše stvarnu vlast na samo uskom prostoru, i na talijanske vlasti narod gleda sa očitim i sve većim nepovjerenjem. Tome je razlog također i stradanje poljskih proizvoda — naročito povrća, voća i vinograda od vojske, kao i druge štete koje su neminovno vezane uz vojničke akcije. To sve djeluje na duh naroda, koji postaje sve više apatičan te se bilo iz straha, bilo iz osjećaja veće sigurnosti, u mnogim krajevima priklanja partizanima i sa istim saraduje. Osim toga vlada obća glad. Već tri mjeseca nije došlo ni mrve hrane. Prijeti opasnost da us lied gladi cijeli državni apart prestane funkcionirati.

Ad VII/ a) i b) i Ad VIII/ kao u prošlonedjeljnim izvještajima dodatkom da treba ovamo poslati veće količine hrane, jer će u protivnom nastupiti posljedice nedoglednog zamašaja.

Za Dom spremni!

Zamjenik velikog župana
podžupan
Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

BROJ 265

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA OD 13. KOLOVOZA 1942. MINI-
STARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA
NA ORUŽNIČKU POSTAJU SUPETAR NA OTOKU BRACU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
Taj. broj: 2062/42.

Omiš, dne 13/8 1942.

Predmet: Napadaj partizana
na Supetar.

1) Obće Upravnom Povjereničtvu kod višeg zapovjed. tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«	S u š a k
2) Ministarstvu unutarnjih poslova Tajništvo ministra	Z a g r e b
3) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost	Z a g r e b
4) Ustaškoj nadzornoj službi, Ured I/III	Z a g r e b
5) Zapovjedničtvu III Zbornog područja, Glavnostožerni odjel	T r a v n i k
b) Zapovjedničtvu 6. oružničke pukovnije	M o s t a r

Kotarska oblast Supetar brzoglasno od 13. kolovoza t.g. javlja:
»Noćas dne 13. kolovoza u 3 sata jedna grupa partizana navalila je na oružničku postaju u Supetru sa jačinom od prilike 150 naoružanih ljudi puškama, bombama i strojnicama. Ovi su bili razdijeljeni na više mjesta u manjim grupama, dok je glavnina bila koncentrirana prema oružničkoj postaji. Napadači su pozivali više puta postaju (ljude) da se predadu, u protivnom da će otvoriti vatru. Predhodno su provalili u postaju rizničke straže, koja se nalazi tik uz oružničku postaju. Riznički stražari iza kako su partizani provalili u njihovu postaju, predali su im pet (5) pušaka, 120 naboja bez borbe, a istodobno je slijedila pucnjava na oružničku postaju iz strojnica i pušaka.

Oružnici se nisu predali, već se postavili u pripremu i otvorili vatru. Financijske i italijanske patrole izašle su istodobno iz kasarne na ulice i otvorile vatru puškama i bombama, a zatim se uputile prema oružničkoj postaji, međutim, su se partizani udaljili i prestala je pucnjava.²

Žrtava nije bilo osim što je oružnička postaja oštećena u nutrini pomješća.

Posebni izvještaj sledi.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

Zamjenik velikog župana
podžupan
Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu **VN**, arhiva NDH, reg. br. 52/1, k. 227.

² Akciju su izvršili borci Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 204, napomenu 27.

BROJ 266

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA SESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD
13. KOLOVOZA 1942. O AKCIJAMA PARTIZANA U PRVOJ POLOVICI
KOLOVOZA¹**

TAJNO

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO**

6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J.S. Broj 1570/taj

U Mostaru, dne 13. kolovoza 1942.

Predmet: Izvještajna služba za minulih 15 dana.

1. — VRHOVNOM ORUŽNICKOM ZAPOVJEDNIŠTVU (J. S.)
ZAGREB
2. — ZAPOVJEDNIŠTVU I. i III. DOMOBRANSKOG ZBORA
(GLST)
3. — OPUNOMOĆENIKU MINISTRA UNUTARNJIH POSLOVA ZA
VELIKE ZUPE VRHBOSNA, HUM i USORA I SOLI SA-
RAJEVO
4. — OBČEM UPRAVNOM POVJERENICTVU N.D.H. KOD VIŠEG
ZAPOVJED. TALIJAN. ORUŽ. SNAGA »SLOVENIJA—DAL-
MACIJA« (II ARMATA) — SUŠAK
5. — ZAPOVJEDNIŠTVU 1, 2, 3, 4. i 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
(J. S.)
6. — KRILNOM ORUŽNICKOM ZAPOVJEDNIŠTVU MOSTAR,
DUBROVNIK, OMIS i BILECA U TREBINJU

Temeljem odredaba privremenog uputa za organiziranje i rad izvještajne službe u vojsci i zapovjedi Vrhovnog oružničkog zapovjedništva J. S. Broj 320/taj od 31. srpnja 1941. godine, podnosim slijedeće izvješće za minulih 15 dana.

[...]

3) KOMUNIZAM

Uslijed neaktivnosti talijanskih vojnih snaga i nedostatka naših, komunisti pod vidom partizansko oslobodilačke borbe sve jače ugrožavaju pojedina područja ove pukovnije. Osobito u srednjoj Dalmaciji gdje je stanje veoma teško i gdje je pobunjenička djelatnost najjača. Postupci Talijana prema našem pučanstvu, slabo ekonomsko stanje i nezaštićenost doprinose da se komunizam sve više širi i dobija maha i među građanima koji tome nijesu bih nikada skloni. Komunisti ovo

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 55/1, k. 227.

stanje is korišću ju u punoj mjeri i promidžbom stvaraju za sebe sve povoljniji teren. Njihova djelatnost, koja se sastoji u napadima na naše i savezničke postrojbe, na sela i osobe koje im nijesu sklone, na državnu i samoupravnu imovinu, najjače se ispoljava na području velike župe Cetina osobito u Makarskom primorju i na otoku Hvaru i Braču. Akcije talijanskih snaga u koliko su bile poduzete, bile su proforma, površne i neobimne, tako da nijesu dale nikakove rezultate.

U savezu sa njihovom akcijom pod vidom partizansko oslobodilačke borbe, u toku minulih 15 dana dogodilo se je slijedeće:

[...]

Na području oružničkog krila Omiš:

[...]

14. srpnja u 6 sati u uvali Tiha Vala između sela Bobovišća i punte otoka Brača, oko 20 naoružanih partizana, napali su puščanom vatrom na brod, koji promise između Milne i Supetra i prisilili posadu broda, da pride sa brodom k obali. Brodom je putovao oružnik postaje Milna Franjo Lukić koji je u svojstvu teklića pratio oružje, opremu i strijeljivo od dva odbjegla pričuvnika u stojbinu krila u Omiš. Partizani su mu sve opljačkali, dok ostale putnike i talijanske vojnike nisu dirali. Među napadačima prepoznat je odbjegli oružnik Stjepan Biskupović, koji je pobjegao sa or. postaje Selca.²

[...]

18—19. srpnja u noći, prepilali su partizani 6 komada b.b. stubova na mjestu zv. »Prosjeka« područje or. postaje Dicmo. Linija je dojučeršnjeg dana dovedena u prijašnje stanje.

19. srpnja u predvečerje, jedna skupina partizana zapalila je zgradu or. postaje Igrane, koja je ranije napuštena i momčad ušla u sastav postaje Gradac. Od državnih stvari izgorila su 2 ormara, 2 stola i 2 ormarića za opremu, koje nije ranije bilo odnešeno, jer nije bilo prometnih sredstava.³

[...]

20. srpnja u 15 sati obhodnja or. postaje Dicmo od 1 oružnika, 1 domobrana i 5 milicionara, sukobila se je sa 2 komunisti u selu Ercegovci kotara Sinj, koji su kao teklići došli u ovo selo. Jedan od komunisti neki Božo Vukasović opalio je jedan hitac iz samokresa, ranio jednog milicionara i pobjegao, dok je obhodnji uspjelo uhvatiti komunistu Roku Prančić, koji je predat kotarskoj oblasti.

20. srpnja u 23 sata jedna grupa neutvrdenog broja naoružanih partizana, upala je u selo Vrbovsku na otoku Hvaru i ovom prigodom opljačkala su tvornicu sardina »Neptun« odnesav&i 2.500—3.0000 kg ulja

² Napad je izvršio Treći vod Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 15, napomenu 21 i knj. 2, dok. br. 537 i 540.

³ Akciju su izvršili borci bataljona »Jozo Jurčević«. Vidi dok. br. 8, napomenu 3.

i oko 40.000 kutija sardina, pa su ovo ulje i sardine podijelili među pučanstvom/*

20. srpnja u 15 sati jedna skupina od 50—60 naoružanih partizana,⁵ izvršila je napad puščanom i strojopuščanom vatrom na parobrod »Vis«, Jadranske plovidbe Sušak u momentu, kada je brod uplovio u luku »Zivogošće« (3 km jugoistočno od Igrana). Na brodu su se nalazili oružnici Ivan Dolongo, Marko Meić i domobran Đemail Osmanagić. Oružnik Dolongo i domobran Osmanagić ubijeni su po partizanima, dok su oružnika Meića odveli sobom. Putnike su skinuli sa broda, brod opljačkali a po izvršenoj pljački kapetana broda prisilili da brod istjera na pučinu za oko 100 metara, gdje su ga potopili. Putnike nisu dirali, osim što su odveli jednu ženu neku Zoru Kunst majku ustaškog tabornika iz Gradca. Šteta se cijeni na 20,000.000 kn.

[...]

22. srpnja u 10 sati oko 80—100 naoružanih partizana,⁶ sačekali su 3 talijanska samovoza kod mjesta »Plitvina« (2,5 km jugoistočno od Gradca) na koje su otvorili puščanu vatru. Ubili su 7 talijanskih vojnika, a 5 lakše i teže ranili. Jedan su samovoz zapalili, a dva uništili — polupali. Samovoze su opljačkali i palo im je u ruke 3 strojopuške. Po izvršenom napadu povukli su se u pravcu sela Bačina.

22. srpnja u 9.30 sati, jedna skupina partizana pripremala je napad na oružničku izpostavu Tugare, kotar Omiš, ali su oruž[nici] pravodobno ovaj pripremani napad osujetili i napadače bez gubitaka odbili.

23. srpnja u 18 sati jedna skupina neutvrđenog broja naoružanih partizana, sačekala je na putu Sinj—Vrlika u blizini manastira Dragovića, kotar Sinj teretni samovoz Petra Vuletića iz Sinja. Samovoz su opljačkali i 6 putnika zarobili, od kojih su slijedećeg dana trojicu pustili, dok se za sudbinu ostale trojice do danas nezna.

23. srpnja u 23 sata jedna grupa neutvrđenog broja naoružanih partizana, upala je u selo Bračević, kotar Omiš i opljačkala župni stan. Župnik je bio odsutan pa su mu partizani ostavili jedno pismo u kome su mu naveli **»Fra Vlode nemoj zamjeriti što te nismo našli, naći ćemo te drugi put — partizani.«** **»Smrt fašizmu — sloboda narodu.«** **»Otvoreni ti je put pa dovedi Talijane, ali onda nećeš pobjeći.«**

23. srpnja uhićen je i odveden u planinu Biokovo oružnički narednik Jakov Radeljak, krila Livno—Jajce, dok se je nalazio u selu Drašnice, kotara Makarska, gdje je prigodom proputovanja na novu udjelbu svratio da obiđe obitelj.

⁴ Akciju je izvršio jedan vod Hvarske partizaanske čete »Matija Ivanić«. Vidi dok. br. 12.

⁵ Akciju su izvršili borci bataljona »Jozo Jurčević« 20. srpnja. Vidi dok. br. 8. napomenu 3.

⁶ Jedna četa Bataljona »Jozo Jurčević«. Vidi dok. br. 8 i knj. 2, dok. br. 419 i 548.

¹ Akciju su izvršili borci Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 259.

⁸ Odnosi se na Prvi dalmatinski udarni bataljon. Vidi dok. br. 3, 4, 5, 7, 11, 15, 64 i 257.

24. srpnja u 1 sat jedna skupina neutvrđenog broja naoružanih partizana, upala je u selo Sutivan, kotar Supetar i iz zgrada općinskog poglavarstva odnijeli svu pismohranu, novačke listine, slike poglavnika i sve ovo pred zgradom općine zapalili. Razoružah su općinskog pandura i lugara odnesavši prvom samokres, a drugom lovačku pušku.⁷

[...]

29. srpnja u 10 sati jedna skupina od oko 250 naoružanih partizana⁸ izvršila je napad na jednu talijansku samovoznu kolonu kod sela Bili Brig (10 km sjeveroist. od Sinja). Ovom prigodom ubijeno je oko 30, a ranjeno oko 50 talijanskih vojnika i 2 častnika. Zapaljeno je 6 samovoza, a u ruke partizana palo je dosta pušaka, strijeljiva i nekoliko strojnica. Poginuo je i naš jedan pričuvni domobran, koji je u samovozu putovao kući. U pomoć je priskočila naša i tahjanska vojska iz Sinja, ali su partizani pravodobno umakli. Pronađeno je na mjestu napada 5 poginulih partizana.

30. srpnja u mjestu Omišu i okolnim selima, osvanuli su naljepljeni po kućama komunistički letci naslova »Omladino« u kome se mladež poziva, da ne pristupa stavnom povjerenstvu radi novačenja jer je toga dana bio odpočeo rad na novačenju u Omišu.

Iste noći po nepoznatim partizanima prepilano je 5 b.b. stubova na cesti Sinj—Han (3 km od Sinja) i presječene b.b. žice. Idućeg dana talijanski vojnici popravili su b.b. liniju.

Iste noći nepoznat broj partizana pokušao je napasti talijanske straže u blizini vojarne hrvatskog domobranstva i na bloku za Livno kod kapelice Sv. Ane u Sinju, ali je napad uspješno odbijen.

30. srpnja jedna skupina neutvrđenog broja partizana upala je u selo Povije, kotar Supetar, zatvorila poštanski ured, a ključ sa sobom odnijeli..⁹

30. srpnja u 23.30 sati oko 80 naoružanih i 60 nenaoružanih partizana, upali su u selo Postire, kotar Supetar. Pjevah su razne protudržavne pjesme uz poklike protiv fašizma i ustaša. Oduzeli su od općinskog tajnika ključeve od općine, upali u zgradu i svu pismohranu sa novačkim listinama i izkazima pokupili, kao i pečate i slike Poglavnika, odnijeli na obalu i tamo spalili. Ovo su učinili i u zgradi razdjela rizničke straže.¹⁰

30. srpnja jedna skupina od 40 naoružanih partizana pripilala je 4 b.b. stuba na liniji Zagvozd—Imotski, a 31. srpnja u 1 sat ova ista skupina srušila je državni put na mjestu »Močin Docu« na Turiji, kotar Imotski između km 390—391 u dužini od 13 metara. Put, a ni b.b. linija do danas nije popravljena, te je svaki promet nemoguć.

31. srpnja u noći, partizani su srušili državni put na km 44 na liniji Makarska—Split u selu Donja Brela, kotar Makarska u dužini od 40 metara i na ovom istom mjestu srušili su oko 1.000 m. bb. hnije. Na ovom dijelu puta, svaki, je promet nemoguć, a do danas još nije popravka izvršena.

9 i 1» Vidi dok. br. 260.

30. srpnja oko 20 sati oko 40 naoružanih partizana, porušili su državni put Split—Metković na mjestu zv. »Vučin Dol« — Turija na km 300—301 u dužini od 16 metara i malo podalje od ovog mjesta prepilali su 3 b.b. stuba. Promet je nemoguć, a opravka još nije izvršena.

[...]

30. srpnja u 11.30 sati 15 naoružanih partizana,¹¹ upalo je u zgradu poreznog i općinskog ureda u Starigradu n/H, kotar Hvar. Sa uperenim samokresima svo osoblje sakupili su u jednu sobu, a zatim nastavili pljačku odnesavši 3 pisaća stroja i 190.000 kn državnog novca iz blagajne. Pokupili su još raznih dragocjenosti za 13.000 kn poskidah slike Poglavnika, a zatim ured napustili i udaljili se. Po ovome je izvješteno oružništvo 1 sat poslije događaja i pošlo u potjeru, ah su partizani već bih umakli. Tražena pomoć od Talijana nije data.

31. srpnja u noći jedna skupina neutvrđenog broja naoružanih partizana, upala je u zgradu mjesne općine u Supetru na Braču, pokupila sve spise, novačke listine i iskaze, pečate i slike Poglavnika i sve pocjepali na sitne komadiće i zapalili. Zgrada općine nalazi se na samoj obali, gdje udaljeno za 25 m stoji talijanska i naša straža, koji nisu ništa primjetili.¹²

31. srpnja po noći, partizani nepoznate jačine, prepilali su pokraj ceste Klis—Solin u selu Rupotine 7 b.b. stubova, a pokraj puta (prečac puta Klis—Solin) između sela Gizdića i Požiralo 29 b.b. stubova i pokraj same željezničke postaje Klis 9 b.b. stubova. Jedan dio porušene pruge od strane Talijana popravljen, dok se radovi i dalje nastavljaju na ostalom dijelu.

[...]

1. kolovoza u 15 sati zapaljen je kod sela Hrvatca, kotar Sinj jedan borov gaj, te je uz pomoć naše i talijanske vojske vatra pogašena kroz nekoliko sati. Sami mještani nisu htjeli ići gasiti požar, pa se sumnja, da je ovo djelo partizana.

4. kolovoza u 21.45 sati u Makarskoj, nepoznati partizan ispalio je 2 hitca iz samopresa na profesora Alač Jakova, općinskog povjerenika i logornika u Makarskoj i učitelja Ivana Babića iz Makarske, ah bez posljedaka. Po izvršenom djelu, povukao se je u obližnju šumu, a potjera od strane naših i talijanskih snaga nije urodila plodom, jer je napadač pravodobno pobjegao.¹³

5. kolovoza u 1 sat oko 15 naoružanih partizana, upalo je u zgradu općinskog ureda u selu Milna, kotar Supetar i iz Ureda su pokupili sve spise, knjige, pečate, novačke listine i iskaze i slike Poglavnika i sa sobom odnijeli. Razoružali su općinskog poljara, odnesavši mu dvije građanske puške dvocjevke.¹⁴

5. kolovoza u selu Postinju, kotar Omiš, bilo je crkveno slavlje »Gospa od snijega«, a kako je mjesni župnik prije pobjegao iz sela

¹¹ Akciju su izvršili borci Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 258 i 260.

Vidi dok. br. 204, napomenu 8 i dok. br. 264.

¹⁴ Vidi dok. br. 264.

u Sinj, to su partizani doveli, odnosno pozvali župnika iz susjednog sela Brštanova, koji je došao i održao sv. misu. Poslije sv. mise, partizani koji su se tu nalazili, zadržali su se stanovito vrijeme, gostili se pićem i otišli iz sela.

6. kolovoza u 18.30 sati, 2 naoružana partizana zaustavili su samovoz Joze Stuparića iz Sinja na putu Sinj—Knin kod sela Postinja Gor. pa su ovom prigodom legitimirali putnike, a od jednog domobrana oduzeli su pripasni remen i skinuli mu sa kape Vrhovnički znak i zgazili ga nogama. Jedan ga je htjeo izuti, ali drugi nije dao.

6. kolovoza oko 19 sati, jedna manja skupina partizana zaustavila je na putu Sinj—Knin kod sela Postinje Gor. samovoz Petra Vuletića iz Sinja i opljačkali su od upravljača samovoza 19.800 kuna. Ovo su izvršili isti partizani, kako i kod prednjeg slučaja, sa samovozom Joze Stuparića.

6. kolovoza po danu, došlo je 6 naoružanih partizana u selo Gornje Ogorje, kotar Omiš, koji su bili svi iz okolnih sela i seljanima ovog sela poznati. Pili su u jednoj krčmi vino i partizan Ivan Zekan iz sela Postinja Donjeg, kotar Omiš, rekao je prisutnim seljacima da trebaju svi raditi na oslobođenju Hrvatske, a ne čekati Rusiju, kao prije Srbiju, da ih ona oslobodi, pa da poslije Rusi gospodare, a ne da oni budu svoji gospodari. Po odlasku iz sela, odnijeli su 3 vreće razne robe vlasništvo mjesnog župnika koji je pobjegao, a stvari je bio sakrio u crkvi.

6. kolovoza u 5.30 sati jedna skupina od oko 300 naoružanih partizana¹⁵ izvršila je napad na or. postaju Zagvozd (12 km sjeverno od Markarske). Oružnici primili borbu i odbili napadače. Ranjen je jedan oružnik, dok se za gubitke partizana nema podataka. Odveden je po partizanima oružnik Roko Zrinski, koji je bolestan ležao u svom stanu. Odvedena su 4 riznička stražara, te se za sudbinu oružnika i rizničkih stražara do danas nezna. Ustaški tabornik i žena mu ranjeni, a državni šumar ubijen je.

7. kolovoza u 5 sati jače grupe partizana¹⁶ izvršile su napad na oružničku postaju Zupa biokovska i zauzele je. Poginulo je 5 oružnika, a domobrani su po partizanima odvedeni i za njihovu se sudbinu do danas nezna. Gubitci partizana nepoznati.

8. kolovoza jača grupa partizana ponovno je izvršila napad na or. postaju Zagvozd. Usljed nadmoćnosti partizana, oružnici su se povukli u pravcu Zadvarja (14 km sjeverno od Zagvozda). Podrobnijih podataka za sada nema.¹⁷

8. kolovoza u 11.50 sati 3 naoružana partizana upali su u zgradu poreznog ureda u Supetru na otoku Braču, uperenim samokresima činovništvo sakupili u jednu sobu, od nadstojnika ureda Pizilia i kontrolora Dragičevića zatražili ključ od blagajne iz koje su odnijeli 240.580 kuna, dok su u blagajni ostavili samo 228 kuna. Pod prijetnjom smrti

^{15, 16 i 17} Napad su izvršili dijelovi bataljona »Jozo Jurčević«. Vidi dok. br. 39, 167. napomenu 3 i dok br. 264, napomenu 7.

prisilili su činovnike da kliknu »Smrt jašizmu« i dignu pesnicu u vis u znak pozdrava. Konačno su naložili nadstojniku ureda, da obavijesti predpostavljene, ali da navede točno, koliko su novca odnijeli, jer će u protivnom biti ubijen. Pri ulasku, u zgradu, prekinuli su brzoglasni spoj. Po završenom, udaljili su se iz zgrade pod zaštitom samokresa, koje su držali stalno uperene na činovništvo. Zgrada se nalazi pokraj same obale i ima ulaz sa sporedne ulice, te im je lako bilo upasti i izvršiti pljačku, a utvrđeno je, da su se tik do same zgrade u jednom šumarku nalazili naoružani partizani kao straža. Poduzeta potjera od strane oružnika nije uspjela, a 6. kolovoza talijanska posada koja je bila smještena do same ove zgrade napustila je Supetar.¹⁸

[...]

IV. OBĆI ZAKLJUČAK:

Javnosigurnosne prilike zbog sve jače akcije partizana nepovoljne, a osobito na području krila Omiš, gdje su u posljednje doba akcije partizana uzele većeg zamaha. Talijanske vojne vlasti nepoduzimaju ništa, a oružništvo zbog slabog brojčanog stanja nije u mogućnosti stati im na put, a ograničilo se je na čuvanje vojarni, jer su posljednjih dana partizani poduzeli većinom napad na or. postaje, te su neke i uništili.

U oblasti Stoca i Čapljine, stanje se je pogoršalo, jer su četnici odpočeli ponovno sa napadom na naše pučanstvo.¹⁹

Da bi se stanje poboljšalo, potrebno je najžurnije uputiti naše domobranske ili ustaške jedinice, kako bi se stalo na put pobunjenicima i narod bar donekle zaštitio od stradanja, jer će u protivnom pobunjeničke bande uzeti još više maha.

V. ORUŽNIČKE POSTAJE KOJE PRIVREMENO NE DJELUJU

Krilo Mostar: Umoljani, Glavatičevo, Ivan, Bišina, Ulog, Kljuni, Rilje, Lukavac.

Krilo Omiš: Kozica, Bogomolje, Igrane, Zagvozd i Zupa biokovska. (Ove dvije potonje pale su 5. i 6. o. m.).

Krilo Dubrovnik: Berkovići.

Krilo Bileća: Jasen u Gorici, Stepen u Međulićima, Fojnica u Ključu, Šipovica, Ljubinja i Vlahovići.

VI. ORUŽNIČKE POSTAJE KOJE SU SE PRESELILE U DRUGA MJ[ESTA]

Krilo Mostar: Rujište u Bijelom Polju.

Krilo Omiš: ./.

¹⁸ Akciju su izvršili borci Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 172, 204, 261 i 264.

¹⁹ Vidi dok. br. 204, napomenu 20.

Krilo Dubrovnik: ./.

Krilo Bileća: Jasen u Gorici, Stjepan u Medulićima, Fojnica u Ključu, Donja Lastva u Arslanagića Mostu, Grab (Zubci) u Čičevu i Domobrani u Humu.

Zapovjednik, pukovnik:

Boić v. r.

(M. P.)

BROJ 267

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 16. KOLOVOZA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBAMA S
PARTIZANIMA U VREMENU OD 9. DO 15. KOLOVOZA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

V. Taj. broj 63/42

Omiš, 16. kolovoza 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Župe
za vrijeme od 9. kolovoza 1942. do
15. kolovoza 1942. g.

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajničtvu Ministra
- 2) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
- 4) ŽUPANSTVU PRI POGLAVNIKU
- 5) MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Za Glavni stožer

Z a g r e b

- 6) OBČE UPRAVNOM POVJERENIKU
Kod višeg Zapovjedništva oružanih snaga
»Slovenija — Dalmacija«

S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. siječnja 1942. g. V. T. Broj 14-A-I-1942. podnosim shedeći izvještaj:

Ad: I.

Razlog pojačanoj djelatnosti partizana na području ove Velike Župe tokom prošle nedjelje imamo tražiti u pojavljivanju vrlo jake grupe par-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NDH, reg. br. 52/7—1, k. 71.

tizana — navodno Crnogoraca — u graničnim kotarima Bosne.² Jedna jača grupa tih partizana spustila se je tokom ove nedjelje u kotar Imotski ove Velike Župe i zauzela selo Aržano,³ a krajem nedjelje zauzela i selo Studenci⁴ te se spustila prema Lovreču, dakle već granici kotara Omiš. Očiti cilj grupe je s jedne strane električna centrala u Zadvarju i eventualni prepad na Omiš — sjedište Velike Zupe — koji nam se do sada ne čini dovoljno branjen, a s druge strane spajanje sa jakom grupom domaćih partizana na planini Biokovo u svrhu zajedničkih operacija i eventualnog zauzimanja Makarske. Druga jaka grupa ovih istih partizana tj. navodnih Crnogoraca, nakon zauzeća Lovreča, zauzela je i Vaganj (granica Livna i Sinja), odakle su se predhodno saveznici povukli te sada neposredno ugrožava Sinj. Smatramo ipak da za Sinj i Makarsku nema velike opasnosti, jer su u njima dosta jake savezničke čete.

Pojavom spomenutih partizana iz Bosne razmjer pobune na području ove Velike župe silno se je povećao. Saveznici su dne 11. ov. mj.⁵ započeli čišćenje protiv partizana na Biokovu, gdje su ubacili brojne čete vojnika, moderno oružje i tenkove, a uslied pojave partizana iz Bosne, ubacuju još uvijek nove čete u pravcu Zadvarja i Imotskog, odakle su prije imali namjeru sasvim se povući, ali su na posredovanje ove Velike Zupe i dalje zadržali svoje čete u Imotskom.

U pučanstvu je zavladała velika panika. Sve živo je pred partizanima iz Bosne evakuiralo Aržano, Studenci i sada Lovreč.

Tokom nedjelje partizani su izvršili sljedeća nasilja:

a) U noći od 8 na 9. kolovoza 1942. g. partizani su porušili most na državnoj cesti Sinj—Knin, između sela Muć Gornji i Muć Donji.

b) Dne 9. kolovoza 1942. g. u 23 sata partizani su porušili državnu cestu Split—Blato n/c kod sela Gata, poviše Omiša nad selom Zakućcem, kod sela Zvečanja i kod sela Svinišća, sve u isto vrijeme te je saobraćaj onemogućen.⁶

>

c) U noći od 9. na 10. kolovoza 1942. g. partizani su razrušili put od Grabovca (kotar Imotski) prema Zeževici (kotar Omiš) te su zatvorili sve prelaze.⁷

d) Dne 10. kolovoza 1942. g. partizani su planine Biokovo zauzeli su selo Zagvozd i Grabovac (kotar Imotski) te su opljačkali državne urede i neke seljake.⁸

e) U noći 10. na 11. kolovoza 1942. g. oko 80 naoružanih partizana došlo je na državno imanje (gospodarska postaja) u Muću Donjem (kotar Omiš) te su odneli 450 kg. pšenice, 252 kg. ječma, 100 kg. krumpira i 1 pršut.

² Odnosi se na grupu brigada koje su se sa Vrhovnim štabom NOV i POJ približavale zapadnoj Bosni.

³ ⁴ i ¹⁰ Aržano su oslobodile jedinice Prve proleterske brigade i bataljon »Vojin Zirojević« 15. kolovoza, a Studence 16. kolovoza 1942. Vidi dok. br. 49, 51, 204, napomenu 34, 35 i 40.

⁵ Vidi dok. br. 119, 120, 170, 178, 204, 208, 209 i 210.

⁶ i ⁷ Vidi dok. br. 173.

⁸ i ⁹ Bataljon »Jozo Jurčević«.

f) Dne 11. kolovoza 1942. g. u 11 sati oko 70 naoružanih partizana upalo je u selo Dolac Donji (kotar Omiš) u kuću Tukića Stipe gdje su opljačkali 300 kg. pšenice i drugih stvari sve u vrijednosti od 24.000.- Kn.

g) U noći od 11. na 24. kolovoza 1942. g. između Imotskog i Posušja 1 1/2 km. sjevero-istočno od Imotskoga partizani su srušili put u dužini od 4 km i širini oko 2 m. Iste noći su srušili put i prepilali 3 brzoglasna stupa u selu Krivom Dolu (kotar Imotski) te 2 brzoglasna stupa između sela Glavine i Prološca (kotar Imotski).

h) Dne 12. kolovoza 1942. g. veća grupa partizana došla je u selo Ramljane i pred seljacima održala skupštinu.

i) Dne 12. kolovoza 1942. g. pričuvnik Mirko Mioć pobjegao je sa oružničke postaje Sućuraj (kotar Hvar) i predao partizanima 9 pušaka, 355 naboja, 5 noževa i dosta državne opreme.

j) Dne 13. kolovoza 1942. g. oko 150 naoružanih partizana navalili su na oružničku postaju u Supetru. Oružnici su se oduprli, a i savezničke patrole su otvorile vatru puškama i bombama te su se partizani povukli. Prije navale na oružničku postaju partizani su provalili u postaju rizničke straže te su im riznički stražari bez borbe predah 5 pušaka i 120 naboja.⁹

k) Dne 13. kolovoza 1942. g. partizani su teže ranili iz vojničkog samokresa u Karakašici (kotar Sinj) Marića Antu i njegovu ženu Anu.

l) U noći od 14. na 15. kolovoza 1942. partizani su posjekli tri brzoglasna stupa u Karakašici (kotar Sinj).

m) Tokom nedjelje partizani iz Bosne (Crnogorci) povratili su se u kotar Imotski te zauzeli selo Aržano i Studence, gdje su došli u sukob sa saveznicima, ah su se isti povukli prema Imotskom. Partizani su na to napredovali prema Lovreču. Saveznici iz Splita su uputili velika pojačanja.¹⁰

n) Dne 10. kolovoza 1942. g. partizani su opljačkali občinski ured u Selcima (kotar Supetar), odnevši sve vojne registre, knjige i iskaze.¹¹

o) Dne 14. kolovoza 1942. g. kod sela Basta (kotar Makarska) partizani su goniocima volova oteli 26 volova.

Ad II.

Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Ad III.

Saveznici vrše akciju čišćenja na planini Biokovo i to sa strane kotara Metković (Velika Župa, Hum), kao i sa strane kotara Omiš i Makarska. Akcija čišćenja je u toku te će se rezultat javiti.

Povodom napadaja i zauzeća sela Zagvozd i Grabovac sa strane partizana dne 10. VIII 1942. saveznici su dne 12. kolovoza 1942. sa jačim snagama poduzeli operacije u pravcu sela Grabovac i Zagvozda.¹² Partizani su dah mali otpor te su se bez gubitaka povukli u planinu Biokovo.

⁹ Vidi dok. br. 204, napomenu 27 i dok. br. 265.

<• Akciju su izvršili borci Bračke partizanske čete.

Prilikom operacija saveznici su u Zagvozdu i okolici zapalili više kuća u kojima je izgorjelo dosta hrane, pića i nešto stoke. Jedna kuća je zapaljena na temelju krive obavijesti da se radi o kući partizana.

Saveznici su također uputili pojačanja u Sestanovac (kotar Omiš) radi akcije proti t. zv. Crnogorske grupe partizana te su i te akcije već u toku, a rezultat će se naknadno javiti.

Opasnost od partizana je ovoga puta ozbiljnija nego ikad što su i saveznici uvidjeli te su se odlučili na akcije širih razmjera. U koliko bi se preko Bosne uputili i naši odredi partizani bi se našli opkoljeni te se ukazuje povoljan momenat da ih se uništi.

Ad IV) do Ad VIII) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Za Dom — spremni!

Zamjenik velikog župana
podžupan:

Juraj Stanojević v. r.

(M. P.)

BROJ 268

**IZVJEŠTAJ 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 17. KOLOVOZA 1942.
VRHOVNOM ORUŽNICKOM ZAPOVJEDNIŠTVU O NAPADU
PARTIZANA NA VAGANJ I LIVNO¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Z A P O V J E D N I C T V O

5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J. S. Broj 1611

Sarajevo, 17. kolovoza 1942.

3933/4

Predmet: Oružnička postaja Prolog,
borba sa partizanima, povlačenje
oružnika.

VRHOVNOM ORUŽNICKOM ZAPOVEDNISTVU ZA II ODJEL
U ZAGREBU

ZAPOVJEDNIŠTVU III. DOMOBRANSKOG ZBORA U SARAJEVU,

RAVNATELJU ZA JAVNI RED I SIGURNOST U ZAGREBU,

URED OBCEG OPUNOMOCNIKA VLADE — BANJA LUKA,

OEGE UPRAVNO POVJERENICTVO KOD VIŠEG ZAPOVJED-
NICTVA TALIJANSKIH ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-
DALMACIJA« — SUŠAK.

Predlažem slijedeće izvješća:

Zapovjednik oružničke postaje Prolog, krila Jajce, sada u Jajcu
javlja:

»Od 29. srpnja do 5. kolovoza 1942., sa 4 oružnika, 19 domobrana
i 15 milicionera vodio sam borbu sa jednom od grupa partizana pod
vodstvom poznatog i istaknutog komunističkog vođe Vice Buljana iz
Sinja, koji vodi oko 500 partizana. 29. srpnja 1942. partizani su preko
noći zaposjeli sve visove od »Vještića Gore« do Vagnja. Na Vagnju opko-
lili talijansku posadu, između Vagnja i »Bilog Briga« napali talijansku
kolonu, gdje je poginulo 19 talijanskih vojnika i 1 satnik, oko 70 ranjeno,
zaplijenili 4 strojnice, 12—15 ručnih strojnica, veći broj pušaka i streljiva
i napali na područje ove postaje i to na sela: Donje i Gornje Rujane,
Lištane, Odžak, Caić, Prolog i Vaganj.² Ovaj napadaj je odbijen uspješno.
Zarobljena su 2 partizana koji su predati kotarskoj oblasti u Livno.
Usljed velike nadmoćnosti partizana, 1. na 2. kolovoza 1942. partizani su
zauzeli i visove koji se nalaze u blizini oružničke postaje Prolog³ i to:

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 12/3—1,
k. 75.

² i³ Opširnije o borbama vidi dok. br. 3, 4, 5, 7, 11, 15, 17, 26, 33, 34, 64, 167, 257, 264
i 266.

»Visibabu« (kota 1166) sjeverozapadno od postaje 2 km i »Kik« (kota 1117) zapadno od postaje 800 metara. Na ove visove postavili su strojnice i vatrom tukli: zapadnu, sjevernu i južnu stranu vojarne. Usled vatre bilo je nemoguće svako kretanje i opskrba vodom, koja je od postaje udaljena 300 metara i drugim životnim namirnicama, a prilaz postaji bio je nemoguć.

4. na 5. kolovoza 1942. jedna veća i jača grupa partizana sa sviju strana napala je na grad Livno i nakon ogorčene borbe uspjelo im je zauzeti Livno,⁴ zarobili sve domobrane, oružnike, ustaše i milicionere, koji su se zatekli u Livnu i sve bliže — okolna sela oko Livna. — 5. kolovoza 1942. oko 11 sati pješački satnik g. Ćorić Ivica i ustaški poručnik g. Jozo Bulić sa oko 80 domobrana i ustaša, oružnika i milicionera, koji su bili na osiguranju u selima u blizini Livna, pod pritiskom partizana povukli su se u pravcu Aržano—Imotski.

U toku osmodnevne borbe nestalo mi je streljiva, vrlo otežana opskrba vodom i drugim životnim potrebama. Nakon pada Livna i okolnih sela povjerena mi postaja opkoljena je sa svih strana, pomoći se nisam mogao nadati ni od kuda. Partizani sa kojima sam vodio borbu, čim su primjetili da su njihovi jednomišljenici zauzeli Livno, pojačali su vatru i napredovanje prema vojarni sa namjerom, da me sa momčadi zarobe, ili pobiju.

Prema iznietom i procjeni opće situacije, došao sam do zaključka i uvjerenja, da mi je svaki daljnji opstanak na postaji i borba nemoguća, jer sam sa sviju strana opkoljen a nikakvoj pomoći ni od kuda se nisam mogao nadati i da ne bi sa momčadi pao u ruke partizana, i da partizani ne bi došli do našega oružja, sa 4 oružnika i 15 domobrana napustio sam postaju i povukao sam se u pravcu Aržano—Imotski.

Napuštanjem postaje zapalio sam sva službena spisa, knjige i iskaze, kako tajna tako i obična, da ne bi pali u ruke partizana. Oružje koje sam imao dao sam pouzdanim seljacima u toku borbe, koje je kod njih i ostalo. Ostali namještaj ostao je u postaji, jer nisam imao vremena da ga sklonim na sigurno mjesto. Od oružnika sa postaje nije nitko poginuo ni ranjen. Za oružnike međupostaje Vaganj i Donji Rujana nije mi poznato, ali držim da su nastradali.

Oružnici i domobrani koji su se povukli došli su sa mnom u Aržano. Odatlen domobrani otišli u svoje jedinice Mostar i Sinj. Iz Sinjia došao sam u stožer Krilnog oružničkog zapovjedništva Jajce i javio se zapovjedniku.«

S molbom na znanje.

21. VIII 1942.

Zapovjednik, pukovnik
Toma⁵ v. r.

* U oslobođenju Livna sudjelovale su Prva proleterska i Treća sandžacka brigada, te bataljon »-Vojin Zirojević«.

⁵ Stjepan

BROJ 269

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE DUBRAVA U DUBROVNIKU OD 19. KOLOVOZA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA TALIJANSKU STRAŽU NA PUTU OREBIC—
—KUĆIŠTE NA PELJEŠCU¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA DUBRAVA
DUBROVNIK

Dubrovnik, 19. kolovoza 1942. god.

Taj Broj: 2599/42.

Predmet: Orebić—Kućište na Pelješcu
napadaj partizana na talijansku voj-
nu posadu.

1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA Ravnateljstvu za javni red i sigurnost	Z a g r e b
2) OBĆEM UPRAVNOM POVJERENIČTVU KOD SUPERSLODE	S u š a k

Oružničko krilno zapovjedništvo u Dubrovniku izvješćem od 16. VIII
o.g. broj: 5678/42 saobćuje:

»Dne 15. kolovoza 1942. u 15 sati kod kableske kućice na putu Perna—Orebić—Kućište, na poluotoku Pelješcu, napali su partizani stražu talijanske vojske, stražu razoružali, jednoga stražara ubili. Bila su četiri stražara.²

Odnieli su: dvije strojne puške, 2500 naboja, dvije vojničke, dva samokresa. Partizana je bilo oko 40.

Jedan obučen u oružničko odielo, na kapi šesterokra'ka zvijezda, jedan elegantno obučen, dok su ostali u starom pocjepanom odielu.³

Od kuda su došli i pošli ne zna se i za istima su preduzete potrage i izvidi se vode.

Ova viest data je brzoglasnim putem od postaje Orebić.«

U vezi sa ovim čuje se, da su se odnosni vojnici kupali, i da su napadači iskoristili priliku kad su se ovi nalazili u moru, te u tom času izvršili napad, a da je talijanskih vojnika bilo petnaestak, te da su im partizani odnieli 4 strojne puške uz ostalo.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 35/5—1, k. 227.

² Vidi dok. br. 204, napomenu 31.

³ Grupa od 7 partizana i 4 civila došla je dan prije iz Dingača — partizanskog logora — na mjesto poviše Peme. Tu su ostali do sutra u podne, kad su izvršili napad. Zarobljene talijanske vojnike, pošto su im pomogli iznijeti zaplijenjenu municiju navrh brda, pustili su na slobodu. Akcijom je rukovodio Stipe Antičević i politički radnik Niko Milat.

Povodom ovog talijanske vojne vlasti uhvatile su Mrgudić Antu Stipova, dočinovnika Lučkog Poglavarstva u Orebiću, Dužević Nikolu Nikolina, dočinovnika Poreznog ureda u Orebiću, Ivana Rajneri Ivova, posjednika iz Kućišta, Mozetić Kazimira Ivanova iz Orebića te Maričić Mariju, ženu Marka iz Orebića. Svi uhvaćeni odvedeni su u Korčulu.

Za Dom spremni!

Veliki župan:
potpis nečitak

(M. P.)

BROJ 270

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE DUBRAVA U DUBROVNIKU OD 20. KOLOVOZA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O STANJU NA PODRUČJU ŽUPE¹

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA DUBRAVA
DUBROVNIK
V. T. broj: 106/42.**

Dubrovnik, 20. kolovoza 1942.

2) Ministarstvu unutarnjih poslova	Z a g r e b
2) Ministarstvu vanjskih poslova	Z a g r e b
3) Ministarstvu hrvatskog domobranstva	Z a g r e b
4) Obćem Upravnom povjereništvu kod Superslode	S u š a k

Predmet: Izvješće o položaju u Velikoj Zupi Dubrava.

Premda na oko izgleda da je na području Velike Zupe Dubrava stanje javne sigurnosti uglavnome bez većih nereda ipak to stanje nije ni najmanje zadovoljavajuće nego daje mnogo temelja zabrinjavanju za budućnost. Jačih djelatnosti partizana doduše nema osim na poluotoku Pelješcu gdje se još stanje nije uredilo te je i skorih dana napadnuta talijanska posada kod kabela između Orebića i Kućišta od

četrdesetak partizana.² Ovi su ubili jedinog vojnika, koji je bio na straži, dok su po nekim viestima četiri, a po nekim petnaestak razoružali i oteli im odjeću i obuću. Ovi ostali vojnici su bili iznenađeni i zatečeni su pri kupanju. Nije još sigurno da li su tom prigodom partizani oteli Talijanima dvije ili četiri strojne puške. Prema još neproverenim vijestima nadošle talijanske čete su vršile represalije paljenjem šume u okolini, a i neke su osobe pozatvarane. Sve ovo pogoršalo je stanje ribanja na cijeloj obali ove Zupe, te je na osnovu neke naredbe Vrhovnog zapovjedništva II. Armade izdan nalog da se sve lađe privedu u siela talijanskih zapovjedništava čime će u stvari ribanje biti onemogućeno. Ovo će otvoriti put novim poteškoćama i pružiti mogućnost novim gloženjima prema našem pučanstvu. Što se tiče hercegovačkog dijela ove Velike Zupe tu je stanje drukčije. Može se tamo već nazreti konture trzavica i neslaganja među domaćim pravoslavnim pučanstvom i naoružanim milieionerima među, koje su se uvukli i razni razbojnici i pljačkaši. Osobito je upadno neslaganje između stranaca naoružanih, koji su većinom zapovjednici četničkih postrojbi, te domaćih. Strani pripadnici ne mare za stišavanje duhova niti im je stalo za poredak nego pod dojmom promičbe svojih vođa, koji dolaze iz vana vrše među domaćim pučanstvom teror, nered, pljačku, otimajući hrvatskom pučanstvu ne naoružanom i nezaštićenom, usjeve, stoku, imovinu i živote. Može se opaziti prema obavijestima do sada prikupljenim, da promičbu među ovim naoružanim četnicima i među domaćim pravoslavnim pučanstvom vrše: Ilija Trifunović-Birčanin, četnički vojvoda i bivši podpredsjednik Narodne obrane iz Beograda,³ koji pod zaštitom talijanske vojne vlasti u društvu sa Dobroslavom Jevđevićem iz Prače, Milanom Šantićem, bivšim dopisnikom beogradske »Politike« iz Mostara, Radmilom Grđićem, bivšim urednikom »Jugoslavenske pošte« iz Sarajeva, te nekim bivšim srbskim časnicima iz Srbije. Izgleda da ovaj Trifunović ima i svoj neki glavni stožer u Dubrovniku u vili Scheherzada vlasnosti odsutnog Litvanca Zimdina. Ovi se pod zaštitom talijanske vojne vlasti i s njihovim propusnicama slobodno kreću po cijeloj Hercegovini i držu povjerljive sastanke o kojima je već bilo izvješćeno, kako Ministarstvo unutarnjih poslova tako i talijansko zapovjedništvo Armijskog korpusa i divizije. Otkada su učestali ovi sastanci opaža se u držanju naoružanih četnika pogoršanje prema našim vlastima i našem narodu. Sve njihove akcije upućuju na nastojanje da se hrvatski živalj potisne i istriebi iz ciele Hercegovine. U tu svrhu konstantno u svakom kotaru pojavljuju se ubijanja našeg svieta, otimanje usjeva, zabrana dolaženja izbjeglicama u njihove postojbine, zabrana dolaženja hrvatskom življu na svoje zemlje, otimačina stoke, dapače u Popovu polju prema najnovijoj obavijesti logornika iz Ravnoga, kad ništa ne mogu uzjašu na naše ljude i sile ih da ih nose po polju. Značajno je da se navedeni zulumi odjednom pojaviše na području svih kotareva ove Velike Zupe. Opetovano je bilo traženo od zapovjedništva talijanske vojske da se stranim pripadnicima zabrani nošenje oružja na pod-

² Vidi dok. br. 204, napomenu 31 i dok. br. 269.

³ Ilija Trifunović-Birčanin se u listopadu 1941. godine nastanio u Splitu.

ručju Nezavisne Države Hrvatske te su također imenovane i osobe no bilo je sve bez uspjeha. Skorih dana doveli su četnici za zapovjednika svoga »bataljona« u Trebinje Crnogorca Ivana Janičića, a odstranili su, odnosno potisli dotadanjega bivšeg oružničkog časnika Pejanovića, koji je inače umjeren i pokazivao je volju za smirivanjem duhova, dapače je bio sklon neko vrieme da traži ponovni primitak u našu službu. Tako je i u Šumskoj občini (kotar Trebinje) četnički zapovjednik neki Mugoša rodod iz Podgorice, te neki Dimitrijević, bivši nadporučnik rodod iz Požarevca. Spomenuti Janičić, rodod je iz Petrovdća (Crna Gora). Volju za smirivanjem pokazuje također bivši kapetan Uljarević u Bileći, te Marko Popović u Gacku. Otvoreno se je pokazala netrpeljivost između Marka Popovića u Gacku te Dobroslava Jevđevića i njegove družine baš radi pomirljivog držanja Marka Popovića, koji je kotarskom predstojniku izrazio želju da bi pošao Poglavniku na poklon.

Od potrebe je obzirom na gori izloženo:

1) Da se u Veliku Župu Dubrava pošalje u svakom slučaju još par tisuća naših vojnika i to da ih se u prvom redu smjesti barem jednu tisuću u kotaru Stolac, a jednu tisuću da se podieli na Ravno i Trebinje. Bez toga se žetva kukuruza neće moći spasiti niti će se izbjege lice moći vratiti svojim kućama niti će se spriječiti ubijanje naših ljudi i dnevne otimačine, te propadanje ugleda naših vlasti.

2) Poduzeti odmah mjere kod Superslode⁴ da se iz područja Hercegovine **odmah** odstrane svi naoružani elementi, koji nisu po rođenju pripadnici naše države.

3) Zabraniti svim strancima i neprijateljima naše države da pod okriljem talijanskog vojnog zapovjedništva vrše neprijateljsku promičbu i organizaciju na području naše države.

4) Pristupiti obnovi porušenih kuća davanjem neke potpore ili cigla te drva za krov u svrhu da se pučanstvo uzmogne preko zime zaštititi i skloniti te da ne bježi u šumu.

5) Poduzeti najžurnije mjere da se izgladnjelom pučanstvu dobavi nešto hrane, jer već par mjeseci u cilu Veliku Župu Dubravu ni jednom kotaru nije stiglo ništa hrane, te očajno stanje ugrožava javni porredak i ljudi umiru od gladi, a muslimanski elemenat u Bileći hoće da traži talijansko podanstvo da se spasi od gladi.

Molim da se sve ovo uzme u najozbiljniju ocjenu, jer ovako dalje ne može da ide.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:

⁴ Talijanska Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«.

BROJ 271

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 23. KOLOVOZA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA
PARTIZANA U VREMENU OD 16. DO 22. KOLOVOZA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

V. T. br. 64/42.

Omiš, dne 23. kolovoza 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe za vrijeme
od 16. kolovoza 1942. do 22. kolovoza 1942.

1. Ministarstvu unut. poslova — Tajničtvu ministra
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
3. Ministarstvu vanjskih poslova
4. Zupanstvu pri Poglavniku
5. Ministarstvu hrvatskog domobranstva. — Za Glavni Stožer

Z a g r e b

6. Obće up. povjereniku kod bivšeg zapovjedništva
tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«
7. Obćem vojničkom povjereniku Nezavisne Države Hrvatske
kod višeg zapovjedništva talij. oružanih snaga
»Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

Savezno okružnici ministarstva unut. poslova od 15. siječnja 42. V. T.
br. 14-A-I-1942. podnosim sljedeći izvještaj.

U kotarima Sinj, Supetar, Hvar vlada relativno zatišje. Prema vi-
estima očevidaca u kotaru Imotski pored partizanske grupe Crnogoraca
operirala je grupa partizana iz Kamešnice sa Vicom Buljanom na čelu.

U kotaru Supetar talijanske vojne vlasti povukle su svoje posade
iz dosadašnjih posadnih mjesta Pučišća, Selca i Bol u Postira, Nerežišće
i Murvice, a isto su naredili i našem oružničtvu. Tako su sada na 2/3
otoka Brača partizani podpuni gospodari te vrše vlast. Obćinski načelnici
iz tog predjela ih su pobjegli ili dah ostavke pod pritiskom partizana.
Partizani oboružani i sa sovjetskim oznakama slobodno kreću se te pro-
vađaju neku vrst kolektivizacije. U zajednici se obrađuju polja, a već
duže vremena opljačkane namirnice dieie se celom pućanstvu.

Obzirom na nepostojanje saobraćaja kao ni brzoglasnih veza na
većem dielu područja Velike župe nemoguće je pratiti događaje u cijeloj
župi te na vrieme dobiti obavijesti o svim događajima.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 6/3—2,

Tokom nedjelje javljeni su slijedeći događaji:

a) Dne 16. kolovoza 1942. partizani su u Muću Donjem (kotar Omiš) župniku Don Mariju Gudelju odneli 650 kg pšenice.

b) Dne 16. kolovoza 1942. partizani su u Muću Gornjem (kotar Omiš) župniku Don Juri Fratroviću odneli 700 kg pšenice i drugih živežnih namirnica.

c) Dne 17. kolovoza 1942. prema obavijesti primljenoj od talijanskog predsjednika u Omišu poviše zaseoka Marušiić—Rogoznica (kotar Omiš) pri prolazu jedne talijanske vojničke kolone netko je pucao na zadnji talijanski kamion te je jedan vojnik ranjen. Kao represaliju talijanski vojnici su odmah zapalili oko 20 kuća u tom selu i sobom povelu u Zadvarje sve muškarce koje su našli u mjestu i okolici. Seljaci su u paničnom strahu napustili svoje kuće. U zapaljenim kućama izgorjelo je mnogo hrane te osobito vina i rakije, što je uslijed topline pravilo eksplozije, pak su talijanski oficiri tvrdili da je u kućama bila sakrivena municija. Šteta je ogromna. Na posredovanje ove Velike župe uhvaćeni seljaci su pušteni na slobodu.²

d) Dne 18. kolovoza 1942. u Zrnovnici partizani su iz zasjede ubili zapovjednika nizničke straže Marka Matasa u blizini njegove kuće.

e) U noći između 19. i 20. kolovoza 1942. partizani su u blizini sela Tugare (kotar Omiš) porušili 25 m ceste, a u selu Gatima (kotar Omiš) kameniti most te nešto dalje zapadno 32 m ceste. Isto tako porušena je cesta u dužini 30 m kod sela Zvečanja (kotar Omiš).

f) U noći između 19. i 20. kolovoza partizani su u selu Jabuka (kotar Sinj) oduzeli jednog vola iz štale Grubišić Čabo Filipa.

g) Dne 20. kolovoza 1942. u 22 sata 60 naoružanih partizana upali su u selo Koštanje (kotar Omiš) potpuno opljačkali kuću Ante Matijevića, odnievši stvari u vrijednosti od 120.000 kuna. Iz istog sela su sobom odveli tri sei jetka.

h) Dne 21. kolovoza 1942. 7 naoružanih partizana upalo je u selo Podgrađe u kuću župnika Don Mirka Bašića, koju su opljačkali, a župnika su pred kućom strijeljali.

Ad II) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Ad III) Službenih podataka o rezultatu akcija čišćenja koje saveznici vrše na planini Biokovo i u kotaru Imotski nemamo, jer nas saveznici ne izvještavaju, a sa našim oružničkim postajama i drugim organima vlasti nemamo nikakvih brzoglasnih veza, pak stoga izvještaje moramo bazirati na viestima koje dobivamo od pojedinaca koji dođu iz zone operacija. Prema tim viestima privremeno je prekinuta akcija čišćenja na planini Biokovo, dok se ne svrši čišćenje u kotaru Imotski, gdje je situacija još nejasna.

Partizani su operirali dolazeći iz Aržana i Vinice u pravcu sela Studenci, Lovreč i Cista. U tim krajevima žive najčisti Hrvati, koji oduševljeno pristaju uz Poglavnika i Ustaški pokret, a za vrijeme srbskog

² Vidi dok. br. 204, napomenu 37 i dok. br. 273.

terora bili su neustrašivi nosioci hrvatskog nacionalizma. Na pojavu savezničkih četa narod je odahnuo smatrajući se spašenim od partizana, ali se je veselje brzo pretvorilo u strah, očaj i ogorčenje, jer su saveznički vojnici odmah počeli sa pljačkom i paljenjem kuća, opljačkavši sve što je i malo vrijedno bilo. Strijelano je također i nekoliko seljaka, inače dobrih Hrvata u čijim kućama je nađeno nekoliko pušanih metaka.

Postupali su kao da se ne nalaze u savezničkoj zemlji, nego u nekoj neprijateljskoj zemlji, koju treba uništiti.

Ističemo, da je pljačka vršena u vrijeme kad u spomenutim selima nije bilo partizana. Ovakav postupak biesne soldatetske nimalo ne doprinosi smirivanju, nego naprotiv može imati neželjne posljedice.³

Napomenuti ćemo još, da je postupak partizana prema narodu bio daleko bolji nego onaj saveznika. Partizani naravno tako postupaju u promičbene svrhe, ali narod to nezna razlikovati.

Ad IV) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju sa sljedećim dodatkom:

Nastave li saveznici sa postupcima opisanim pod Ad III) razumljivo je da će to baiti vrlo štetno za iskrenu, korisnu i punu suradnju naših vlasti sa zapovjedništvom talij. oružanih snaga.

Naše vlasti su bezbroj puta posredovale u svrhu da se akcije ne vrše na već opisani način i dobivale su obećanja, ali se je uza sve to nastavljalo sa paljenjem kuća i pljačkom. U koliko se je ukazivalo na evidentne slučajeve pljačke redovit je odgovor bio da talijanski vojnici ne pljačkaju, a glede paljenja kuća, da se to mora vršiti gdje su partizani. U neku ruku kao da su naša čisto hrvatska sela kriva što su partizani čak iz Crne Gore došli u naše krajeve.

Spomenuti postupci u narodu stvaraju mržnju prema saveznicima, da je ništa više neće moći izkorieniti.

Naše vlasti na sva posredovanja dobivaju uvijek samo lijepe rieči, ali bez uspjeha. Na mjerodavnima je sada da žurno djelotvorno posredućine u manje važnim stvarima gube se pred strahotama koje naš narod trpi od saveznika.

Naše vlasti su izcrpile sva dozvoljena sredstva da te strahote ublaže, ali bez uspjeha. Na mjerodavnima je sada da žurno djelotvorno posreduju prije nego nastupe neželjne posljedice.

Ad V) Tokom prošle i ove nedjelje talijanske vojne vlasti opet su uzele u ruke inicijativu za čišćenje pobunjenika na već opisani način i sa već istaknutim posljedicama.

Držanje talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima u glavnom je korektno i prijateljsko.

Ad VI do Ad VIII) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Za Dom spremni!

Veliki župan:

Luetić v. r.

³ Odnosi se na operaciju »Albia«. Vidi dok. br. 119, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 274, 282 i 283.

BROJ 272

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. BOJNE 15. PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 29.
KOLOVOZA 1942. OPĆEM POVJERENIŠTVU NDH KOD TALIJANSKE
2. ARMIIJE O SITUACIJI NA PODRUČJU VELIKE ŽUPE KNIN¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Stožer III. bojne 15. pješ. puk.

Br. 15/taj.

dne 29. VIII 1942.

Predmet: Izvješće o situaciji na
drugom sektoru II. obalne
zone

OBCEM VOJNIČKOM POVJERENICTVU N.D.H.
kod SUPERSLODE

S u š a k

Poslije svih događaja koji su pretekli sadašnju situaciju, potekla je upravo iz ove župe (Bribir i Sidraga) inicijativa da se promijeni politika i bez obzira na Talijane i njihove zahtjeve, da se popravlja ono što je zla učinjeno i na taj način pokazujući dobru volju, da se po malo pridobije pravoslavno pučanstvo te tako djeluje u pravcu smirenja.

Nosioc ove politike bio je veliki župan Velike župe Bribir i Sidraga gosp. David Sinčić, koji je od vrhovnih faktora u Zagrebu naišao na potpuno razumijevanje i odobrenje.

U ovoj zoni učinjeno je i u gornjem pravcu slijedeće:

1) Pravoslavnima je vraćena pokretna i nepokretna imovina u koliko je to bilo moguće.

2) Preuzeti su u službu N.D.H. učitelji — učiteljice, činovnici poreznog ureda, suda, pošte, željeznice, kotarske oblasti i t. d.

3) Pravoslavnom pučanstvu dijeli se hrana i druge potrebe potpuno jednako kao i ostalom pučanstvu.

4) Udovicama i siročadi pravoslavaca, koji su životom nastradali, pružila se je pripomoć u hrani i u novcu, a isto tako i drugim pravoslavcima, koji su materijalno bili oštećeni.

Sve je ovo imalo dobrog odjeka. Pravoslavni su se počeli smirivati i sve više obraćati hrvatskim vlastima u svima pitanjima. U pravoslavnim selima postavljeni su glavari pravoslavci, koji su položili prisegu i počeli surađivati sa obćinskim poglavarstvom i drugim upravnim vlastima. Narod se počeo vraćati na normalan život i rad a imenovane su obćinske uprave u Bos. Grahovu, Zrmanji i Gračacu, sve redom sastavljene od pravoslavaca, koji su položili prisegu N.D.H. i Poglavniku.

Isto tako uspostavljena je i kotarska oblast u Bos. Grahovu kod koje su svi činovnici pravoslavni.

Toliko je učinjeno od strane političke vlasti i sa lijepim uspjehom, ah svemu tome nedostaje jedna stvar i to najglavnija — pomanjkanje oružanih snaga domobranstva i oružništva — koja je vrlo potrebna da se na cijelom području zajamči podpuna vlast i naš državno vrhovništvo. Naime u velikoj župi Bribir i Sidraga osim u kotaru Drniš i občini Promina kao i u mjestu Knin ne postoje oružane snage, nego samo oružničke postaje Kosovo i Vrpolje, ah i već tako slabe da oružnici sa ovih postaja ne mogu uredovati van postaje. U kotaru Bos. Grahovo u obće ne postoje ni domobranske a niti pak oružničke postrojbe. U Gračacu pak oružana snaga cijelog kotara sastoji se od 5—6 oružnika, koji pripadaju oružničkoj postaji Gračac, ali ovi niti što predstavljaju niti što mogu u prostranstvu kotara.

Usljed napred iznijetog nepomirljivi elementi pravoslavaca uvijek su u stanju da izazovu i izazivaju neredu i izgredu na štetu života i imovine hrvatskog življa a da se ništa protiv njih ne može poduzeti. Osim toga ovakovi nepomirljivi elementi kao i partizanske bande imaju slobodne ruke da pustoše sve krajeve, ne samo na štetu Hrvata već i na štetu pravoslavaca, koji vide da su ostavljeni bez svake zaštite od strane vlasti, što utiče nepovoljno na moral cjelokupnog stanovništva kako hrvatskog tako i pravoslavnog.

Ovo stanje treba svakako i žurno izmijeniti i poslati u ovo područje dovoljno oružanih snaga domobranstva i oružništva. Moraju se u većim mjestima postaviti jače posade a po selima postaviti mrežu jakih oružničkih postaja.

Da bi se ovo stanje donekle popravilo uspostavljen je dodir sa vodama četnika i suradnja sa istima, ali uzpukos tome ipak se dešavaju pojedini nemili događaji, koje ni vode četnika nisu u stanju onemogućiti.

Pomanjkanje naših oružanih snaga uzrokom je također, da se četnici, koji su oboružani, smatraju mnogo jakima i prema tome naše vlasti se prema njima nalaze u nepovoljnom položaju i nijesu u stanju učiniti što je potrebno za podpunu uspostavu našeg vrhovništva na ovome području.

Prisutnost naših oružanih snaga mnogo bi ojačala našu vlast a oslabila silu i objest negativnih elemenata te bi isti bili u svemu pristupačniji nalogima i namjerama naših vlasti.

I pored svih nastojanja u pravcu sređivanja stanja i smirenja duhova ipak ima i danas mnogo pitanja koja čekaju svoje rješenje a ista su vrlo važna za postignuće podpune sredenosti i smirenja.

Tako n. pr. pitanje odpuštenih oružnika pravoslavaca, odpuštenih časnika i dočasnika bivše jugoslavenske vojske, rizničkih stražara — sve redom pravoslavci — a koji su sve bili odpušteni iz službe bez prava na mirovinu. Svi su ovi ljudi ostali sa svojim obiteljima bez ikakvih sredstava za život, pa su razumljivo veći broj istih iz očaja i bili najaktivniji u pobuni i podstrekači i vodiči u borbama. Te bi ljude trebalo svakako pridobiti time što bi se vratili u službu. Svakako bi tim mjerama ova

nezadovoljna inteligencija i poluinteligencija bila privedena smirenju te bi time smirenje postalo skoro potpuno i djelotvorno, jer je seljak i onako sit svih dosadašnjih nereda pa ne želi drugo, nego da mirno živi i radi.

Ovo bi trebalo žurno raditi i rješavati bez nepotrebnih pitanja osobito za one koji su pripadali vojsci i oružničtvu. Bilo bi najbolje putem oglasa pozvati ova lica na prijavu i prikazanje molbi, koji bi onda trebalo žurno i u najkraćem roku riješiti.

Još jedno važno pitanje, koje još nije riješeno, je pitanje svećenika pravoslavne vjere, udova svećenika i njihovih mirovina. Za ove je velika župa Bribir i Sidraga ipak nešto učinila, te — i ako njihov položaj nije ureden — plaća ih privremeno iz svojih sredstava.

Napomeni mi je da je za oružnike jednom bilo odlučeno, da će se pravoslavci vratiti u službu i mnogi su već bih predali molbe, ah je po tom od strane Ministarstva Hrvatskog Domobranstva došla zabrana. Treba nastojati da se ta zabrana digne.

Što se tiče organizacije i državanja četnika na ovom području napomenuti je, da među njima, koji su još jako nepomirljivi prema Hrvatima i hrvatskim vlastima a i mnogi, koji su prikriveni partizani, te vrše štetnu promičbu za interese naše države. Opaženo je više incidenata, koji to potvrđuju.

Od njihovog vodstva Bosanci se mogu označiti kao iskreniji i kao oni, kojima je zbilja želja da dode do potpunog smirenja i koji nemaju ništa protiv toga da se prihke normaliziraju i koji su se podpuno pomirili sa činjenicom Nezavisne Države Hrvatske i propasti Jugoslavije.

Glavni predstavnici ove struje u Kninu jesu: Mane Rokvić, Stevo Radenović bivši narodni poslanik, Košta Mirković, Ljubomir Banić bivši jugoslavenski major. Ovaj posljednji većinom djeluje u Lici.

Glavni vođa četnika u Bos. Grahovu, Brana Bogunović, izgleda manje iskren, a između njega i Mane Rokvića postoji veliko razmimoilaženje.

Četnički prvak kninske okolice pop Momčilo Đujić jako je neiskren i u duši zakleti neprijatelj, još uvijek nepomirljiv prema Hrvatima i Hrvatskoj, a koji surađuje sa hrvatskim vlastima samo prividno i pod pritiskom četnika Bosanaca. I ostali četnici Dalmatinci su manje iskreni od onih iz Bosne i incidenti koji se događaju većinom potiču od njih.

Obzirom na takovo stanje i takovo raspoloženje među četnicima ne može se isključiti mogućnost, da bi se jedan dio njih u datom času okrenuo otvoreno protiv Hrvatske i hrvatskih vlasti, a niti mogućnost njihovog izmirenja sa partizanima u cilju zajedničke borbe protiv nas. To je opet jedan razlog za upućivanje u Knin i ovo područje jačih oružanih snaga, jer moramo biti pripravnici na svaku eventualnost i dorasli svakoj situaciji da nas događaji ne iznenade i da od toga ne bi naša država pretrpjela veće štete.

Što se tiče partizana kotari Drniš i Knin su čisti od njih i ne opaža se njihova aktivna djelatnost. Ipak između pravoslavaca po selima postoje pristalice partizana, ah su pritajeni i nijesu u stanju da poduzimlju

kakove oružane akcije, osim pojedinačnih ispada — pljačke — ali ne u većim skupinama, nego po par njih.

Sto se tiče kotara Gračaca i Bos. Grahova, ovi su kotari u većem dijelu u rukama partizana a isto tako i Drvar.

Detaljnije podatke o partizanima poslati ću naknadno. U glavnome grupisani su ovako :

Na Dinari dinarska grupa oko 800 boraca. Pored pušaka imaju i veći broj strojnica.

Svilajska grupa na Svilaji oko 200 boraca.

U Livnu i okolini su za sada najjači. Ima ih oko 2.500 boraca sa većim brojem strojnica.

Dodatno još o organizaciji četnika. Četnici su organizirani na rejonu: Gračac—Bos. Grahovo—Strmica—Kosovo ovako:

Postoji jedna četnička divizija² pod zapovjedništvom jednog bivšeg jugoslavenskog aktivnog pukovnika³ sa sjedištem u Strmici kod Knina. Ova divizija ima u svom sastavu 3 puka od kojih svaki ima oko 500 boraca. Jednim pukom zapovjeda bivši lugar Brana Bogunović sa sjedištem u Bos. Grahovu, drugim pop Momčilo Đujić sa sjedištem u Strmici a trećim Mane Rokvić sa sjedištem sada u Golubiću.⁴

Saznao sam da Talijani namjeravaju formirati jednu četničku udarnu bojnu pod zapovjedništvom Mane Rokvića iz Drvara a sadašnjeg zapovjednika četničkog puka. Navodno će ova bojna biti sastavljena od 300 izabраниh boraca četnika, naoružanih talijanskim oružjem u talijanskim odorama sa fašističkim znakom. Ova bojna bi trebala operirati u sjevernoj Dalmaciji.⁵

Usljed stalnih napadaja partizana iz Dinare na vrličku krajinu radi pljačke — odvođenja stoke i živežnih namirnica — ova krajina je jako ugrožena. Pristupio sam organiziranju protivkomunističke milicije (Hrvati — katolici) pa molim da mi se uputi potreban broj pušaka kako sam tražio sa brojem 8/tajno od 22. kolovoza 1942.

22. kolovoza uslijedilo je pretresanje sela Siritovci kod Drniša od strane talijanskih karabinijera iz Knina pojačanih odredom bersaljera i karabinijera iz Šibenika u cilju zapljene oružja i streljiva od naroda. Naše vlasti nisu bile o tome obavještene. Bilo je uhićeno oko 300 osoba koje su istog dana mojim posredovanjem bile puštene, jer im se navodno nije moglo ništa dokazati, dočim je zadržano 19 osoba koje se još i danas nalaze pritvorene u Šibeniku.

Dostavlja se u prilogu letak, koji je dana 23. kolovoza bacan iz samo-voza po Kninu od strane popa Momčila Đujića i još nekih četnika.⁶

Zapovjednik, bojnik:
Draganić v. r.

¹ Dinarska četnička divizija čiji je komaandant bio vojvoda Momčilo Đujić.

² Odnosi se na načelnika štaba Dinarske divizije.

³ Mane Rokvić je rukovodio Drvarsko-petrovačkim četničkim odredom i u Golubiću se prebacio iz rejona Drvara.

⁴ Redakcija ne posjeduje ovaj letak.

BROJ 273

**IZVJEŠTAJ VELIKE 2UPE CETINA U OMIŠU OD 31. KOLOVOZA 1942.
O PALJENJU I PLJAČKI KUĆA OD STRANE TALIJANSKE VOJSKE
U SELU DUBOČAJ — ROGOZNICA¹**

Velika župa Cetina — Zupanstvu pri Poglavniku.

Broj: Tajno 2185/1942.

Omiš, dne 31. kolovoza 1942.

I z v j e š t a j

Izvadak

Čast mi je naslovu predočiti sliedeći izvještaj Kotarske oblasti u Omišu i to od 24. VIII 1942. g. Pres. br. 1577.

»Dana 17. kolovoza 1942. g. od 17.30 do 19 sati talijanski vojnici sa dva častnika putovali su sa kamionima iz Omiša prema Zadvarju ili Makarskoj u prolazu odnosno vraćanju kroz selo Rogoznica — Dubočaj, zaustavila su se najprije u spomenutom selu 4 teretnjaka, kasnije oko 15 minuta došla su još dva teretnjaka. Kad su se zaustavila ona prva četiri teretnjaka iz istih su izašli vojnici, te su narod, koji su zatekli u selu izgonili iz kuća i prikupili ga na cestu, a sami su ostali u selu, te nasilnim putem otvarali kućna vrata i u kuće ulievali naftu i benzin te užigali. Isto tako radili su i vojnici, koji su kasnije petnaest minuta stigli u selo. To je trajalo od 17.30 do 19 sati. Poslije toga su sakupljene žene i djecu pustili na slobodu, a 11 muškaraca iz sela Dubočaja i 8 muškaraca iz sela Kutleša — Mimice, koje su našli u polju, odvezli su sobom sa teretnjacima i uputih se u Zadvarje...²

Ljudi iz sela Dubočaja, navode, da su talijanski vojnici prilikom tjeranja ljudi iz kuća govorili, da su svi komunisti...

Obhodnja ove stanice bila je dne 19. VIII, t. g. na liou mjesta u selu Dubočaj i ispitivala pravo stanje paljenja kuća, kojom prilikom se ništa stvarnog nije moglo utvrditi, ni da je tko pucao na talijanske vojnike, a niti da je tko bacao kamenje.

Obhodnja je ustanovila, da su izgorjele kuće i cijeli kućni namještaj, te su ostali bez krova i bez ikakve pomoći i to: Marušić Fihp, pok. Joze, izgorjela mu kuća i u njoj cijeli kućni namještaj, odjeća, hrana, bačve za vino, poljsko oruđe (pošto su mu dva sina državni putar, dva putarska oruđa) šivaći stroj, feral za lovljenje ribe i ribarske mreže, te druga ribarska oruđa, dvije štale, koje je imao u zajednici sa bratom Matom 1 u njima sijeno, jedna šupa i na vratima od kuhinje od vatre oštećena vrata. U štali su se nalazile dvije svinje, koje su od vatre po tielu dobile opekotine, svinje su teške svaka oko 70 kg. Izgorjelih su mu glavarski spisi. 2) Marušić Stipi pok. Ante izgorjela je kuća, koju je imao pod

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH. reg. br. 24/1—33, k. 270.

² Vidi dok. br. 204, napomenu 37 i dok. br. 271.

jednim krovom sa Marušić Petrom pok. Ive i jedna štala. Marušić Stipe stanuje u Omišu, a sa njegovom izgorjelom kućom služio se je Marušić Ivan pok. Filipa, koji je imao u njoj smještena poljska oruđa, bačve za vino, 150 kg. hrane, 10 kg vune i grede, daske, kupe i drugo za podizanje nove kuće, te je sve skupa izgorjelo. 3) Marušić Vice pok. Stipe, kovač, izgorjela mu kuća sa celim pokućstvom, odiela, posteljina, kovačko oruđe, bačve za vino, turanj za prešanje grožđa, mehaničarski alat i sva hrana, te je ostao bez ičega. 4) Marušić Luka pok. Mate, Donji, izgorjela mu kuća sa celim namještajem, posteljinom, odiela, bačve za vino, hrana i sve što je imao. U nedovršenoj kući imao je 50 dasaka i 30 greda, te je i to izgorjelo. Sa 7 članova obitelji ostao je bez krova i igdje ičega.

5) Marušić Antica ud. pok. Mate izgorjele su joj dvije kuće za stanovanje, u jednoj je stanovala, te joj je izgorio cijeli kućni namještaj, a u drugoj je držala razne kućne potrebštine, bačve za vino, poljsko oruđe, hranu i t. d. te je ostala bez igdje ičega, bez krova i bez odiela. 6) Marušić Ivan pok. Stipe, izgorjela mu kuća sa celim namještajem, odiela, posteljina, bačve za vino, hrana, turanj za prešanje grožđa, poljski alat, i sve drugo što je imao. 7) Marušić Luka pok. Mate, Gornji, izgorjela mu kuća sa celim namještajem, odiela, posteljina, hrana, bačve za vino, poljsko oruđe i sve drugo. 8) Kuzmanić Stipe pok. Joze, izgorjela mu kuća sa celim namještajem, odiela, posteljina, bačve za vino, poljsko oruđe i drugo što je imao. 9) Marušić Mandi ud. pok. Joze izgorjele su dvije kuće i sve što je bilo u njima, cijeli kućni namještaj, odjela, hrana, bačve za vino, poljsko oruđe i sve drugo. 10) Dalje su neke više neke manje od vatre oštećene kuće, a tako isto odnesena je iz njih roba, hrana, novac, prošek, rakija, vino i druge stvari sliedećima: 1) Marušić Mati pok. Joze, bila je zapaljena kuća, tako, što su na tri mjesta zapalili tri kaputa polivena naftom, ali pošto žena istog nije bila odvedena, ušla je u kuću i pogasila je vatru. Iz kuće su odnieli pet pršuta, 20 litara višnjaka, jednu kokos, dva janjca i jedno janje je izgorjelo. Na toj su kući polupana kuhinjska vrata, kućna vrata do polovine izgorjela, a isto tako i prozori. Druga njegova kuća, polupana vrata, izgorio mjestimično pod, te izgorjelo dvie štale. 2) Marušić Lovro pok. Bartula, na kući mu je vatra oštetila krov, odneseno 40 litara prošeka i jedna demi ja od 8 litara, oko 50 litara rakije i razbili kuhinjsko posuđe. 3) Marušić Mate pok. Jure ima dvie kuće, u jednoj je bila naložena vatra, te od te vatre oštećene tri daske na podu, i iz iste kuće odnešen mu je sinu Slavku novčanik u kojem su bile isprave i gotovog novca 11.700.— Kuna. Iz druge kuće odneseno je 20 litara rakije i oko 16 litara vina. 4) Marušić Vice pok. Ante izgorio mu je djelimično tavan na kući i odnieli su mu 2.100.— Kuna. gotovog novca. 5) Marušić Milan pok. Stipe, izgorjelo mu dvie bačve od 1.500 litara, 14.000.— Kuna gotovog novca, 2 džepna sata, muško odielo, 2 para novih cipela, 25 litara rakije, 18 litara ulja, 2 štramca i 1 kućna vrata polupana. 6) Marušić Ante pok. Ivana izgorjela mu kuhinja i u njoj sve što se je nalazilo, razna hrana, kuhinjsko posuđe. U konobi za vino 20 litara prošeka sa demijama i drugog raznog alata, a iz kuće je odneseno 200.000.— kuna gotovog novca i nešto zlatnine.

7) Marušić Ante, pok. Ivana odnesen mu je kaput u vrijednosti od

3.000.— Kuna. 8) Marušić Petar pok. Ive izgorjela mu je kuća i cijeli namještaj, hrana, bačve za vino, sav poljski alat i sve drugo što je imao. 9) Marušić Mate pok. Ante, odneseno mu je iz kuće 2.000.— kuna, 15 litara prošeka, 12 litara rakije, 7 litara višnjaka. 10) Marušić Marica ud. pok. Ante izgorjela joj štala, odneseno 5.000.— kuna, 50 litara rakije, 25 litara rakije i drugih stvari. 11) Marušić Miroslavu Filipovu odnešena je lična legitimacija i oslobođenje od vojske. To mu je odnešeno prilikom legitimiranja ...

Napominje se, da je to selo do sada uvijek bilo mirno i da iz njega do sada nema ni jednoga među odmetnicima ...

Veliki župan:
A. Luetić v. r.

BROJ 274

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 1. RUJNA 1942.
O REZULTATIMA BORBI TALIJANSKE VOJSKE PROTIV PARTIZANA
NA PODRUČJU ZADVARJE, ŠESTANOVAC, LOVREC I ARŽANO OD
18. DO 22. KOLOVOZA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
Taj. broj 2282/42

Omiš, dne 1. rujna 1942.

Predmet: Rezultat akcije vođene od
strane savezničke vojske.

- 1) ZUPANSTVU PRI POGLAVNIKU
- 2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajničtvu Ministra
- 3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
- 4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI
Uredu I.

Z a g r e b

- 5) ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA
Glavni stožerni odjel

T r a v n i k

- 6) OBĆE UPRAVNOM POVJERENICTVU
kod Višeg Zapovjedništva talijanskih
oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

Cast mi je predložiti Naslovu slijedeći izvještaj Zapovjedništva oružničkog krila u Omišu:

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu **VI**, arhiva NDH, reg. br. 26/12—1.

»Sa 18. kolovoza 1942. g. saveznička talijanska vojska preduzela je akciju protivu pobunjenika (partizana) na sektoru sela Zadvarje—Sestanovac—Cista Prova—Lovreč—Studenci—Aržanovo, koja je akcija trajala do 22. ovog mjeseca. Sa ovom akcijom rukovodio je osobno general g. Piazoni zapovjednik divizije »Bergamo«.²

U samoj akciji sudjelovala su 4 bataljona pješadije, koji su bili stationirani i to jedan bataljon u Zadvarju, jedan u Šestanovcu, jedan u Imotskom i jedan bataljon u Podbablju—Kamenmost. Osim naprijed navedenih četiri bataljona pješadije u akciji su sudjelovale: dvije teške poljske bitnice i osam tenkova.

Od naših snaga sudjelovalo je 25 oružnika, 2 riznička stražara i oko 27 milicionera (pomoćnih oružnika) pod zapovješću potpisanog i oružničkog poručnika Ruščića Spire.

Sama akcija započela je 19. ov. mj. u 17 sati, kada je jedan odred od 20 oružnika sa jednom satnijom talijanske pješadije bio upućen iz Sestanovca prema selu Cista-Prova, u kojemu se je mjestu prema dobitnim podacima nalazila jedna grupa od 50—60 partizana. Poslije kraće borbe, ova grupa partizana bila je potisnuta iz samoga mjesta. U borbi poginula su dva milicionera, jedan talijanski dočasnik, a jedan oružnik je lakše ranjen.

20. kolovoza 1942. g. u 4 sata krenuo je jedan bataljon talijanske vojske iz Sestanovca na Cistu-Provu, a sa istom bojnomo krenuo je i ostatak oružnika i milicionera.

Po dolasku u selo Cista-Prova talijanski vojnici bacali su se odmah u pljačku domova (privatnih kuća) koje su većinom bile napuštene od stanoništva, koje se je od straha pred borbom, koja se je vodila u samome mjestu, razbježalo po šumama i poljima.

Privatni domovi građana za kratko vrijeme bili su od strane talijanske vojske podpuno orobljeni, opustošeni i opljačkani. Opljačkane su milionske vrijednosti. Napomenuti mi je u mjestu Cista-Prova nema ni jednog građanina na kojeg bi se mogla baciti i najmanja sumnja da je pristaša ili simpatizer partizana, već naprotiv sve su to dobri, čestiti građani i Hrvati.

Radi ilustracije počinjene štete ovom pljačkom iznosim podatke počinjene štete pojedinim građanima, koje sam dobio od samih građana, a pustoš domova vidio sam i konstatovao osobno.

Ovom pljačkom oštećen je Madulić Ivan za vrijednost od 2,800.000.— Kuna, Madulić Mate-Botić 4,100.000.— Kuna, Madunić Stipe kojemu je kuća porušena od zrakoplovne bombe i sve ostalo opljačkano za 7.500.000.— Kuna, Madunić Tomica pok. Jure za 1,500.000.— Kuna, Madunić Marko-Ivanković za 1,800.000.— Kima, Madunić Marija za 1,300.000.— Kuna, Madunić Jozo-Sešević pok. Jure za 8,500.000.— Kuna, Madunić Jozo Sešelić pok. Filipa za 800.000.— Kuna, Madunić Marko pok. Petra za 500.000.— Kima, Madunić Mate pok. Filipa 1,000.000.— Kuna, Babić Pina učiteljica za 240.000.— Kuna, Kasum Mirko Jozin trgovac za 1.000.000.— Kuna, Jurelić Petar postolar 900.000.— Kuna, Milohnić Mara

² Odnosi se na operaciju »Aibia«. Vidi dok br. 119, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 271, 282 i 283.

ud. oruž. narednika 800.000.— Kuna, Ribičić Marko Vurilj za 400.000.— Kuna, Ribičić Marijan pok. Ante za 360.000.— Kuna, Matunić Marica pok. Mate za 1,800.000.— Kuna, Ribičić Mara ud. pok. Marijana za 200.000.— Kuna, Marunić Vjekoslav trgovac za 2,000.000.— Kuna.

20. kolovoza t. g. produžena je akcija od strane talijanske vojske od sela Cista-Prova u pravcu sela Lovreč—Studenci—Aržanova. O toku vođenja ove daljnje akcije ne mogu dati nikakove podatke, jer u istim akcijama nisam osobno sudjelovao, pošto mi je bilo naloženo od strane talijanskog zapovjednika da sa oružnikom i milicijom ostanem u selu Cista-Prova radi osiguranja — ali prema dobivenim podacima od strane oružnika i milidonera kao i od strane ostalih građana, građane sela Lovreč, Studenci, Aržanova stigla je ista sudbina, koja je stigla i građane sela Cista-Prova.

Važno je ovdje istaknuti jednu bolnu činjenicu, da su domovi oženjenih oružnika i rizničkih stražara i milicionera iz sela Lovreča, Studenaca i Aržanova u vremenu dok su se ovi borili rame uz rame savezničke vojske protivu zajedničkog neprijatelja bih potpuno opustošeni i opljačkani. Ostala je porodica ovih siromašnih službenika bez odjeće, na pola golo, bez stana, bez pokućstva, bez hrane i bez ikakvih sredstava za život, a k tome još izložena da izgube i goli život, bilo sa koje strane.

Sama akcija bila je vođena do 22. kolovoza t.g. i u istoj akciji talijanskoj savezničkoj vojsci uspjelo da zauzme sela Lovreč, Studenci i Aržanova. Istog dana t.j. 22. VIII. talijanska vojska povukla se je iz Aržanova, izgleda pod pritiskom jačih partizanskih snaga, i isto mjesto su ponova zauzeli opet partizani. Talijanska vojska povlačila se je od Aržanova, preko Studenaca do Lovreča, a odatle noću od 23—23. VIII 1942. povukla se je preko Ciste-Provo—Sestanovca u Zadvarje.

Noću od 22. na 23. VIII. oko 24 sata dobio sam nalog od zapovjednika talijanske bojne kome sam bio dodijeljen sa ljudstvom radi suradnje, ali pod zapovjedništvom istog, da se sve ljudstvo spremi na povlačenje iz sela Cista-Provo za Sestanovac i iste noći oko 2 sata mjesto Cista-Prova bilo je podpunoma napušteno od cjelokupne oružane snage i od samih građana.

24. VIII. dobio sam nalog od zapovjednika generala g. Piazonja, da oružničke postaje Studenci prebacim u selo Podgrade, radi uspostave međupostaje, a oružnici postaje Lovreč sa milicijom da ostanu i dalje u Šestanovcu pod zapovjedništvom poručnika Ruščica, a potpisati da se uputi u Omiš.

Po dobivenoj zapovjedi postupljeno je.

25. VIII. započela je akcija od strane talijanske vojske u pravcu Biokova, koja akcija je i danas u toku. Rezultat ove akcije izvjestiti će se kada se prikupe podatci.«

Za Dom — spremni!

Veliki župan:
Luetić v. r.

BROJ 275

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 2. RUJNA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA
PARTIZANA U VREMENU OD 23. DO 29. KOLOVOZA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

V. Taj. Broj 72/42

Omiš, dne 2. rujna 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Zupe za vrijeme
od 23—29. kolovoza 1942. g.

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra
- 2) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
- 4) ZUPANSTVU PRI POGLAVNIKU
- 5) MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni stožer

Z a g r e b

- 6) OBĆE UPRAVNOM POVJERENICTVU
kod Višeg Zapovjedništva talijanskih oružanih snaga
»Slovenij a—Dalmacij a«

S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. I. 1942.
g. V. T. Br. 14-A-I-1942. podnosim slijedeći izvještaj:

Ad I.

Tokom ove nedjelje razmjer pobune se povećao, a očituje se u pojačanoj djelatnosti partizana na području kotara Omiš, Makarska i Imotski, dok na području kotara Sinj, Supetar i Hvar djelatnost je nešto popustila, ali ni na područje ovih kotareva saobraćaj nije siguran.

Tokom ove nedjelje pobunjenici su izvršili slijedeća nasilja:

a) Dana 23. kolovoza občinski stražar Frano Brajković na putu Vrlika—Kijevo našao je tri komada letka »Partizanski borac« br. 6 od 9. VIII. t.g.

b) Istoga dana našao je seljak Uzum Ivo na putu Vrhka—Koljane dva letka »Partizanski borac«² br. 7 od 17. VIII. 1942. g. Priepis letka predlaže se posebnim izvještajem.

c) Istoga dana partizani su na putu za selo Koljane zaustavili jedan samovila te iz ovoga su. izveli u »Vještinu Goru« Bulj Antu, suprugu

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 30/12—1, k. 227.

² List NOP odreda za srednju Dalmaciju. Vidi dok. br. 5.

mu Melaniju, Bubić Mariju, sve iz Sinja, te Banović Antu iz Hrvatca kao i Krivošić Ružu i Desanku, obe iz Vrlike. Do danas nije poznato za sudbinu odvedenih. Samovoz su odložili u Koljanima, dok su gume skinute te uzeli sobom.

d) Istoga dana po karabinjerima uhapšeni su te u Knin odvedeni Biuk Ivan pok. Joze, Ivan pok. Bože i Filip pok. Štipana, svi iz Vinalića, a to radi toga što su od talijanskih vojnika htjeh kupiti oružje.

e) Istoga dana u 11 sati došao je pred crkvu sv. Mihovila u Konjskom občina Klis, kotara Omiš, okretni komunistički vođa Gizdić Drago Božin iz Klisa sa još 5 naoružanih partizana, gdje je sakupljenom narodu govorio, da crvena armija pobjeđuje na istočnom frontu, da će naskoro ustupiti rasulo njemačke vojske, da treba poubijati sve Pavelićeve plaćenike, da je ujedno govorio i proti fašizma i barbarske Njemačke. Po svršenom govoru Gizdić je sa družinom otišao put sela Blaca. Župnik Don Jure Marušić od straha nije došao u crkvu.

f) Istoga dana u 22.30 sati došh su u selo Brštanovo, občine Lećevica, kotar Omiš, tri oboružana partizana, gdje su tražili pričuvnika Čulić Antu, a kako ovoga nije bilo kod kuće, zaprietili su mu ocu Joki Čuliću, da će mu sve popaliti ako im ne dovede sina Antu, koji da je ubio komunističkog kurira Penović Božu.

Prije toga su bili u kući župnika fra Ante Romca, kod koga da navodni više puta dolaze, gdje jedu i piju.

g) Dana 24. kolovoza t.g. partizani su pucanjem iz pušaka i stroj-nica otjerali seljake iz zaselka Duvnjak, sela Gorjak, občine Vrlika, kotar Sinj, koji su htjeli pobrati kukuruz sa polja.

h) Istoga dana jedna grupa partizana od 1-5 naoružanih ljudi zaustavila je jedna kola u selu Bračević, občine Muć, kotar Omiš, legitimisala putnike i sobom odvela Shšković Marka Petrova iz Ugljana, občine Trilj kotar Sinj, te još jednog putnika imenom Ivana, kojima su partizani kazali, da ih vode do svojih starješina i da proti njima ništa nema, da će biti pušteni. Partizani su tom prigodom tjerali 130 ovaca i jednog vola u planinu »Svilaju«.

i) U noći od 25. na 26. kolovoza t.g. partizani su porušili cestovne zidove na dva mjesta i to: na putu Omiš—Kučiće—Zadvarje, te pokušali sa dinamitom porušiti jedan električni stup, ali im to nije uspjelo, nadalje na putu Omiš—Split kod Krilo-Jesenica kao i na putu Omiš—Split porušili su 16 brzojavnih stupova. Saobraćaj je bio uspostavljen, jer je talijanska vojska posredovala.

j) Iste noći partizani su porušili sve propuste i manje mostove na putu Trilj—Tijarica, kotar Sinj.

k) Dana 26. kolovoza t. g. tahjanska vojska je zapalila kuću Tomaša Stipe i Jure iz Jesenica, občine Priko, kotar Omiš, jer je posumnjala, da su ova dvojica bila u vezi sa partizanima kod rušenja ceste i brzoglasnih stupova. Tornasi trpe štetu od oko 3,000.000.- Kuna, jer im je izgorio sav namještaj, poljski alat, hrana i.t.d.

Ujedno je uhapšeno 9 osoba, dok su cestu morali popravljati i riznički stražari iz Krila kao i dva lučka pilota. O ovome je poseban izvještaj predložen Naslovu.

1) Dana 27. kolovoza t.g. partizani su oduzeli 12 volova trgovcu stokom Bralić Mati iz Dicma, a trgovac Valenta Frani iz Klisa 43 brava i jednog vola, čime trpe štetu od preko 350.000.- Kuna.

m) U noći od 27—28. kolovoza t.g. partizani su porušili potporni zid na putu Strožanac—Zrnovnica, što je istoga dana popravljeno.

Ad II—V, kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Ad VI. Javna sigurnost našeg naroda na području ove Zupe je vrlo slabo. Talijanske vojne vlasti poduzele su akciju čišćenja partizana na Bio kovu, ali o uspjehu još se nema točnih podataka, dok ova još traje. Inače partizani u mnogim našim krajevima formalno vrše vlast. Ni jedno naše selo nije sigurno od njihovih nasilja. Bez jake oružane pratnje ni jedan predstavnik vlasti nesmije se maknuti ni dva koraka daleko od svog sjedišta. Naše je oružništvo preslabo, da pruži pomoć i zaštitu narodu. Talijanska vojska kod svakog djelovanja ruši i pali kuće i pokretnine naših građana, dok talijanski vojnici odnose sve što je vrijedni je, tako da naš narod trpi ogromne štete. Više puta sam o tome posredovao kod talijanskog zapovjednika i svaki put mi je bilo obećano, da će se to spriječiti.

Ad VII.

Raspoloženje našeg naroda s obzirom na prilike u ovoj Zupi ni malo ne zadovoljavaju. Narod sve više gubi vjeru bilo naših bilo talijanskih vlasti, jer naše su ograničene i vrše stvarnu vlast na samo malom prostoru, a na talijanske vlasti narod gleda sa očitim i sve većim nepovjerenjem. Tome je razlog i taj što stradaju i poljski proizvodi naročito povrće, grožđe i voće uobće, kao i druge gore navedene štete, koje slijede kod svake vojničke akcije. To sve djeluje na duh našeg naroda tako, da postaje apatičan te se bilo od straha, bilo iz osjećaja veće sigurnosti, u mnogim krajevima priklanja rađe partizanima i sa istima saraduje. Uza sve to vlada opća glad i prijeti opasnost da uslijed gladi i skupoće cijeli državni aparat prestane djelovati.

Ad VII b) i c) i Ad VIII. kao u prošlim izvještajima, dodatkom, da treba slati redovito potrebnu količinu hrane.

Za Dom — spremni!

Veliki župan:

Luetić v. r.

(M. P.)

BROJ 276

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE JELSA OD 4. RUJNA 1942.
KOTARSKOJ OBLASTI HVAR O UNIŠTENJU KAMIONA KOD JELSE
OD STRANE PARTIZANA¹

Priepis

Oružnička postaja Jelsa

Broj: 391/42.

Jelsa, dne 4. rujna 1942. godine

Predmet: Oštećivan je samovoza od strane
partizana — izvještava.

Kotarskoj oblasti

Hvar

Dana 3. rujna 1942. godine oko 11 sati, zaustavljen je jedan luksuzni samovoz vlasništvo Salata Mate pok. Stjepana trgovca vina iz Starigrada, od strane 5—6 naoružanih partizana² do sada nepoznatih osoba, na putu Jelsa.—Starigrad, sa sjevero-zapadne strane mjesta Jelse, udaljeno oko 3 km. u kojem se je vozio sam upravljač — šofer samovoza, vraćajući se iz Jelse, gdje je prevezio putnike iz Starigrada za Jelsu, te na ovom mjestu zv. Polanda, isti je šofer silom oružja zaustavljen, te mu naredili da izađe vani iz samovoza, što ih je i poslušao, kojeg su udaljili nekoliko metara od samovoza nakon čega su samovoz prevrnuli pod put, kojem su skinuli sve četiri gume od kojih na mjestu događaja nema nikakvih tragova, te postoji vjerovatnost da su partizani gume odniali sobom, a sve ostale dijelove su polupali, tako da su ovaj samovoz od 4 osobe, podpuno onesposobili za svaku daljnu upotrebu.

Ovom prilikom nije se dogodilo nikakvih ljudskih žrtava, a niti je tko povrijeđen, jer se od putnika nije nitko nalazio osim sam šofer, koji izjavljuje da osobe koji su ga napali da ne poznaje nikoga. Vriednost samovoza iznosi oko 140.000 Kn.

Ovaj slučaj se je dogodio prema javnom mišljenju iz razloga toga što se je ovim samovozom više puta provozili talijanski oficiri od Starigrada do Jelse i obratno, kojeg su silom prisiljavali da ih provози bez ikakove zasluge, što je talijanski kapitan sada komandant otoka Hvara sa sjedištem u Starigradu, a koji se je ranije nalazio u Jelsi bez opravdanog pc partizane razloga, dao zabranu slobodnog kretanja poslije 17 sati u večer, što je sa njegovom inicijativom dana 2. rujna polupata ovdašnja poslovna firma «Bata» iz koje su odniali svu robu, cipele i sve vriednosti, polupali stakla na vratima i podpuno je opustošili iz koje su prema saznanju talijanski vojnici odnijeli dragocjene robe naročito kožnih cipela, a

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 21/2, k. 22«.

² Borci Hvarske partizanske čete »Matija Ivanić«.

ostalo ono bezvrijedno podjelili koji su se slučajno zatekli u neposrednoj blizini firme »Bata«. Ovom prilikom poslovođa firme »Bata« Gamulin Josip rodom iz Jelse, pobjegao je pred strahom dolazeće vojske, tako da je svemu ovome dalo povoda partizanima da ovo djelo učine da se ovi oficiri sa ovim sredstvima neprivažaju. U toku noći između 2—3 rujna pod istim okolnostima u selu Svirču, onesposobili su jedan teretni samovoz vlasništvo mjesne vinarske zadruge, kojem su odnieli 6 komada guma i istog onesposobili za daljnji rad, a iz razloga što je ovaj teretni samovoz prevezio robu, municiju i ostali materijal iz Jelse za Starigrad talijanske komande, koja je ovih dana preselila se iz Jelse za Starigrad.

Po ovom djelu u suglasnosti sa ovdašnjim talijanskim vlastima po oštećivanju samovoza vrše se provjere i u koliko se ustanovi krivci će iskusiti stroge zakonske posljedice.

Zapovjednik postaje, narednik
Josip Kolić, v.r.

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast u Hvaru
Taj. broj: 527/42

Hvar, dne 14. 9. 1942. godine

1) Ministarstvo unutarnjih poslova — Tajništvo	ministra	Z a g r e b
2) Ravnateljstvo za javni red i sigurnost		Z a g r e b
3) Obće upravno povjereništvo kod višeg zapovjedništva tal. oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija« (2. Armata)		S u š a k
4) Ustaška nadzorna služba — Ured I/III	Zagreb —	Opatička I/II
5) Stožeru 6. pješачke divizije		M o s t a r
6) Stožeru III bojne 15. p.p.		K n i n
7) Velika župa Cetina		O m i š
8) Župskoj redarstvenoj oblasti		O m i š

Z a D o m *spremni!*

Kotarski predstojnik:
Miličević v. r.

(M. P.)

BROJ 277

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH OD 4. RUJNA 1942.
GLAVNOM STOŽERU MINISTARSTVA DOMOBRANSTVA NDH
O NAPADU PARTIZANA NA LUČKU POSTAJU U BOLU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO MORNARICE

P. broj 25102/42.

4. rujna 1942. godine
u Zagrebu

Predmet: Opljačkan ured lučke postaje Bol.

- 1) GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA —
OČEVIDNOSTI ODJEL
- 2) GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA —
OPERATIVNI ODJEL

Lučko Zapovjedništvo Makarska dostavilo je dopis sljedećeg sadržaja:

»Lučka postaja Bol, svojim brojem 414/42. izvjestila je sljedeće:

»Izvješćuje se Naslov da su dne 7. t. mj. u 20 sati oboružani partizani upali u ovaj ured, te odnijeli sve što su našli i to: očevidnosti poštanskih troškova, poštansku knjigu za predaju, upisnik ribarskih lađa, i sve upisne listove ribarica, sve uredske spise od broja 1 do 413, kazalo predratnog zapisnika, Upisnik brojem označenih lađa stari i novi, očevidnost brodova m. ob. pl., Narodne novine, Naredbe Z. M., upisnik dolaska i odlaska brodova, Našastar i sve što je u njemu bilo zabilježeno, knjigu potrošnog materijala, obračun buletara sa 30 primjeraka, sveska namira broj 77, obračun i očevidnost vrijednostnih tiskаница sa svim tiskanicama, sve ostale očevidnosti i predbilježbe sa svim tiskanicama i pribor uredski, te lične isprave službenika«.²

Zamjenjuje zapovjednika,
komodor :
*Angeli*³ v r.

5/9 Očev.

(M. P.)

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 14/2, k. 78.

² Akciju su Izvršili borci Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 264.

³ Edgar

BROJ 278

**IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMISU OD 9. RUJNA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA
PARTIZANA U VREMENU OD 30. KOLOVOZA DO 5. RUJNA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina
V. Taj. Broj 74/42.

Omiš, dne 9. rujna 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Zupe za vrijeme od 30. kolovoza — 5.
rujna 1942. g.

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra
- 2) RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
- 4) ZUPANSTVU PRI POGLAVNIKU
- 5) MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni stožer

Z a g r e b

- 6) OBĆE UPRAVNOM POVJERENICTVU
Kod Višeg Zapovjedništva talijanskih oružanih snaga »Slovenija—
Dalmacija«

S u š a k

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. I 1942. g.
V. T. Broj 14-A-I-1942. predlažem Naslovu sljedeći izvještaj:

Ad I)

Tokom ove nedjelje razmjer pobune ostao je isti kao u prošlom izvještaju.

Tokom ove nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja:

a) Protukomunističke oružane družine »četnici«² njih oko 100, koji su došli u sastavu talijanskih snaga iz Čapljine radi čišćenja Biokova od partizana dne 29 i 30 kolovoza t. g. zapalili su u Raščanima, kotar Imotski, oko 40 kuća i zaklali 40 seljaka.

Prema tvrdnji seljaka — očevidaca iz Raščana zaklane su sljedeće osobe: župnik Don Ivan Condić (ostao na cesti ubijen i psi mu meso sa glave pojeli (2) Belajić Andrija i Stipe, Lendić Krsto, Andrija Petar, Ivan, Mate, Jure, Ivan pok. Ivana i Marko, Knezović Ivan, Erceg Jerko, Mate,

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 14/2—2, k. 251.

² Odnosi se na talijansku operaciju »Albia« u kojoj su sudjelovali i četnici. Detaljnije o tome vidi dok. br. 119, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 274, 282, 283 i 286.

Jure, pok. Joze, Marijan, Gabro, Toma, Jure, Milan pok. Mije, Marinko (ustaša na dopustu), Ivan Nikolin, Jure Marjanov Mate pok. Jure, Milan pok. Duje, Jure pok. Križana, Marijan pok. Ivana, Iko pok. Jure, Ante Martin i Ivan pok. Mate.

Nezna se za sudbinu župnika iz Kozica, kotar Makarska, kao ni za župnika Župe Biokovske Don Jure Brainovića, koji je posredovao kod zapovjednika talijanske vojske u Zupi, da se poštedi mirno pučanstvo, ali je ovaj nastradao noseći neko naređenje talijanskog zapovjednika, zapovjedniku četnika. Četnici su cijelo selo opljačkali, pa čak su ljude zatvarali u kućama i palili ih u ovima.

Uzvikivali su sliedeća poklika: «-Dole Hrvatska«, »Dole Poglavnik«, »Živio kralj Petar II«, a pjevali su sliedeću pjesmu »Srbija se šest godina bori, Dalmacija hoće sad da gori, Ustaše su manje nego mravi«. Govorili su nadalje da imaju naređenje od talijanskih vojnih vlasti, da kuće pale, a muškarce ubijaju kao i obitelji ustaša.

Sve se je ovo događalo dva-tri kilometra daleko od talijanske vojske, koja je sve to mirno gledala, dok su talijanski kamioni kroz to vrijeme prolazili kroz Rašćane. Pučanstvo sela Rašćane takav postupak nije zaslužilo, jer nikada nitko nije imao nikakove veze s partizanima.

Kotarski je predstojnik u Imotskom dana 30. kolovoza brzo i glasno tražio zaštitu za nedužno pučanstvo kod zapovjednika u Zadvarju generala g. Piazzonia, ali mu je odgovorio, da mu je sve poznato.

b) Dana 31. VIII. talijansko je topništvo obasulo vatrom sela Lovreć. Cistu i Ričice, dok partizani iz Studenaca dolaze noću u Lovreć, gdje sve odnašaju.

Dana 1. ov. mj. talijanski vojnici su u Zupi Blokovskoj opljačkali seljake Luetića Antu, pok. Martina i Marka i ostale seljake. Prvi je protestirao kod talijanskog satnika, koji mu je odgovorio, da može biti zadovoljan što je glavu spasio, jer da imaju nalog od svoje komande da uzimaju sve što im se dopada. U selima Zupi i Rašćanima bilo je pokušaja silovanja od strane talijanskih vojnika.

Pučanstvo sela Rašćama, Zupe, Lovreća, Ciste i Studenaca u velikoj većini napušta svoje domove, jer se osjeća ugrožen od strane partizana, četnika i Talijana.

Izgleda, da se ide za tim, da se istriebi i uništi naš narod.

c) Dana 30. kolovoza oko 9 sati u selu Velić upali su tri oboružana partizana u kuću občinskog načelnika u Trilju, kotar Sinj, Ratković Šimuna, oduzeli supruzi načelnika ključeve od kuće i naredili, da sa 5 nejake djece izseli iz kuće. Zaklali su joj i pojeli jednu kravu.

d) Istoga dana oko 22 sata upalo je oko 20 naoružanih partizana u selo Caporice, kotar Sinj, oduzeli mlinaru Bugarinu Nikoli 360 kg žita, a mlinaru dali potvrdu da žito može naplatiti kod IV. operativne zone I. dalmatinskog udarnog bataljona.

e) Istoga dana razrušili su na tri mjesta put u selu Caporici.

f) Dana 31. kolovoza upalo je oko 100 naoružanih partizana u poštanski ured u Ugljanima, kotar Sinj, oduzeli sliku Poglavnika, državnu zastavu, poštansku vreću, brzajavni aparat i 176 Kuna gotovog novca.

g) Istoga dana odbjeglo je partizanima pet osoba iz sela Košuta i Garduna, kotar Sinj, svi rimokatoličke vjere.

h) Istoga dana oko 23.30 sati upalo je oko 30 naoružanih partizana u selo Dugopolje, kotar Omiš, koji su iz kuće oružnika Rogošić Ivana odnijeli razne hrane. Sobom su ovdeli 6 osoba.

i) Istoga dana kod željezničke postaje u Dugopolju vratili su kola sa ševarom Rogošić Jure, jer da nesmije voziti vojsci u Sinju.

j) Dana 1. rujna odbjegle su partizanima iz sela Podvaroša — Sinj tri osobe, od kojih je jedan Ković Jozo, činovnik za ispitivanje brzo-glasne linije na pošti u Sinju, dok su ostala dvojica radnici na ciglani u Sinju.

k) Dana 2. rujna oduzelo je oko 15 naoružanih partizana krugovalnik učiteljici u Ugljanima, kotar Sinj, Bobić Mariji.

l) Istoga dana partizani su blizu Dugopolja oduzeli 4 vola i 26 ovaca Valenta Juri i Borić Ljubomiru, mesarima iz Klisa.

m) Dana 3. rujna oko 14 sati partizani³ su kod sela Svirče, kotar Hvar, zaustavili osobni samovoz Salata Mate iz Starog Grada, iskrcali putnike, oštetili motor te samovoz prebacili pod put.

n) Istoga dana u 21 sat partizani⁴ su na motorni brod koji je bio privezan uz obalu u Starom Gradu, bacili 2 bombe, od kojih je vlasnik ustaša Čubretović Jakov teže ranjen, a otac mu Juraj i majka lakše ranjeni, dok mornari nisu ranjeni, jer su po partizanima prije iskrcani na obalu. Brod je neznatno oštećen.

o) Istoga dana uhvaćen je u Civljanima, občine Vrlika, kotar Sinj, i komandi talijanskoj u Vrlici predan partizan Mehmud iz Bosanskog Petrovca, koji je došao tražiti sol za svoje drugove.

p) Istoga dana je jedna grupa partizana odvezla sobom iz Civljana tri osobe, te otjerala jednog vola, jednu kravu i 34 ovaca.

r) Istoga dana iz Topolja, kotar Sinj, odbjegao je partizanima željezničar Marko Durbaba sa dvije kćeri.

s) Istoga dana u selu Prugovu Gornjem, kotar Omiš, zaustavili su poštunošu, pregledah poštu, jedan dio oduzeli i jedan spalili.

Ad II—VIII) kao u prošlim izvještajima.

Za Dom spremni!

Veliki župan
Luetić v. r.

»i* Borci Hvarske partizanske čete »Matija Ivanić«. Vidi dok. br. 160, napomenu 5.

BROJ 279

**IZVJEŠTAJ VRHOVNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA NDH OD
11. RUJNA 1942. MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
O STANJU U SPLITU¹**

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VRHOVNO ORUŽNICKO ZAPOVJEDNIČTVO
Odjel za javnu sigurnost
Očevid. Broj 1311
U Zagrebu, dne 11. rujna 1942.**

Predmet: Podatci o stanju
u Splitu.

1. MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
(Očev. odjel)
2. ZAPOVJEDNICTVU USTAŠKE VOJNICE

Od osobe koja je ovih dana doputovala iz Splita, primljeni su ovi podatci:

»Stanje u Splitu je očajno.

Talijani su odstranili sve hrvatske nadpise, spomenike i t. d. ne samo javne, nego i posebničke i tako su dali gradu, što se tiče njegove vanjštine, podpuni izgled jednog talijanskog grada. Na ulici se čuje najviše talijanski jezik, dok se hrvatski govori samo u zakutcima i ispod glasa.

Hrvatima se u koliko ih još tamo ima — prave velike poteškoće u svakom pogledu, koliko u javnom toliko i privatnom životu, gleda ih se sa prezirom, nepovjerenjem i apatijom.

Postoje razne ustanove za odgoj mladeži uopće, osobito one iz pučkih škola. Djeca imadu jednoličnu odoru, kreću se isključivo pod vodstvom nastavnika u manjim i većim skupinama pod fašističkim zastavama, pjevajući talijanske pjesme i t. d. Sa srednjoškolskom mladeži ide teže, ona se neda povijati kao ona iz pučkih škola, pa se zato srednjoškolska mladež strogo nadzire i progoni. Zbog toga je ova mladež ogorčena i stalno živi u strahu.

Progonstva su bila velika i na dnevnom redu. Događalo se je, da su fašisti i njihovi agenti po noći i bez ikakvog povoda upadali u kuće i odvodili pojedine osobe, osobito mladež jednog i drugog spola, zlostavljah ih do iznemoglosti, zatvarah u tamnice, ili odvodili u Italiju u internaciju tako, da se za sudbinu mnogih takovih ni danas nezna.

Zbog ovakovog postupka vlada veliki strah kod pučanstva — osobito kod mladeži koja da spasi život, teži na svaki način da se prebaci preko

granice, pa ako ne uspije da dobije propustnicu, onda bježi kriomice tako, da ni sami roditelji neznadu, šta se sa njihovom djecom dalje dešava.

Dok je stanje u političkom pogledu onako kako je gore navedeno, dotle su prehrambene prilike još očajnije. Pokraj velike oskudice, vlada i velika skupoća. Imućniji se pomažu krijumčarskom robom, dok siromašniji formalno gladuju. Naši umirovljeni, koji se još tamo nalaze, kao i oni siromašniji građani koji nemaju zarade, izgledaju kao kosturi. Mnogi bi se izselili i povrh toga što nemaju novčanih sredstava, ali ne mogu dobiti propustnicu.

Ono što se dobije od gradske aprovizacije za cijeli mjesec, nije dosta ni za pet dana. Na tržištu nema ništa, osim nešto voća, koje dolazi iz Italije. Naši proizvođači iz okolnih mjesta ne donose skoro ništa, a i nemaju, jer je sve izgorielo od velike suše.

Krijumčarene živežne namirnice vrlo su skupe, a i ove se teško dobiju. Tako na primjer: 1 kg. kruhnog bjelog brašna košta 80—100 lira, kukuruznog 30—50 lira, masti 200—250 lira, krumpira 18—20 lira, litar ulja 150—200 lira, dok je vinio i voće nešto jeftinije nego u Zagrebu. Litra vina košta 7—8 lira, a kilo voća isto tako 7—8 lira.

Kad Talijani vrše akciju na terenu, najprije opljačkaju kuće i sela pa ih onda zapale, a opljačkane stvari prodaju skoro javno u gradu i na sajmištu.

Vojska kuda se god kreće, pustoši poljske plodove, a da se nitko na takav postupak nesmiije potužiti. Ako se neko i potuži, traže se svjedoci, a vojska pustoši onda kad nema svjedoka, koji bi kazali u korist oštećene stranke.

Tako se zbiva i sa drugim živežnim namirnicama našeg naroda, koje im dođu do ruku. Pljene ih, odnose, troše i djele svojim simpatizerima.«

Premda su ovi podatci izgleda pretjerani, dostavljaju se na znanje.

Glavni dozapovjednik,
pukovnik
Boić v. r.

BROJ 280

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI OMIŠ OD 11. RUJNA
1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O VOJNO-PO-
LITIČKOJ SITUACIJI U VREMENU OD 9. SRPNJA DO 31. KOLOVOZA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Župska redarstvena oblast OMIŠ

Taj. broj: 440/42.

Omiš, 11. IX. 1942.

Predmet: Izvješće političkih događaja
od 9. srpnja do 31. kolovoza

1) OBOE UPRAVNOM POVJERENIKU KOD Višeg Zapovjedništva Talijanskih oružanih snaga »Slovenij a-Dalmacij a«	S u š a k
2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA Taj. ministra	Z a g r e b
3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST	Z a g r e b
4) VELIKOJ ZUPI CETINA	O m i š
5) STOŽERU 6. PJEŠAČKE PUKOVNIJE	M o s t a r
6) ZAPOVJEDNICTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE	Z a g r e b

Na području Velike Zupe Cetine u posljednja dva mjeseca jako se pogoršalo stanje javne sigurnosti, tako da danomice skoro u svim mjestima Zupe ima žrtava. Osim pojedinačnih napadaja sa strane partizana, bilo je i u više slučajeva i masovnih napada, koji su i onako teško stanje još više pogoršali.

Djelatnost partizanskih bandi je u punom jeku, tako da je skoro u čitavoj Zupi svim ispravnim Hrvatima ugrožen opstanak.

Ne samo što je narod skoro prepušten partizanskom teroru, već i pomanjkanje živežnih namirnica pogoršava i onako beznadno stanje. U tim teškim prilikama, narod je prepušten utjecaju partizanske promičbe, iz razloga, što naše vlasti, radi pomanjkanja dovoljno oružane snage, ne mogu pružiti skoro nikakovu pomoć ugroženim krajevima, i što italijan-

ske vojne vlasti u mnogo prilika su postupale kod akcije protiv partizana, sa našim mirnim pučanstvom, onako kako se nije smjelo postupati. I protiv ovakvih postupaka naše vlasti ni jesu bile u mogućnosti da pomognu narodu. Radi izloženog, pučanstvo je potpuno obezglavljeno, jer ako se protivi partizanima, biva progonjeno od partizana, a bez ikakove skoro pomoći od redovne vlasti. U slučaju da simpatišu i potpomažu partizane bivaju proganjani i kažnjavani, a često u tom kažnjavanju stradaju mnogi i mnogi nedužni.

Sto se tiče vojnih operacija sa strane saveznika, one se mogu podijeliti; i to na kopneno područje Zupe i na otoke Brač i Hvar. — Dok na čitavom području kopnenom Zupe, svakodnevno saveznici vrše operacije sa manje više uspjeha, to na Braču i Hvaru skoro ne vrše niti onaj najmanji redarstveni nadzor. — Na Braču od osam občina, četiri su potpuno prepuštene vlasti partizana, jer su savezničke čete napustile ta mjesta, u kojima sada gospodare partizani. Takovo stanje na otoku Braču traje već preko mjesec i pol.

Na otoku Hvaru je situacija skoro ista. Sa državnih i samoupravnih ureda na Braču, partizani su poskidali slike poglavnika i skinuli vrhovničke znakove N. D. H.

Prilikom posljednjih napadaja partizanskih bandi na područje Aržana—Lovreć—Studenci—Župa Biokovska, nanesene su ogromne štete tamošnjem pučanstvu i skoro su potpuno uništena pomenuta mjesta. Italijanske snage vodile su kroz nekoliko dana operacije čišćenja ali bez posljedica, osim što je u pomenutim mjestima sve pokretno imanje odneseno i kuće porušene. Po svršenim operacijama italijani su se povukli a u ta mjesta opet su došli partizani. U času pisanja ovog izvješća vode se opsežne operacije uz sudjelovanje svih rodova oružja i pomorskih snaga na području planine Biokovo, sa dosad nepoznatim uspjehom.²

Nesmanjena i nesmetana djelatnost partizana razvidna je kako sledi :

1) Dana 7. srpnja 1942. u predjelu sela Kijevo napadnut je lugar Mijo Ivanov od partizana, i teže ranjen metkom iz vojničke puške.

Dana 2. kolovoza 1942. upali su oko 80 naoružanih partizana u zasevak Viladžić sela Kijeva i tom prihkom ranili seljaka Viladžića Luku pok. Marka. Poslije teške borbe napadači su odbiveni.

2) 9. srpnja 1942. sa motornog broda »Marin« u luci Postire — Brač, partizani su odveli tri ustaška dužnostnika i to Kovačević, Akelić i gđicu Perajica.³

Sudbina odvedenih je nepoznata.

3) Dana 10. VII. 1942. naknadnim izvješćem javljeno je, da su partizani upali u državnu školu u Bogomolje i uništili dvije slike Poglavnika, državni grb i zastavu.⁴

² Odnosi se na talijansku operaciju »Albia«. Vidi dok. br. 119, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 274, 282, 283 i 286.

³ Akciju su izveli borci Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 15, 64 i knj. 2, dok. br. 533 i 536.

⁴ Akciju su izveli borci Hvarske partizanske čete »Matija Ivanić«. Vidi dok. br. 15 i knj. 2, dok. br. 547.

4) 14. srpnja 1942. kod rta Bobovišća — Brač, zaustavljen je sa strane partizana motor, brod Nikola i od jednog oružnika odneli su dvije puške.⁵

5) 18. srpnja 1942. iz Omiša pridružili su se partizanima Vrdoljak Ante Tomin, Orlandini Leo pok. Jerke i Kremljak Jaroslav Rudolfov. Predhodno su ukrali 2 kg dinamita i 50 kom. kapsula.

6) Dana 20. VII. 1942. 20 naoružanih partizana opljačkali su po danu Porezni ured u Staromgradu.⁶

Odnese su slike Poglavnika, 190.000 Kn., 3 pisaće mašine i 13.000 Kn. dragocienosti.

[••■]

8) Dana od 1—3. kolovoza Italijani su zapalili 63 kuće u selu Rupotine obćine Klis i poćinili štetu oko 13.000.000 Kn. Paljenje je izvršeno radi toga, što su partizani u tom predjelu ubili nekoliko Talijana.⁷

9) 3. kolovoza 1942. partizani su zaustavili samovoz poduzeća Stuparić između Vrbe i Donjeg Muća, te odnijeli rezervne gume i 12.960 Kn. gotovog novca. Źrtava nije bilo.

10) 5. kolovoza 1942. partizani su upali u obćinsku zgradu obćine Milna i pociepali vojne spiskove i odneli jednu pisaću mašinu. Napadaća je bilo oko 15 svi naoružani.⁸

11) 6. kolovoza 1942. jedna grupa od oko 100 naoružanih partizana napali su mjesto Šestanovac i napravili ogromnih šteta na državnim zgradama.⁹

Tom prilikom su odveli načelnika obć. Šestanovac Nosić Franju.

12) Od 5—6. kolovoza razne grupe naoružanih partizana napale su župske kuće u obćini Muć i poćinili velike štete.

Dana 20. srpnja partizani su izveli krađu ulja iz tvornice sardina Neptun u Vrbovskoj — Hvar. Odnešeno je 3000 kg. ulja i 40.000 kutija sardina.¹⁰

13) Od 6. VIII. do 10. VIII. 42. opazila se naroćito djelatnost partizana u okolici područja oružnićke postaje Źadvarje.

14) Na 6. VIII. 42. prokopana je državna cesta na dionici Gor. Zeževica — Latković u dućini od 9 metara. 10. VIII. partizani su u selu Gizdavci održali javni zbor. Talijani pozvani da interveniraju, odbili su navodno, da nemaju dovoljno snage.

15) Dana 7. VIII. 42. iz zasjede ubijen je u Starom-gradu, otok Hvar Franetović Nikola p. Petra. Djelo je izvršeno sa strane partizana, koji se nesmetano kreću tim područjem.¹¹

⁵ Vidi dok. br. 15, 266 i knj. 2, dok. br. 537 i 540.

⁶ Vidi dok. br. 260 i 266.

⁷ Vidi dok. br. 204, napomenu 13, 17, 21, 22, 25, 29 i 53.

⁸ Vidi dok. br. 264 i 266.

⁹ Vidi dok. br. 8, 260 i knj. 2, dok. br. 545.

¹⁰ Akciju su izvršili borci Hvarske partizanske ćete »Ma ti ja Ivanić«. Vidi dok. br. 12 i 266.

¹¹ Akciju su izvršili borci Hvarske partizanske ćete »Ma ti ja Ivanić«. Vidi dok. br. 264.

16) Od 7—8. kolovoza partizani u Muću izveli su napadaj na samovoz tvrtke Vrcan i počinili štetu od preko 150.000 Kn. Istom prilikom su eksplozivom porušili most Zmijevac.

17) Dana 7. kolovoza partizani su, napali odjel Rizničke straže Bobovišće — Brač i izgorjeli pismohranu i oštetili same prostorije.¹²

18) Od 7—8. kolovoza partizani su srušili most na cesti Muć—Sinj, tako da je saobraćaj onemogućen.

19) Između 7. i 8. kolovoza partizani su prepilili 26 komada brzo-glasnih stupova na području oružničke postaje Klis.

20) Dana 8. VIII. 42. napalo je oko 300 partizana oružničku postaju Starigrad i nakon kraće borbe oduzeli su oružnicima oružje i streljivo i državnu spremu.¹³

21) Dana 9. VIII. 42. partizani su ponovno razorili na nekoliko mjesta drž. cestu kod Blata n/C. i kod mosta »Gradac«. Put je odmah popravljen.

22) Od 9—10. VIII. 42. partizani su porušili više cesta u okolici Omiša, i to kod Zvečanja, Gradca, Gata, Svinišća. Istog dana u selu Muću porušena su dva mosta.

23) Dana 10. kolovoza partizani su poruših put kod Zeževice i osvojili oružničku postaju Zagvozd.¹⁶

Oružnici poslie borbe povukli su se u Imotski. Prigodom vođenja operacije sa strane Italijana poginuo je od topovskog metka dana 1. kolovoza u Kozjaku planini Porođin Petar p. Steve iz Bročanca.

24) Dana 10. VIII. 42. sa oružničke postaje Sućuraj na Hvaru, pobjegao je pričuvnik Mioč Niko Jozin i priključio se partizanima. — Tom prilikom je odnio 9 pušaka, 355 naboja za puške, 1 samokres, 5 bodova i 16naboja za samokres. Pored tih stvari pokrao je svu državnu spremu.¹⁵

25) Oružnička postaja Muć izvještava da su partizani dana 7. kolovoza zaustavili samovoz Vrcana Fihpa iz Sinja u predjelu »Zunorići« obć. Muć i poskidah sve gume. Šteta je procijenjena oko 150.000 Kuna. Isti napadači porušili su mostove i propuste na drž. cesti Sinj—Drniš—Knin. Saobraćaj je obustavljen.

26) Dana 9. kolovoza iz sela Glavica, kotar Sinj odbjeglo je 10 komunisti i pridružilo se partizanima.

27) Između 9. i 11. kolovoza partizani su u velikom broju posjetili razna mjesta obćine Muć i izvršili brojne krađe. Tom prilikom pokradeno je iz državnog imanja Kula-Muć jedno 100.000 Kn. vrijednosti u živežnim namirnicama.

28) Dana 10. i 11. kolovoza 1942. Stavno Povjereništvo Popunidbenog Zapovjedništva Sinj izvršilo je stavnju pozvanih novaka. Radi partizanske promičbe od 302 pozvana novaka odazvalo se svega 5.

¹² Akciju su izvršili borci Bračke partizanske čete. Vidi dok. br. 264.

¹³ Akciju su izvršili borci Hvarske partizanske čete »Matija Ivanić«. Vidi dok. br. 204, napomenu 13.

¹⁴ Vidi dok. br. 167, 264 i 266.

¹⁵ Vidi dok. br. 267.

¹⁶ Vidi dok. br. 204, napomenu 37, dok. br. 271 i 273.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Župska redarstvena oblast OMIŠ

Taj.broj.440/42.

Omš, 11. IX. 1942.

Predmet: Izviđača političkih događaja od 9 srpnja do 31 kolovoza.

- 1/. OBĆE UPRAVNOM POVJERENIKU KOD
Višeg Zapovjedništva ~~Italijanskih~~ snaga "Slovenija-Balnacija"
S U Š A K
- 2/. MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Taj. ministra Z A G R E B
- 3/. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I
SIGURNOST Z A G R E B
- 4/. VELIKOJ ŽUPLJETINI O M I Š
- 5/. STOŽERU PJEŠAČKE PUKOVNIJE M O S T A R
- 6/. ZAPOVJEDNIŠTVU USTAŠKE NABZORNE SLUŽBE
Z A G R E B

Na području Velike Župe Cetina u posljednja dva mjeseca jako se pogoršalo stanje javne sigurnosti, tako da danonice skoro u svim mjestima župe ima žrtava. Osim pojedinačnih napada sa strane partizana, bilo je i u više slučajeva i masovnih napada, koji su i onako teško stanje još više pogoršali.

Djelatnost partizanskih bandi je u punom jeku, tako da je skoro u čitavoj župi svim Hrvatima ugrožen opstanak.

Međutim što je narod skoro prepustan partizanskom teroru, već i pomanjkanje živih namirnica pogoršava i onako beznačajno stanje. U tim teškim prilikama, narod je prepustan utjecaju partizanske propagande, iz razloga, što naše vlasti, radi pomanjkanja dovoljno oružane snage, ne mogu pružiti skoro nikakvu pomoć ugroženim krajevima, i što italijanske vojne vlasti u mnogo prilika su postupale kod akcije protiv partizana, sa našim mirnim pučanstvom onako kako se nije smjelo postupati. I protiv ovakvih postupaka naše vlasti nijesu bile u mogućnosti da pomognu narodu. Radi izloženog, pučanstvo je potpuno oboznavljeno, jer ako se protiv partizana, biva proganjeno od partizana, a bez ikakve skoro pomoći od redovne vlasti. U slučaju da simpatišu i potpomognu partizane partizane bivaju proganjani i kažnjavani, a često u tom kažnjavanju stradaju mnogi i mnogi nekućni.

Što se tiče vojnih operacija sa strane saveznika, one se mogu podijeliti; i to na kopneno područje župe i na otoke Brač i Hvar. Dok na čitavom području kopnenom župe, svakako savaznici vrše operacije sa manje više uspjeha, to na Braču i Hvaru skoro ne vrše niti onaj najmanji redarstveni nadzor. Na Braču od osam općina, četiri su potpuno prepustene vlasti partizana, jer sa savezničke čete napustile ta mjesta, u kojima sada gospodare partizani. Takovo stanje na otoku Braču traje već preko mjesec i pol.

Na otoku Hvaru je situacija skoro ista. Sa državnih i samoupravnih ureda na Braču, partizani su poskidali slike Poglavnika i skinuli vrhovničke znakove N. D. H.

Prilikom posljednjih napada partizanskih bandi na područja Aržana - Lovred - Studenci - župa Biokovska, nanosene su ogromne štete časovnjem pučanstvu i skoro su potpuno uništene

Faksimil proe strane dokumenta br. 280

29) Dana 12. Vili. 42. partizani su odveli Ustašu Jozu Uvodića pok. Štipana iz Klisa. Sudbina je pomenutog nepoznata.

Noću između 11. i 12. VIII. partizani su porušili cestu kod sela Kušića. Šteta je ogromna.

30) 12. kolovoza u noći je porušena po partizanima državna cesta na dionici Zmornica—Srinjine, kotar Omiš. Na tom dielu porušeni su svi propusti. — Obustavljen je svaki saobraćaj.

31) Dana 12. kolovoza partizani su u selu Ramljane kotar Omiš ubili Škomrlj Miju pok. Martina.

32) 3. VIII. 42. u selu Karakašica, kotar Sinj teško su ranjeni od partizana Marić Ante p. Filipa i žena. Napadači nijesu prepoznati.

Noću između 14 i 15. kolovoza partizani su prepilali 3 telefonska stupa od Sinja put Vrlike.

33) Dana 14. kolovoza talijanski krilaši bez ikakova razloga bacali su bombe na selo Gljev, kotar Sinj. Prilikom bombardiranja poginuo je Bilokapić Jozo p. Nikole i ranjeno dvoje djece.

Počinjena šteta na dobrima je ogromna.

34) Oružnička postaja Muć pod nadnevkom 17. kolovoza javlja bjegstvo 13 komunista, sa područja obč. Muć.

Noću između 14. i 15. kolovoza partizani su opljačkali seoske župnike u Muću Gornjem i Muću Donjem. Šteta počinjena prelazi vrijednost od 100.000 Kuna. Prema dobivenim podacima, istog dana partizani sa primorja (Kaštela i okolica) dobili velike količine hrane, čak i glazbala. — To je izvršeno u suradnji sa partizanima iz anektiranih područja.

Dana 18. kolovoza talijanske snage izvršile su paljenje kuća u selu Marušići, obč. Omiš. Tom prigodom izgorjelo je oko 20 kuća. — Šteta je ogromna. — Paljenje je izvršeno, jer da je navodno netko iz sela pucao na jedan talijanski samovoz.¹⁶

Odvedeno je 17 osoba.

Dana 18. kolovoza iz zasjede po partizanima, ubijen je priglednik Rizničke straže Matas Marko u samom mjestu Zmornica, kotar Omiš.

U pomenutom mjestu nalaze se talijanske vojne jedinice.

35) Dana 16. VIII. 42. partizani u nepoznatoj jačini poslije borbe od nekoliko sati potisli su redovitu talijansku vojsku i zauzeli Aržano, Vinicu, Studenci i Lovreć. Naknadnom akcijom partizani su potisnuti, ali je sa strane saveznika nanesena ogromna šteta u pomenutim mjestima. — Po oštećenju, Talijani su se povukli. — Mjesta su ponovno pod nadzorom partizana.¹⁷

36) Dana 11. kolovoza partizani su opljačkali seljaka Tukić Stipu iz Doca Donjeg, obč. Poljica. Šteta prelazi 24.000 Kuna. Tom prilikom partizani su odneli i jednu pušku.

37) Noću između 11. i 12. kolovoza partizani su porušili na više mjesta drž. cestu od Omiša prema Zadvarju. — Šteta počinjena prelazi 40.000. — Saobraćaj je prekinut i radovi će trajati više dana.

¹⁷ Vidi dok. br. 204, napomenu 33.

38) Dana 16. kolovoza partizani su opljačkali u selu Dugopolju, obč. Klis Perišić Antu p. Duje. Šteta počinjena prelazi 50.000 Kuna.

39) Dana 17. kolovoza u mjestu Sinju, teško je udarcem noža ranjen Delie Frano Jozin. Napadač je partizanka Petrović Nevenka Ilijina stara 19 godina. — Povod ubojstva je osveta partizana.

40) Dana 15. kolovoza italijanski krilaš bez razloga je bombardirao selo Brštanovo. Počinjena je neznatna šteta.

41) 18, 19 i 21. kolovoza primjećene su velike grupe partizana na području obč. Muć. U selu Muć-Donji, jedna grupa naoružanih partizana odniela je trojici domobrana svu državnu spremu.

42) Dana 20. kolovoza porušena je cesta na više mjesta između sela Gata i Tugara, obč. Poljica. Saobraćaj je potpuno obustavljen, jer su i dva kamena mosta porušena.

43) Dana 20. kolovoza seljaku Grubišić Filipu p. Ante iz sela Jabuka, kotar Sinj, partizani su odnieli 1 vola. Vriednost 20.000 Kuna.

44) Dana 23. kolovoza občinski stražar Frano Brajković na putu Vrlika—Kijevo našao je tri komada letka »Partizanski borac«¹⁸ br. 6 od 9. VIII. t. g.

45) Istoga dana našao je seljak Uzum Ivo na putu Vrlika—Koljane dva letka »Partizanski borac«¹⁹ br. 7 od 17. VIII. 1942. g. Priepis letka predlaže se posebnim izvještajem.

46) Istoga dana partizani su na putu za selo Koljane zaustavili jedan samovoz te iz ovoga su izveli u »Vještinu Goru«, Bulj Antu, suprugu mu Melaniju, Bubić Mariju, sve iz Sinja, te Banović Antu iz Hrvatske kao i Krivošić Ružu i Desanku, obe iz Vrljke. Do danas nije poznato za sudbinu odvedenih. Samovoz su odložili u Koljanima, dok su gume skinute te uzeli sobom.

47) Istoga dana po karabinjerima uhapšeni su te u Knin odvedeni Biuk Ivan pok. Joze, Ivan pok. Bože i Filip pok. Štipana, svi iz Vinalića, a to radi toga što su od talijanskih vojnika htjeli kupiti oružje.

48) Istoga dana u 11 sati došao je pred crkvu sv. Mihovila u Konjskom občina Klis, kotara Omiš, okretan komunistički vođa Gizdić Drago Božin iz Klisa sa još 5 naoružanih partizana gdje je sakupljenom narodu govorio, da crvena armija pobjeđuje na istočnom frontu, da će uskoro ustupiti rasulo njemačke vojske, da treba poubijati sve Paveličeve plaćenike, da je ujedno govorio i proti fašizmu i barbarske Njemačke, po svršenom govoru Gizdić je sa družinom otišao put sela Blaca. Župnik don Jure Marušić od straha nije došao u crkvu.

49) Istoga dana u 22.30 sati došli su u selo Brštanovo občine Lećevica, kotar Omiš, tri oboružana partizana, gdje su tražili pričuvnika Culić Antu, a kako ovoga nije bilo kod kuće, zaprijetili su mu ocu Joki Culiću, da će mu sve popaliti, ako im ne dovede sina Antu, koji da je ubio komunističkog kurira Penović Božu.

Prije toga su bili u kući župnika fra Ante Romca, kod koga da navodno više puta dolaze, gdje jedu i piju.

¹⁸ i ¹⁹ List NOP odreda za srednju Dalmaciju.

50) Dana 24. kolovoza t. g. partizani su pucanjem iz pušaka i stroj-nica otjerali seljake iz zaselka Duvnjak, sela Gorjak, občina Vrlika, kotar Sinj, koji su htjeli pobrati kukuruz sa polja.

51) Istoga dana jedna grupa partizana od 15 naoružanih ljudi zaustavila je jedna kola u selu Bračević, občina Muć, kotar Omiš, legitimirala putnike i sobom odvela Slišković Marka Petrova iz Ugljana, občina Trilj, kotar Sinj, te još jednog putnika imenom Ivana, kojima su partizani kazah, da ih vode do svojih starješina i da proti njima ništa nema, da će biti pušteni. Partizani su tom prigodom tjerali 130 ovaca i jednog vola u planinu »Svilaja«.

52) U noći od 25. na 26. kolovoza t. g. partizani su porušili cestovne zidove na dva mjesta i to: na putu Omiš—Kučice—Zadvarje te pokušali dinamitom porušiti jedan električni stup, ali im to nije uspjelo, nadalje na putu Omiš—Split kod Krilo-Jesenica kao i na putu Omiš—Split porušili su 16 brzoglasnih stupova. Saobraćaj je bio uspostavljen, rjer je talijanska vojska posredovala.²⁰

53) Iste noći partizani su porušili propuste i manje mostove na putu Trilj—Tijarica, kotar Sinj.

54) Dana 6. kolovoza t. g. talijanska vojska je zapalila kuću Tomaša Stipe i Jure iz Jesenica, občina Priko, kotar Omiš, jer je posumljala, da su ova dvojica bila u vezi sa partizanima kod rušenja ceste i brzoglasnih stupova. — Tomaši trpe štetu od oko 3,000.000.- Kuna, jer im je izgorio sav namještaj, poljski alat, hrana i. t. d.

Ujedno uhapšeno je 9 osoba, dok su cestu morali popravljati i riznički stražari iz Krila kao i dva lučka pilota. O ovome je poseban izvještaj predložen Naslovu.

55) Dana 27. kolovoza t. g. partizani su oduzeli 12 volova trgovcu stokom Bralić Mati iz Dicma, a trgovac Valenta Frani iz Klisa 43 krava i jednog vola, čime trpe štetu od preko 350.000 Kuna.

56) U noći od 27—28. kolovoza t. g. partizani su porušili podpomi zid na putu Strožanac—Zrnovnica, što je istoga dana popravljeno.

Izvještaj se nije mogao prije predložiti, jer je ova Oblast tek počela djelovati.

Za Dom spremni!

V. d. upravitelj :
potpis nečitljiv

²⁰ Vidi dok. br. 214.

BROJ 281

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMISU OD U. RUJNA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O POVLAČENJU
TALIJANSKE VOJSKE IZ ZAGVOZDA U ZADVARJE I MOGUĆNO-
STIMA ZA POVRATAK PARTIZANA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina
Broj: Taj. 2438/42

Omiš, dne 11. rujna 1942.

Predmet: Povlačenje postaje
Zagvozd u Zadvarje.

1) Obće Upravno Povjereništvo kod višeg zapov. tal. oruž. snage »Dalmacija-Slovenija«	S u š a k
2) Ministarstvu unutarnjih poslova tajništvu ministra	Z a g r e b
3) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost	Z a g r e b
4) Ustaškoj nadzornoj službi Ured I/III	Z a g r e b
5) Zupanstvu pri Poglavniku	Z a g r e b

Zapovjednik krstarećeg odreda u Šestanovcu — Zadvarju spisom Taj. broj uredovno od 7. rujna t. g. dostavlja:

»Dne 7. rujna 1942. godine u 5 sati stožer 26. pješadijske pukovnije (f anteri ja) na čelu sa pukovnikom g. Kričelh Frančesko povukao se iz Zagvozda u Zadvarje, gdje je stigao u 7 sati. Sa Talijanima povukla se i oružnička postaja u Zadvarje 8 oružnika.

Ovaj pukovnik primio je zapovjedništvo mjesta Zadvarje od dosadanjeg zapovjednika podpukovnika g. Federiga Deljadi, koji je danas sa svojim 97 bataljonom faš. mil. napustio Zadvarje. Tako ovdje ostaje stožer spomenute pukovnije sa jednom satnijom pri stožeru, te 1 bataljun pješadije, od kojeg je jedna satnija u Šestanovcu 1 vod kod mosta u Blatu na/C. Osim toga na Zadvarju imaju 3 bitnice topništva i isto toliko bacača mina.

Od ove pukovnije 1 je bataljon u Imotskom i 1 u Makarskoj. Tako na prostoru od Zadvarja do Imotskog nema savezničkih snaga osim u primorju, a tako ni oružničkih postaja. Toga radi postoji opasnost ponov-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 15/3, k. 228.

nog vraćanja partizana iz Bosne u Biokovo, koji su pri zadjim akcijama morali Biokovo napustiti. Ovo tim prije kad saveznici sad ne vrše nikakve akcije. Ovakovo stanje vjerovatno će potrajati do 15. ov. mjes. kao roka za predaju.

Oružnici postaje Zagvozd upotrebljeni su za pojačanje postaja Zadvarje. Dočim se postaja Studenci nalazi dalje u Podgradu a postaja Lovreć na Šestanovcu, reon postaje Zadvarje i oružnici povučene postaje Tiijarice u Blatu n/C.

Fartizanske skupine i dalje drže prostor od puta Cista—Lovreć pa prema Bosni. I oni, sad ne djeluju, osim što vrše promičbu na zaposjednutom području.«

Dostavlja se radi znanja!

Za Dom spremni!

Veliki župan:

Luetić v. r.

(M. P.)

BROJ 282

**IZVJEŠTAJ 3. BOJNE 15. PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 12. RUJNA 1942.
OPĆEM ZAPOVJEDNIKU NDH KOD TALIJANSKE 2. ARMIJE O
PODUZETOJ AKCIJI TALIJANA PROTIV PARTIZANA NA BIOKOVU
I ZLOČINIMA OKUPATORA¹**

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER III. BOJNE**

15. pješ. pukovnije
Br. 56-taj.
dne 12. IX. 1942.

K N I N

Predmet: Izvješće o situaciji i
akcijama na području 2.
sek. II obalne zone.

**OPCEM VOJNOM ZAPOVJEDNIKU
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE KOD SUPERSLODA**

S u š a k

Poslije obilaska obćeg vojnog povjerenika II zone, nastale su na 2 sektoru II obalne zone slijedeće promjene:

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 13/3—1, k. 138.

I. Ustrojstvo sekt. — Zapovjedništvo u 2 sektoru II obalne zone primilo je, mjesto potpisatoga, pomoćnik zapovjednika Sinjskog popunidbenog zapovj edništva, pješački podpukovnik gosp. Potočnik. Savezno brzoglasnoj zapovjedi Obćeg vojnog povjerenika od 28. kolovoza iz Splita, molim da se točno ustanovi odnos između potpisatog i podpukovnika gosp. Potočnika, koji nije jasan. Podpukovnik gosp. Potočnik je, kako sam ja razumio, određen za zapovjednika djela sektora — da bi se meni olakšalo, jer sam preveć daleko od krajne granice sektora, tako da sam ja ipak trebao za teritoriju divizije »Sassari« ostati zapovjednik svih postrojbi, međutim mi je podpukovnik gosp. Potočnik prilikom njegova obilaska zapovjedio, da ja više ništa nemam sa nikakvom postrojbom već jedino on, kome da moram svakodnevno i izvještaje slati. Međutim pak talijanske vojne vlasti tretiraju i dalje mene kao zapovjednika svih naših postrojbi na teritoriji XVIII Arm. korpusa. Tako, prilikom posjete Njegove ekšelencije generala Roate u Kninu, isti je mene pozvao, tražio od mene potrebite podatke i objasnio meni moj budući rad Tako isto bio sam pozvat i od Zapovjednika XVIII Arm. korpusa u Splitu i sa istim t.j. sa njegovim Glavarom glavnog stožera imao sam isti razgovor. Dobio sam također propusnice za 6 mojih teklića za Sušak, tako da je veza, nadam se, sada uspostavljena. Znam i uvjeren sam, da je glavna stvar danas gledati na obću stvar, nama zajedničku, t.j. na budućnost naše domovine; no molim za objašnjenje, da li se imam tretirati kao jedini zapovjednik

II zone ili kao Zapovjednik III bojne 15. pješ. puk., podređen pomoćniku Zapovjednika Sinjskog popunidbenog zapovj edništva podpukovniku gosp. Potočniku. Za krajni cilj bilo bi bolje da ostanem ja zapovjednik na teritoriji divizije »Sassari« a na teritoriji divizije »Bergamo« podpukovnik gospod. Potočnik. Stjecište svih izvještaja neka bude Sinj, a te izvještaje neka prikuplja podpukovnik gosp. Potočnik i dalje šalje za Sušak.

II. Akcije. — Od 24 kolovoza do kraja mjeseca izvršena je akcija čišćenja Biokova od partizana.² Učestvovala su ove postrojbe: divizija »Bergamo« — 25. pukovnija, 26. pukovnija, divizijsko topništvo, 2 bataljona M. crnih košulja sa 25 naših oružnika i 17 milicionera u svom sastavu i odred četnika. Neprijateljske snage su iznosile 2.800 partizana. Naši gubici: 30 mrtvih i 60 ranjenih, među mrtvima nalazi se Zapovjednik XXIX bataljona M. crnih košulja satnik Linzio Gabriel, koji je poginuo na Turiji; 4 ranjena častnika. Neprijateljski gubici iznose 450 mrtvih, 900 ranjenih.

U ovim akcijama nastradala su sela Cista-Prova, Lovreć, Studenci i Aržano. U selu Provi potpuno je opljačkano 14 kuća-dućana, od kojih su 3 zapaljene; u Lovreću 8 kuća zapaljeno i oko 20 kuća opljačkano, među kojima oružnička postaja, pošta i riznička straža; u Studencima 34 kuće opljačkane i zapaljene, između kojih i oružnička postaja; u Aržanu oko 40 kuća izgoreno i srušeno bombama, a oko 30 opljačkano. Osim toga opljačkana su u manjoj mjeri mjesta Svib, Velika Cista, Katuni, Opanci i još neki manji zaseoci. U svakom selu počinjena je više miljunska šte-

² Odnosi se na operaciju »Albia«<. Vidi dok. br. 119, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 203, 209, 210, 274, 278, 283 i 286.

ta, tako da ukupna šteta iznosi oko 100.000.000 Kuna. Štetu su 90% učinili talijanski vojnici bilo direktnom pljačkom bilo paljenjem prethodno opljačkanih kuća ili djelatnošću teških oružja; od ove štete su partizani navodno samo 10%. Primjećuje se da su najviše nastradala imanja i imovina katolika Hrvata, pa i samih milicionera, koji su učestvovali u borbama.

Kad je javljeno generalu gospod. Piaconi, zapovjedniku divizije »Bergamo« o ovim nedjelima odgovorio je: »Rat je!« i okreni leđa. Drugi pak talijanski častnik, bojniki gosp. Rigeli, kad mu je predloženo da je pao moral kod milicionera, kojima je uništena imovina, odgovorio je: »sve ću ih postreljati«.

Četnici su, navodno, izvršili pljačku i pokolj našeg žitelja u mjestu Rašćanima — kotar Imotski — te u Makarskom primorju. Ovo je izazvalo strašno ogorčenje kod našeg življa.

Talijanski izvještaj, koji sam pročitao u stožeru XVIII Armijskog korpusa u Splitu, glasi od prilike ovako :

»Izvršena je akcija protiv partizanskih snaga na Biokovu sa sjajnim uspjehom. Učestvovala je divizija »Bergamo« pojačana jednom bojnom M, ornih košulja iz Drniša, hrvatskim oružnicima i milicijom te oko 2.500 četnika. Izbrojeno je 950 poginulih partizana a nekoliko stotina ranjenih. Naši gubitci iznose oko 57 mrtvih — od kojih 25 Talijana a ostalo kod četnika i milicije — a ranjenih oko 80. Uništeno je 7 partizanskih zapovjedništava, zarobljeno 7 pisanih strojeva, 5 krugovalnika, 2 vagona hrane, nekoliko stotina hiljada nabojica i 3 poljska pomoćišta sa zavojnim tvorivom i 1 jekovima.«

Dne 9. rujna t. god. izvršena je akcija čišćenja sjevero-istočno od Knina: Kninsko Polje—Crna Glavica, kota 805 Marićev stan—Novakovićev stan—Kraljeva Dolina—Plješevica—Kesići. Učestvovala je jedna bojna 152. talijanske pješake pukovnije; jedna brtska bitnica; dva boracka sata III. bojne 15. p. p. u Kninu pod zapovjedništvom potpisatoga; jedna bojna četnika — oko 250 ljudi.

Ova akcija je trajala do mraka dne 9. rujna tek. god. Do susreta sa partizanima nije došlo.

III. Ustrojstvo milicije — Dosada početo je sa ustrojavanjem na području talijanske divizije »Sassari« u tri milicijska središta i to: Knin, Drniš i Oklaj.

U Kninu, ima do sada upisanih i organiziranih 70 milicionera, koji su za sada grupisani u jednom satu, kao pomoćni oružnici.

U Drnišu do sada ima upisanih i organiziranih 200 milicionera koji su za sada grupisani također u jednom satu, kao pre.

U Oklaju je ustrojstvo u toku: podataka još nema jer nije gotovo. Riječ je ovdje samo o pomoćnim oružnicima.

Dne 12. IX t.g. došao je kod potpisatoga Talijanski potpukovnik gosp. Sabro, koji organizira četnike na teritoriji divizije »Sassari« i zamoli, da mu stavim na raspolaganje jedan ured koji bi mu trebao za vrbovanje Hrvatskih dobrovoljaca — milicionara. Ja sam mu rekao, da ja to već radim, ali mi je on odgovorio da će to u buduću raditi on sa

svoja **dva častnika** i **dva** dočastnika i da će tim dobrovoljcima dati instruktore, oružje i odore. To me je iznenadilo, jer vidim da bi ta milicija imala biti sastavni dio te vojske a ne pod mojim zapovjedništvom, kako mi je bilo zapovjedbano. Jamčim, da se neće javiti niti jedan dobrovoljac na poziv Talijana. Molim da se ovo pitanje uredi.

IV. **Ustrojavanje III. bojne 15. p.p.** — Za ustrojavanje III. bojne 15. p.p. zatražio sam sa br. **od** od Mindoma 8 strojica i 4 bacača 0,81 i 200 pušaka, ali mi je odgovoreno sa brojem od da za sada nema traženog oružja i da mi se ne može udjeliti. Molim za posredovanje, **jer** inače ja ovdje ne predstavljam ništa i neću predstavljati ništa dok mi se potrebno oružje ne dodjeli a to je sada već krajno vrijeme.

V. **Poručnica za 500 pušaka** — Molim da se požuri pošiljkom 500 pušaka koje sam tražio sa brojem 8-taj od 22. kolovoza 1942. god.

Zapovjednik bojnik:
Draganić v. r.

BROJ 283

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 12. RUJNA 1942. PROPAGANDNOM UREDU NDH O ZLOČINIMA TALIJANSKE VOJSKE NA PODRUČJU BIOKOVA I VRGORCA¹

Velika župa Cetina — Ured za promičbu

Broj: **3-42.**

Omiš, dne 12. rujna 1942.

Državnom izvještajnom promičbenom uredu

Z a g r e b

I z v j e š t a j

Izvadak

Prilikom akcije čišćenja na području Biokovo—Vrgorac, o kojoj je izvijestilo talijansko zapovjedništvo sudjelovalo je od prilike 1.000 četnika, tako zvane protukomunističke dobrovoljačke milicije.² Istina je, da je prilikom te akcije ubijeno **1.008** ljudi, ali je isto tako još teža i veća istina, da među tom masom ubijenih ima ogroman broj nedužnih, čestitih i svjestih Hrvata. Četnici su ovaj puta iskoristili priliku te su se

¹ Izvod iz originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg br

24/1—21, k. 270.

² Vidi dok. br. 282, napomenu 2.

svetili na hrvatskim obiteljima, pa će njihov pohod ostati kod svieta u krvavoj i strašnoj uspomeni.

Prilikom svih ovih akcija čišćenja u Imotskoj krajini, stradao je ogroman broj hrvatskih obitelji, tako da je broj izbjeglica sve veći i veći.....

Promičbeni izvjestitelj :

Milivoj Gracin

BROJ 284

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA
U DUBROVNIKU OD 20. RUJNA 1942. O DOGAĐAJIMA NA PODRU-
ČJU VELIKE ZUPE DUBRAVA KONCEM KOLOVOZA I U PRVOJ
POLOVICI RUJNA¹

U Dubrovniku, dne 20. rujna 1942.

Predmet: Dostavlja izvješće o
izvještajnoj službi.

(Naslovi ispušteni)

Savezno Uputi za izvještajnu službu i zapovjedi Zapovjednika 2. oru-
žničke pukovnije J.S. br. 227/taj. od 13. kolovoza 1941. dostavlja se izvješ-
će službi u sljedećem:

1. OBOA UNUTRAŠNJA SITUACIJA:

1. Raspoloženje naroda, obzirom na vanjske i unutrašnje prilike i događaje: Raspoloženje naroda obzirom na vanjske prilike i događaje povoljno je sav je hrvatski narod na strani sila Osi, a osobito na strani Njemačke, čije pobjedonosne trupe savladavaju i najjače prepreke i stalno napreduju tukući zajedničkog neprijatelja. Obzirom na sve prilike i događaje, koji su se odigrali i koji se odigravaju naš narod još ima jedino i najjače povjerenje u Veliki Njemački Rajh, koji će uzeti u zaštitu hrvatske interese i neće dopustiti da se hrvatskom narodu učinu nepravde jer se i sinovi hrvatskog naroda bore na istočnom frontu, gdje su postigli i sjajne i priznate pobjede.

Anglofilii, jugofili, srbofilii, Židovi i komunisti na strani su naših neprijatelja i željno iščekivaju i najmanju povoljnu vijest o njima. Oni sanjaju i ako se jasno ne ispoljavaju o nekoj pobjedi i ako vide da pobjedonosne savezničke čete nezaustavljivo napreduju u svim pravcima i na svim bojištima na kojima se bitke vode. Naše najviše zabrinuće jeste vršljanje antikomunističkih — četničkih bandi koje tako rekuć čiste sve što je Hrvatsko. Najodvratnija im je i najmanja svetinja hrvatska. Stavili su se pod okrilje savezničke talijanske vojske, ali što god misle Hrvatima, to misle Nijemcima i Talijanima. Oni u zadnje vrijeme vrše takova nasilja, ubijanja i pljačkanja hrvatskog stanovništva, da to naš narod nikada nije dočekao u svojoj po vješti od kako je naselio ove krajeve. Antikomunističetnici kod savezničke talijanske vojne vlasti sav naš narod označuju komunistima i pod tom lozinkom nište sve što je hrvatsko. Svakome je veoma dobro poznato, da hrvatski narod nije nikada pripadao komunističkim ideologijama, niti je bio na strani englosaksa, jer da je bio na njihovoj strani, onda bi se borio, a ne srušio Jugoslaviju odmah na početku i stavio se na strani naših saveznika, dok je srpski elemenat vazda bio antinemački i antitahjanski raspoložen kao i danas, pa da se ovakvom elementu ima više vjernosti, nego oprobanom i iskrenom savezniku. Treba poraditi svim raspoloživim sredstvima da ove rulje više ne vršljaju po našim krajevima i da ne nazivaju sebe vlašću. Ako su ove uzete kao protukomunističke i da nište partizane, treba ih tamo u borbu uputiti i to samo pomješane sa našom i savezničkom vojskom, da se nebi pridružili tim partizanima, sa kojima su doskora zajednički saradivali. Njihov cilj nije ništa drugo nego uništenje hrvatskog naroda i stavljanje svade i pometnje između Hrvata i njegovih saveznika. Da nisu bili opasni i pogibeljni oni bi ostali kod svojih kuća kao mirni građani i obrađivah svoja imanja, a ne odmah latili se oružja i povelii borbu protiv svega što je hrvatsko i naših saveznika.

2. Četnička akcija i preduzete protumjere: Njihovi skandalozni ispadi i ništanje svega što je hrvatsko u kotaru Stolac i Čapljina od podivljalih antikomunističkih bandi dostiglo je svoj vrhunac a da se ne preduzimlje ništa od strane mjerodavnih protiv ovih rulja i ako je nekoliko puta intervenisano od strane ovoga krila kod svih mjerodavnih čimbenika, da se već jednom stane na kraj ovim ispadima. U vezi sa četničkom akcijom treba istaći:

11. na 12. rujna 1942. zapaljena je kuća seljaku Luki Bulumu i Nikoh Cvitanoviću iz sela Kolojanja, občine Hutovo, kotar Čapljina po antikomunistima, koji krstare kroz sela, šteta se cijeni na 120.000 kuna. Izvješće postaje Donje Hrasno br. 1137/42.

11. rujna 1942. god. oko 7 sati antikomunističetnici iz Pribilovaca, kotar Čapljina, između sela Gnjilište i Celjeva istoga kotara napali su puščanom vatrom seljake sela Gnjilišta i Celjeva i miliciju koju je predvodio oružnik Mate Vuleta. Žrtava nije bilo. Istog dana četnici su pucali na polje sela Gnjilišta (5 km. jugoistočno od Čapljine) da bi spriječili seljacima dotičnog sela berbu kokuruza, već da ga ovi prisvoje sebi, te je

tom prigodom lakše ranjen u nogu Andrija Dudum iz sela Dračeva.

Izvješće postaje Čapljina Br. 2122/42.

12. rujna 1942. oko 11 sati na Čapljinskom polju zvanom »Podgorilo« od strane antikomunista otjerano je 25 ovaca na štetu Ladana Vege iz Čapljine, koja se je stoka nalazila na ispaši.

Izvješće br. 2117/42. postaje Čapljina.

Noću između 12. i 13. rujna 1942. po antikomunistima, odnešeno je iz valjaonice-vodenice Camil Dizdara iz Stoca oko 800 metara obojenog sukna, te veća količina gunjeva i kabanica, šteta se cijeni na 500.000 kuna. Vodenica se nalazi na rijeki Bragavi na mjestu zvanom »Vidovo Polje«. Mjerodavni su izvještjeni od strane postaje Stolac.

Izvješće postaje Stolac br. 286/42.

14. rujna 1942. oko 12 sati, na vodi zvanj »Fornja« na granici Hercegovine, poviše sela Mravinac, občine Orašac, kotar Dubrovnik došlo je 30 naoružanih lica u hercegovačkom seljačkom odijelu — vjerojatno protukomunistička milicija — četnici i otjerali čobanima sela Mravinac 256 komada koza i ovaca, a čobane koji su se protivili tukli.

Izvješće postaje Orašac Br. 921/42.

15. rujna 1942. oko 15 sati, seljak Sime Vojvoda, iz sela Mrčeva občine Orašac, kotar Dubrovnik, jašio je na konju u pravcu Hercegovine i u blizini Hercegovačke granice napadnut je od strane nepoznatih lica — vjerojatno antikomunističke milicije te hicem iz puške ranili ga u bedra. Priniet je u bolnicu u Dubrovniku.

Izvješće postaje Orašac Br. 921/42.

16. rujna 1942. oko 18 sati sa paše na mjestu »Ledeni Dolac« poviše sela Gromače, občine Orašac, kotar Dubrovnik od 10 naoružanih nepoznatih lica vjerojatno antikomunista, otjerano je od čobana sela Granače 117 komada sitne stoke. Oružničkoj ophodnji uspjelo je kod same Hercegovačke granice u blizini sela Copice povratiti 74 komada, dok su ostali 45 komada pljačkaši uspjeli protjerati na svoju stranu u čija sela ne zalaze naše ophodnje.

Izvješće postaje Orašac Br. 930/42.

16. rujna 1942. u 2 sata, nepoznati počinitelji razbili su staklo na vratima poštanskog ureda u Malom Zatonu, občine Orašac, kotar Dubrovnik, ušli u poštu odnели 500 kuna u novcu i 200 talijanskih lira i izgubili se u nepoznatom pravcu. Sumnja se da su ovo izvršili antikomunisti-četnici. Izviđi se vode.

Izvješće postaje Orašac Br. 936/42.

16. rujna 1942. u 16 sati, Ivan Ivković iz Trebižata kotar Čapljina ustaša željezničke bojne u Sarajevu i Boško Bene rodnom iz Rotnja, istog kotara, ustaša Crne Legije, naoružani samokresima i bombama došli su u gostionu Rista Pudara u Čapljini, popili čašu vina izišli iz gostionice sa pozdravom »Spremni« Talijani su pozvali ustaše da dođu u njihovo zapovjedništvo, ali su navedene ustaše odbili i pošli u pravcu svojih sela. Talijanski častnik sa vojnicima i 2 četnika pošli su kamionom u pravcu

Trebižata za ustašama, i tom prilikom lakše povrijedili u nogu ustašu Boška Bena. Ustaše nisu odgovarale na osutu vatru na njih. 16. rujna 1942. ujutro navedene ustaše su krenule za Sarajevo i to Ivanković u svoju jedinicu, a Beno u bolnicu.

Izvjешće postaje Čapljina Br. 2138/42.

3. **Komunizam:** Ovaj se opaža na poluotoku Pelješcu. U ovom cilju treba istaći:

28. kolovoza 1942. u 20.45 sati upali su u dvorište obćinskog liječnika u Janjini kotar Dubrovnik Pridza Zigerbauera tri nepoznata partizana te sa sjeverne strane kuće bacili dvije bombe, od kojih je jedna eksplodirala, a druga nije i u isto vrijeme ispalili dva naboja iz samokresa na liječnika, njegovu suprugu, ćerku i talijanskog tenenta Karla Donatikova, koji su sjedili u hladnjaku pred kućom. Od prisutnih nije nitko povrijeđen, a partizani se po izvršenom djelu izgubili u pomrčini. Partizani su na mjestu izgubili jedan vojno državni samokres sa 7 naboja i jednu petokraku zvijezdu. Odmah su preduzete mjere potrage.

Izvjешće postaje Janjina br. 1036/42.

2. rujna 1942. ophodnja postaje Ston, pronašla je pokraj puta Ponikve—Ston kotar Dubrovnik, kod kote 323 razni komunistički promičbeni materijal, koji je dostavljen mjerodavnim.

Izvjешće ovog krila Br. 906/taj./42.

6. rujna 1942. u 16 sati na putu Janjina—Trstenik (2 km. južno od Trstenika, kotar Dubrovnik), 6 naoružanih partizana sa samokresima napali su 2 talijanska riznička stražara iz Janjine, koji su išli u Trstenik. Jednog su stražara ranih hitcem u trob.² Jedan od rizničkih stražara bacio je na partizane bombu, ah su ovi uspjeh izbjeći.

Izvjешće postaje Janjina Br. 1082/42.

6. rujna 1942. u 23 sata sa puškama, samokresima i bombama 20 naoružanih partizana došlo je u selo Sreser (4 km sjeverno od Janjine). Isti su se dovezli u 6 čamaca na vesla sa istočne strane od ušća rijeke Neretve. Na parobrodskom pristaništu u Sreseru ušli su u motorni brod trgovca Jelavića iz Metkovića i istog iskrcali 2.400 kg krumpira, ukrcali u svoje čamce i povratili se u pravcu sela Blace (3 km južno od ušća Neretve). Vlasniku broda na oduzeti krumpir dali su primku u kojoj su naveli da su krumpir oduzeli za prehranu neretvanskih partizana. Do sada preuzeta potraga ostala je bezuspješna.

Izvjешće postaje Janjina Br. 1092/42.

4. **O akciji, kretanju i radu sumnjivih osoba tuđinski i neprijateljskih agenata i antipravnih elemenata:** Nije ništa sumnjivo zapaženo.

5. **O stranoj propagandi u narodu:** Nije opažena jer se boje zakonske odgovornosti oni, koji bi ju širih.

6. **O prilikama prehrane i prometa:** Prehrambene prilike su teške i slabe. Aprovizacioni odbori po selima u opće ništa ne dijele. U gradu je

² Vjerojatno u trbuh.

stanje vrlo teško. Uslijed velike suše povrće je uobće propalo. Ono malo što se donese na trg siromašniji slojevi do toga uobće ne mogu doći radi visokih cijena. Krijumčarenje je uzelo velikih razmjera. Ulje se prodaje po 400 kuna. Ovakovo stanje osobito pogađa državne službenike, koji nisu u stanju sa svojim berivima, osobito oni sa višom porodicom ishraniti se jedva za trećinu mjeseca. Ako se ovakovo stanje produži prieti ozbiljna opasnost gladi. U zadnje vrijeme većina dubrovačkog građanstva prelazi u talijansko podanstvo, jer je ovo dobro obskrbljeno sa živežnim namirnicama i ne osjeća se nikakova nestašica kod ovih. O ovom treba da povedu računa mjerodavni, da se stanje poboljša i na ovaj način spriječi prelaz našeg stanovništva u talijansko podanstvo. Ako se ovako nastavi prelaz kroz kratko vrijeme preće preko jedne trećine građanstva u talijansko državljanstvo.

Prometne prilike se odvijaju normalno u koliko se ima pogonskog tvoriva.

BROJ 285

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 20. RUJNA 1942.
DOMOBRA NSKOM POSADNOM ZAPOVJEDNIŠTVU U SINJU
O DOGAĐAJIMA ZA PROTEKLIH PETNAEST DANA¹**

Omiš, dne 20. IX 1942.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
Taj. Broj: 2591/42.

Predmet: Izvještajna služba za minulih 15 dana.

DOMOBRA NSKOM POSADNOM ZAPOVJEDNIŠTVU
osobno na ruke zapovjednika

S i n j

Zapovjedništvo Oružničkog krila u Omišu spisom Taj. Broj 1601/42. od 18. rujna t. g. dostavlja:

»Temeljom odredaba privremenog Uputa za organizaciju i rad izvještajne službe u vojsci i zapovijesti Zapovjedništva ranije 2. oružnička pukovnija J. S. broj 227/Taj. od 13 kolovoza 1941. podnosim sljedeće izvješće za minulih 15 dana.

k. 138.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 23/2—1,

1. OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

1) Raspoloženje naroda:

Obzirom na obće prilike koje na području ovog krila vladaju i pod kojim živi Hrvatske dio naroda, stanje i raspoloženje ostalo je nepromijenjeno, a po otocima Braču i Hvaru, zatim u Makarskom primorju se je čak i pogoršalo.

Nemoć naših oblasti, nepredusretljivosti Italijanskih vojnih vlasti, premoć razornog rada partizanskih bandi, koje iz dana u dan uzimaju sve većeg maha, nestašica živežnih namirnica i glad, zatim zabrinutost, strah i neizvjesnost, vidno se primjećuje na svakom koraku i sve ovo stvara da nema ni govora o nekom raspoloženju naroda prema NDH i Poglavniku. Narod je spreman i svemu najgorem se prikloniti, samo da se na neki način iz ovog očajnog stanja spasi. Narod nema vjere ni pouzdanja ni u savezničku Italijansku vojsku, jer mu je svojim postupkom sa namjerom vođenja neke akcije i stišavanja prilika — sve brodove, od najmanje gondolice do najvećeg broda, zaplenili i u veće luke dopremili tako, da nitko (osim mjesta Hvara) više ne može niti ima čime ići u lov na ribe i na taj način narod je u srce pogođen.² Već ima puni mjesec dana, da su brodovi spremljeni, dok Talijanske vojne vlasti ni do danas nisu poduzele neku ozbiljniju akciju na čišćenju područja i stabiliziranja javne sigurnosti i svaki ovakav potez na štetu naroda, ima duboki odjek u komunističko-partizanskim redovima, u kojima te bande gledaju u velike svoje uspjehe u pridobijanju naroda za svoje paklene namjere.

Zapovjednici divizija »Bergamo« i »Sassari« izdali su proglas narodu, da se odmetnici vrate do 15. rujna t. g. svojim kućama, pod jemstvom, da im vlas iz glave neće pasti, ali taj proglas kod pobunjenika nije imao nikakvog efekta.

Poslije zadnjih nedjelja i klanja našeg lojalnog i ispravnog hrvatskog življa od strane dobrovoljne protukomunističke milicije — četnika — u okolici Vrgorca, među narodom zavladao je panika i narod u masama bježi gdje god ima prilike, a najviše ih odlazi u Slavoniju i Hrvatsku, pa se kod ovog naroda primjećuje da je okrenuo glavu od svih postojećih vlasti u zemlji, kod njega se primjećuje da je ostavljen na milost i nemilost i prepušten samome sebi i da od nikuda nema zaštite ni pomoći, jer ako je jednom spašen od pandže partizana onda ga čeka i pljačka Talijana, a najzadnje čak četnički nož. Takovo stanje je skoro na čitavoj teritoriji.

Narod bi se iz svega ovoga zla mogao spasiti i za nas pridobiti samo na taj način, da se našim ili njemačkim snagama izvrši potpuno čišćenje područja od partizanskih bandi. Uspostavom naših Ustaških i Domobranskih postrojbi po mjestima, pojačanjem oružničkih postaja i redovnom obskrbom živežnih namirnica, ona sama bi povukla za sobom nepretjerano 75% pučanstva i jedino na taj način zaveo bi se pravedan i toliko željen poredak u zemlji.

² Vidi dok. br. 196, 198, 204, napomenu, 13, 21, 22, 25, 29, 53 i 59.

Pučanstvo drugih vjeroispovijesti (pravoslavci) narodnosti na području ovog krila za sada drže se vrlo povučenim.

t - - .]³

19.000.— Kuna. Izvješće oružničke postaje Zadvarje broj 683/Taj od 11 ov. mj.

31. kolovoza na neobjašnjen način nestao je iz svog vinograda ratar Baković Josip iz Nerežišća, kotar Supetar, pa se sumnja da su ovog ubili partizani, jer se je više puta izražavao protivu partizana.

Izvješće oruž. postaje Selca broj 388/taj. od 11. IX.

1. rujna u 23 sati došlo je 15 naoružanih partizana kod učiteljice Babić Marije u selo Ugljane, občine Trilj, kotar Sinj, i odnijeli joj krugoval.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 1742 od 2. rujna t. g.

2. rujna 1942. uhićen je u Sinju Radan Jerko Markov iz Hrvača, kotar Sinj, radi toga što ga je prepoznao biv. pokusni oružnik Ivan Sesar, kao komandira partizana u Biokovu, kada je on bio tamo zarobljen.

Izvješće oruž. postaje Sinj. br. 760/Taj. od 2. rujna

1. rujna oko 2 sata u župski stan u Visoka, kotar Omiš, upalo je 24 naoružana partizana i tom prilikom župniku fra Jerki Popariću opljačkali krugoval i raznih živežnih namirnica u ukupnoj vrijednosti oko 300.000 Kuna.

Izvješće oružničke postaje Lečevica broj 1014 od 7. rujna.

1. rujna u 9.45 sati dva naoružana partizana sa pištoljima iz zasjede zaustavili su dva riznička stražara sa razdjela rizničke straže Jelsa u blizini sela Svirča, kotar Hvar i tom prilikom odnijeli ovima 22.204 Kuna državnog novca, kojeg su ovi nosili radi predaje u državnu blagajnu porezni ured u Starigrad.

Izvješće oruž. postaje Jelsa br. 7722 od 2. rujna.

2. rujna oko 18 sati grupa od 20 naoružanih partizana sačekali su na državnom putu između željezničke postaje Dugopolje i Kočina brda općine Klis, kotar Omiš, Zuru Pavla i Martimovića Blaža te ovima odnijeli 4 vola i 28 ovaca, koja stoka bila je vlasništvo kliških mesara, pa zatim ovima naredili da stoku tjeraju u planinu Mosor, gdje su sutradan ove pustili na slobodu a stoku zadržali.

Izvješće oruž. postaje Klis br. 894/Taj. od 5. rujna.

Noću između 2. na 3. rujna na glavnom putu Sinj—Split, na mjestu Mojanka (6 km. od Sinja) grupa partizana prepilala je 10 komada) b. b. stupova B. b. linija opravljena je od strane naših vlasti sutra dan.

Izvješće oruž. postaje Sinj br. 3352 od 3. rujna.

3. rujna po našoj oruž. ophodnji uhićen je u Vrlici Mahmut Hrkić iz sela Bjelaj, kotar Bos. Petrovac, koji je sa Milom Vučak iz Civljana kotar Sinj, tražio od krijumčara sol za partizane, Vučak pobjegao je u pravcu sela Uništa, dok Hrkić predan je talijanskoj vojnoj vlasti u Vrlici.

³ Druga strana dokumenta nije sačuvana.

Istog dana jedna grupa partizana nepoznate jačine došla je u selo C'ivljane i tom prilikom sobom otjerali Petra Zelenovića i Batak Šimu iz istog sela, zatim jednog vola, jednu kravu i 34 ovna, na štetu seljana istog sela. Za sudbinu otjeranih seljaka se do danas nezna.

Istog dana po partizanima zarobljeni su Vuletić Marko iz Vinalića i Marko Totić iz Cetine i partizani držali su ih u svom logoru samo 24 sata i nakon toga ih pustili svojim kućama. Među partizanima prepoznati su deset lica iz sela Cetina.

Istoga dana iz zartobljeničtva — partizanskog logora Vještića Gora povratili su se Bulj Ante, njegova žena Melanija, Krivošić Ruža i Banović Ante iz istoga sela, koji su bih zarobljeni 25. VIII. t. g.

Izvješće oruž. postaje Vrlika br. 1685 od 4. rujna.

3. rujna oko 14 sati 300 km. južno od sela Svirča, kotar Hvar, gi-upa partizana nepoznate jačine zaustavila je putnički samovoz Mate Salate i drugova iz Starigrada, 4 člana njegove obitelji iskricali, motor oštetili, karoseriju razlupali, pa zatim samovoz strovalili.

Istoga dana u 21 sat grupa partizana iz jednog motornog broda, koji je bio privezan uz obalu u Starigradu, bacili su dvije bombe kroz prozor u stan ustaše Cubretović Jakova, kada je ovaj večerao sa svojim i tom prilikom teže su ranjeni sam Cubretović, dok otac mu i majka lakše su ranjeni.

Izvješće oruž. postaje Starigrad br. 433/Taj. od 4 rujna.

3. rujna u 15.30 sati u selu Prugovo Gornje, kotar Omiš, na mjestu zv. »Previja« jedna grupa partizana zaustavila je poštara Relju Josipa iz Muća, prerezali mu poštansku torbu i oduzeli mu tom prilikom jedan dio pošte, dok jedan dio novina su spalili, dok ostalu poštu koju nisu uzeli, kovertu otvorili su i na svakom omotu stavili pregledano po partizanima.

Izvješće oruž. postaje Muć broj 1624 od 3. rujna.

4. rujna po napuštanju sela Zrnovnica od strane talijanske vojske, partizani su došli u ovo selo, gdje se u manjim grupicama slobodno kreću po selu, dok njihove jače skupine nalaze se u najbližoj okolini.

Izvješće oruž. postaje Srinjine broj 536/Taj. od 8. rujna.

5. rujna oko 16 sati na vrhu brda »Malačka« km. sjeverno od K. Staroga (grupa partizana sačekala je novake sa područja oruž. postaje Lečevica, koji su upućeni u Omiš radi služenja djelatnog razdioblja i tom prihkom na ove otvorena je puščana vatra ali bez posljedica. Partizani naredili su novacima da se ovi vrate svojim kućama ih pak da se pridruže k njima. Novaci su drugim pravcem upućeni u vojsku.⁴

5. rujna oko 22 sata u selo Ercegovac, občine i kotara Sinj, upala je jedna grupa partizana nepoznate jačine i tom prihkom iz kuće Jukića Vice odnijeh raznog alata i stvari, koji je tu smješten po poduzetniku — graditelju puta Klis—Bisko i nakon izvršene pljačke partizani pobjegli su u pravcu Dugopolja za Mosor.

Izvješće oruž. postaje Dicmo br. 1486 od 9. rujna.

⁴ Vidi dok. br. 242, napomenu 2.

U noći između 3. na 6. rujna po partizanima na dva mjesta porušen je put Strožanac—Zrnovnica, tako da je na tim mjestima svaki saobraćaj nemoguć. Put još nije popravljen.

Izvešće oruž. postaje Srinjine br. 1198 od 6. rujna.

Dneva 6. i 7. rujna u selu Zrnovnica i Srinjinama, kotar Omiš, partizanski vođa Mihanović Tadija i Marić Banje Branko održali su svoje sastanke na kojima su govorili o cilju njihove borbe. Obojica već dulje vremena nalaze se u odmetništvu.

Izvešće oruž. postaje Srinjine br. 536/Taj. od 8. rujna.

6. rujna povratila se je u Vrliku i sada se nalazi u zatvorima kod talijanskog predsjednika u Vrlici, Boja Vuković Antina iz Koljana, kotar Sinj, koja je pred 20 dana zarobljena po partizanima i odvedena u Vještice Goru, pa zatim u njihov logor Livno, gdje se nalazi Buljan Vice i ostali poznati komunisti. Ova izjavila je da su partizani u Livnu strijeljali 18 Hrvata.

Izvešće oruž. postaje Vrlika broj 475/Taj. od 10. rujna.

6. rujna noću jedna grupa partizana došla je u selo Muć Gornji i tražili od crkvinara Krole Mije ključ crkve, pa su zatim otvorili crkvu i iz iste odnijeli 45 kg crkvenog kukuruza.

Izvešće oruž. postaje Muć 1656 od 8. i 9. rujna.

Noću od 6—7. rujna po partizanima na 3 mjesta, prekopan i porušen je put između Grla i Konjskog, občine Klis, kotar Omiš, koji do danas nije popravljen.

Izvešće oruž. postaje Klis br. 900/Taj. od 7. rujna.

7. rujna u 21.55 sati u blizini raskrsnice puteva Dugopolje—Sinj—Klis, teretni vlak iz Splita naišao je na zatrpanu prugu kamenjima, čega radi je vlakovođa voz zaustavio, pa tom prilikom oko 100 naoružanih partizana nasrnulo je na vlak i naredili da se željezničko osoblje preda, dok talijanska pratnja od 11 vojnika pobjegla je sa vlaka i partizani su na bježište otvorili vatru, zatim su željezničko osoblje kratko saslušali i pustili, zatim partizani pustili su voz da sam ide napred prema Klisu i kada je u blizini Klisa uslijed nizbrdice, lokomotiva sa 4 vagona pala u jarak, tako da su vagoni i lokomotiva dosta oštećeni. Talijanski vojnici vratili su se u svoju jedinicu neozljeđeni, dok talijanske vojne vlasti uhitile su željezničare i sproveli ih u Split, pod sumnjom da su u vezi sa partizanima.⁵

Izvešće oruž. postaje Klis broj 903/Taj. od 8. rujna.

7. rujna novaci Delonga Jozo i Podrug Jure iz Koprivna, kotar Sinj, poslali su od svojih kuća, da se jave popunidbenom zapovjedništvu u Sinju radi nastupa vojne vježbe i tom prilikom u neposrednoj blizini željezničke stanice Dugopolje, gdje se nalazi talijanska straža, sačekalo ih je nekoliko partizana i silom ih odveli u šumu i za njihovu se sudbinu do danas nezna.

Izvešće oruž. postaje Klis broj 901 Taj. od 7. rujna.

⁵ Vidi dok. br. 114, 135 i 218.

Noću između 7—8. rujna grupa partizana nepoznate jačine, sa dinamitom bacili su u zrak dva gvozdena električna stupa, uslijed čega je prekinuta sva struja između Kraljevca i Dugograta, na mjestu »Studene vode« (između 6—7 km. Omiš—Zadvarje) opravak izvršen je poslije 3 dana.

Izvješće oruž. postaje Omiš broj 3752 od 8. rujna.

Noću između 7—8. rujna grupa partizana došla je u selo Neorić, kotar Omiš, i župniku Don Jozi Carevu odnijeli 600 kg pšenice.

Izvješće oruž. postaje Muć broj 1656 od 9. rujna.

8. rujna oko 11 sati jedna grupa naoružanih partizana 10—12 bandita došla je kod svršetka mise u crkvi Prugovo, kotar Omiš i narodu koji je izlazio iz crkve održali govor u kome su pozvali, da se narod ne odazivlje pozivu u vojsku, već ako se ukaže potreba da će svi mlađi morati se odazvati njihovom pozivu, zatim govorili su protivu Poglavnika koji je zvao Talijane i Njemce, da ovi uništavaju hrvatsku imovinu. Župnika fra Kalinića nisu dirali, već su sa njime prijateljski razgovarali i zatim nakon jednog sata udaljili se prema selu Bročancu.

Izvješće oruž. postaje Klis broj 907/Taj. od 10. rujna.

8. rujna milicioner Liović Ivan u selu Zasioku, kotar Sinj, pronašao je jedan komunistički letak i pismo komunističke sadržine. Letak i pismo predani su kome treba.

Izvješće oruž. postaje Ribarić br. 1856 od 9. rujna.

Nioću između 8—9. rujna na putu Sinj—Muć po partizanima srušeno je — raskopano, pet mostova (propusta) tako da je svaki kolski saobraćaj nemoguć. Oštećenje nije opravljeno.

Izvješće oruž. postaje Sinj broj 3415 od 9. rujna.

9. rujna oko 13 sati vraćao je se iz svojih vinograda ustaša Petar V'alenta iz Klisa i u mjestu zv. Kamenice u blizini puta »Prećac« Klis—Soln iz busije od strane partizana napadnut je i teže ranjen u glavu sa pištoljskim nabojem.

Izvješće oruž. postaje Klis 909/Taj. od 10. rujna.

9. rujna u 11 sati grupa od 8—10 naoružanih partizana došla je u gospodarsku postaju u Muću, kotar Omiš i tom prilikom odnijeli pišaći stroj, nešto pisarničkog pribora i oko 140 kg krumpira.

Istog dana oko 7 sati viđena je grupa od oko 50 naoružanih partizana kod sela Gizdavca, kotar Omiš, koja se je vraćala sa rušenja ceste Kočino Brdo, a istog dana u 6.30 sati viđena je druga grupa partizana između Muća Gor. i Zelova, koji su se vraćali sa rušenja mostova na cesti Muć—Sinj.

Izvješće oruž. postaje Muć broj 1660 od 10. rujna.

9. rujna u 20 sati zaustavljeni su trgovci stoke iz Zeževice koji su se sa stokom vraćali sa pazara u Imotskom u sela Medov-Dolac, kotar Imotski od grupe 15 naoružanih partizana i tom prilikom partizani su ovima oduzeli 17 volova, 17 ovnova, i 18 jaganjca i stoku otjerah u planinu Kamešnicu, dok same trgovce i gonjice odveli u njihov štab bataljona na-

rodno oslobodilačkog pokreta Vojin Zirojević, koji se nalazi u Donjoj Tijarici, kotar Sinj, pa zatim ih pustili na slobodu dajući im propusnicu koja glasi »Za rodoljuba Pejkovića Milana, Pejković Ivana, Pejković Andriju i Pejković Ivana kome se odobrava slobodan odlazak za Zeževicu i okolna sela. Propusnica vrijedi do 11. IX 1942. g. Patrole i straže neka nepravde nikome smetnje. Komandant Ratko Stainić.«

Izvješće oruž. postaje Zadvarje br. 682/Taj. od 11. rujna.

9. rujna u 21 sat u neposrednoj blizini sela Kučiće, kotar Omiš, grupa partizana iz planine »Dinara Omiška« na km. 4 bacili su dinamitom u zrak gvozdeni električni stup, uslijed čega je prekinut munjovod za Omiš i okolna sela. Stup je nakon tri dana opravljen.

Izvješće oruž. postaje Omiš broj 640/Taj. od 10. rujna.

9. rujna oko 21 sat ubijen je iz puške na svom krevetu ustaša Marijan Mravičić iz sela Tučepi, kotar Makarska u svojoj kući od strane jedne trojke partizana.

Izvješće oruž. postaje Makarska broj 2067 od 10. rujna.

9. rujna pokusni oružnik Ivan Sarić u neposrednoj blizini talij. bloka kod Trilj a nađen jedan letak pod naslovom »Partizanski borac«.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 1781 od 10. rujna.

10. rujna 1942. g. od 10 naoružanih partizana došla je u selo Gizdovac, kotar Omiš i kod kuće Bakića Marka domobrana 1. lovačkog sata 2. lovačke bojne, koji se je nalazio na zdravstvenom dopustu ovome oduzeli domobransku odoru, zatim ga sobom odveli u planinu »Mosec« i tamo ga držali punih 6 dana pa zatim pustili.

Izvješće oruž. postaje Muć br. 1660 od 10. rujna.

10. rujna doznaje se da u planini »Mosec« na mj. zv. »Kambelovića gaj« i »Granića Staje« (kota Movran 848 i kota 181, 7 km. južno od sela Postinje, kotar Omiš) ima oko 1000 naoružanih partizana, koji se naziva ->prvi udarni bataljon«, a komandant bataljona je Bašić Duje iz sela Prugova G. kotar Omiš.

Izvješće oruž. postaje Muć broj 1660 od 10. rujna.

10. rujna pred zoru po partizanima razrušen je mali most na putu Trilj—Tijarica u selu Jabuka, občina Trilj, kotar Sinj, i u neposrednoj blizini mosta nabacili na put veliko kamenje, tako da je svaki saobraćaj nemoguć. Ovaj most do sada već dva puta porušen je i to 12. II i 25. VIII.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 1797 od 11. rujna.

10. rujna jedna grupa naoružanih partizana nepoznate jačine došla je u selo Tugare, kotar Omiš i opljačkali kuću glavara sela Bulić Frane, koji je inače odsutan u Zagrebu, ošišali mu na golo njegovu suprugu, majku i sluškinju. Te noći partizani ošišali su još dvije ženske u istome selu.

Izvješće oruž. postaje Omiš br. 3812 od 13. rujna.

12. rujna oko 17 sati, grupa od 20—30 naoružanih partizana, sačekala je na raskrsnici puteva Koprivno—Klis—Sinj, zapadno od željezničke postaje Dugopolje, kotar Omiš, šofera Vardu Krešimira iz Sinja, koji je samovozom vozio namještaj dr. Paića iz Sinja za Split, sve putnike skinuli,

oduzeli svu posteljinu i još neke sitne predmete i opljačkali jednog putnika kome su oduzeli 12.000 Lira. Istoga dana ista grupa sačekala je goniče stoke iz Sinja, za KMŠke i splitske mesare i ovima oduzeli 4 vola, 49 brava i 12 teladi u ukupnoj vrijednosti od 158.000 Kuna i stoku otjerali u planinu Mosor.

Izvješće post. Klis br. 947/Taj. od 14. rujna.

12. rujna pred zoru na putu Sinj—Split, kod Kukuruzova (6 km. od Sinja) po partizanima prepilano je 51 komad b. b. stubova. Oštećenje je dneva 15. ovog mjeseca opravljeno.

Izvješće oruž. postaje Sinj broj 3499 od 13. rujna.

12. rujna oko 22 sata grupa od 20 naoružanih partizana upalo je u selo Podstrana, kotar Omiš i sobom iz istog sela odveli četiri mještana i za njihovu se sudbinu do danas nezna.

Izvješće oruž. postaje Srinjine broj 1214 od 13. rujna.

13. rujna u 23 sata grupa od oko 100 naoružanih partizana sa Mosorskog odreda došla je u selo Jesenice, kotar Omiš i zarobili učitelja Saru Zvonimira, njegovu suprugu i dva mještana i za njihovu se sudbinu nezna.

Izvješće oruž. postaje Omiš br. 642/Taj. od 14. rujna.

13. rujna oko 23 sati od strane dva naoružana partizana odnijet je krugoval iz škole u selu Lokva, kotar Omiš, koji se je nalazio na čuvanju kod učitelja Luša Ante, a vlasništvo je pjevačkog društva.

Izvješće oruž. postaje Omiš br. 386 od 14. rujna.

13. rujna u 23.13 sati u parku jugozapadno mjesta Hvara, četiri partizana naišla su na zasjedu oružnika, i na poziv nisu htjeli stati, već su na oružnike otvorili puščanu vatru, našto je iz naše zasjede zapucano ali bez uspjeha. Potraga za banditima vođena je kao od strane oružnika, tako i od talijanske vojske ah bez uspjeha.

Brzobjavno izvješće voda Hvar br. 1177 od 14. rujna.

13. rujna u 8.40 sati, između sela Postinja i Muća od strane partizana napadnuta je naša ophodnja od 35 ljudi.⁶ U borbi koja je vođena preko jednog sata zarobljen je oružnik Duća Ivan i 24 domobrana, a poginuo je jedan domobran, a dva pomoćna oružnika ranjena su. Drugih se pozitivnih podataka nema.

Brzoglasno izvješće voda Sinj od 17. rujna.

Noću od 14—15. rujna u selu Zakućac, kotar Omiš, na dva b. b. stupova pronađeni su nalijepljeni komunistički letci pod naslovom »Hrvatski narode«, koji su skinuti i dostavljeni mjerodavnima.

Izvješće oruž. postaje Omiš broj 651/Taj. od 15. rujna.

15. rujna pred zoru u selo Podstrana, kotar Omiš, došlo je oko 150 naoružanih partizana i sa kreveta digli tri seljaka i iste odveli u nepoznatom pravcu.

« Vidi dok. br. 135.

Istog dana oko 10 sati pred svojom kućom od strane partizana ubijen je jednim nabojem iz vojničke puške Marić Ante.

Izvješće oruž. postaje Srinjine br. 1216 od 15. rujna.

17. rujna u 18.30 sati dva naoružana partizana sa pištoljima upali su u poštanski ured u Jelsi, otok Hvar, i iz blagajne odnijeli 2,210.000 Kuna, koji je novac istog dana u 16 sati prispio iz Makarske.

Brzobjavno izvješće postaje Jelsa br. 592/Taj. od 17. rujna.

Odbjegla lica koja su se priključila pobunjenicima:

1) Neustanovljenog dana mjeseca kolovoza odbjegli su od svojih kuća Lozo Pavao i Mate iz sela Poljica, kotar Imotski.

2) U istom vremenu iz sela sa područja oruž. postaje Lećevica odbjegli je 6 lica. Izvješće postaje Lećevica br. 1031/42.

3) Sa područja oruž. postaje Imotski udaljilo se je od svojih kuća četiri lica. Izvješće postaje Imotski br. 578/Taj. od 8. rujna.

4) Sa područja oruž. postaje Han udaljilo se je od svojih kuća devet lica. Izvješće iste postaje broj 484/Taj. od 6. rujna.

5) Sa područja oruž. postaje Sinj udaljilo se je od svojih kuća tri lica, izvješće iste postaje br. 759/Taj. od 2. rujna.

6) Sa područja oružničke postaje Trilj udaljilo se je od svojih kuća ukupno 13 lica. Izvješće iste postaje br. 1717, 1775. i 1799/42.

Lica koja su se iz odmetništva vratila:

U toku posljednjih 15 dana dobrovoljno vratili su se iz odmetništva to: Bratinčević Roko Mićin iz Kaštel Sućurca, Plepel Dominik iz Kaštel Sućurca (izvješće oruž. post. Sinj broj 3358 od 4. rujna). Najeva Antonino iz sela Marine kod Trogira i Zivković Ante iz Rogoznice kod Šibenika (izvješće oruž. postaje Han br. 2355 i 2356/42); Belas Veljko iz sela Arbanije, kotar Split, Ercegović Tomislav iz Jarebinjaka i Radić Josip iz Podglavi, oba kotara Šibenik (izvješće oruž. post. Han. br. 2359, 2360 i 2361/42); Jukić Marijan iz Bračevića, kotar Omiš, Poljak Ivan iz Sinja i Kunac Marko iz Potravlja, oba kotara Sinj (izvješće orpost Sinj br. 3421, 3422 i 3410/42).

4) O akciji i radu te kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i protudr. elemenata:

Nije ništa zapaženo.

5) O stranoj promičbi u narodu:

Partizani u zauzetim mjestima ovo vrše javno održavanje sastanaka, dogovora i govora te rasturanjem promičbenog materijala, dok komunisti u ostalim mjestima ovo vrše potajno. Ovo se sa uspjehom suzbija u

područjima koje se nalaze u našoj vlasti, dok u područjima kojima dominiraju partizani ne može se postići nikakav uspjeh.

6) O prilikama prehrane i prometu:

Od zadnjeg izvješća stanje nepromjenjeno, već dapače pogoršano na čitavom području i svako daljnje komentarisanje ovome je nepotrebno, a posljedice su očigledne. Oružništvo iz opskrbnih domobranskih skladišta dobija jedva 25% pripadajućih živežnih namirnica, dok sa druge strane uz najbolju volju uslijed velike skupoće se ove ne mogu nabaviti, pa je neophodno potrebno da mjerodavni ovome posvete više pažnje, jer su posljedice očigledne.

Prometne su prilike bez promjene.

7) O odnosima vojske sa ustaškim organizacijama i građanskim vlastima :

Dobri su i u znaku uzajamne suradnje i pomaganja. Nije nigdje došlo do razilaženja.

8) O odnosima sa savezničkom vojskom, čiji se dijelovi nalaze u našoj zemlji:

Sa talijanskom vojskom koja boravi na čitavom području, odnosi su korektni, ali ne i srdačni.

24. kolovoza brigadir talijanskih karabinjera u Vrlici pozvao je u svoj ured domobrana Iliju Uzuma, radi toga što ovaj tobože nije zauzeo stav »Pozor« prilikom skidanja zastave i tom ga prihkom ošamario.

Izvješće oruž. postaje Vrlika broj 452/Taj. od 1. rujna.

27. kolovoza ophodnja talijanske vojske u Sutivanu na Braču, ranjen je iz puške Ilić Ivan iz istog mjesta, navodno zbog toga što isti na poziv nije htio stati. Istoga dana Talijani su uhitih 6 osoba u istome mjestu. Razlog uhićenja je nepoznat.

Izvješće oruž. postaje Supetar br. 410/Taj. od 30. kolovoza.

1. rujna od strane komande presidia u Gradcu, kotar Makarska uhićena je razredna poštarica Alberta Alač iz istog mjesta pod sumnjom da stoji u vezi sa partizanima. Isto tako uhićen je njezin pomagač i suradnik pismonoša Zidić Kruno.

Izvješće oruž. postaje Gradac br. 1633 od 1. rujna.

3. rujna uhićen je preglednik rizničke straže u Baškavodi, Bože Ribičić, pa zatim od 7—8 sati držali ga vezana za jedno drvo na obah u istom mjestu. Razlog uhićenja jeste taj, što je Ribičić od talijanskih vojnika tražio da kupi streljiva, bombi i konzervi za partizane.

Izvješće oruž. postaje Baškavoda br. 302/Taj. od 5. rujna.

5. rujna uhićen je i otjeran u Knin od strane talij. karabinijera Marko Račić iz Vrlike, radi toga što je kupovao od talijanskih vojnika razne predmete.

Izvješće oruž. postaje Vrlike br. 475/Taj. od 19. rujna.

5. rujna u 12 sati uhićena je od strana karabinjera poštanska vježbenica u Klisu, Ica Carić rodom iz Hvara, pod sumnjom da održava veze sa partizanima Ista otpremljena je u Split.

Izvješće oruž. postaje Klis br. 903/Taj. od 7. rujna.

7. rujna pušteni su na slobodu Matulić Klara i njezin sin Pave, koji su bih uhićeni 21. lipnja t. g. u Omišu i sprovedeni u Split.

Izvješće oruž. postaje Omiš br. 641/Taj. od 10. rujna.

8. rujna u selo Dugopolje iz Sphta došlo je oko 150 talijanskih fašista, koji su odmah blokirali čitavo selo i uhitili 24 osobe, od kojih 22 opremljeno lje u Split, dok dvije osobe (Vukasović Božu i Caktaš Božu) ubili su iz pušaka u jednoj ogradi na raskrsnici puteva Sinj—Dugopolje—Klis i njihove lešine pronađene su 11. rujna. Tom su prihkom Talijani zapalili 6 kuća. Tom prihkom talijanski vojnici su vršili razne pljačke pojedinim građanima.

Izvješće oruž. postaje Klis br. 928/Taj. i 918/Taj. za 1942.

10. rujna u Supetru iz Splita, na dva ratna broda došlo je oko 700 talijanskih vojnika sa svojim časnicima u cilju akcije čišćenja terena od partizana, vojska se je utaborila kod mjesta Supetra. Sutradan došao je u Supetar i osobno zapovjednik divizije Bergamo, koji je pozvao sve videnije ličnosti i sve državne službenike na njegov govor.

Izvješće ovog krila broj 1554/taji. od 14. rujna.

11. rujna talijanska vojska iz Makarske vršila je pretres sela Tučepi, kod Makarske i tom prilikom zapalila 4 kuće iz kojih ima po neko lice u partizanima.

Izvješće oruž. postaje Makarska br. 2081 od 12. rujna.

f...1

Za Dom spremni!

Veliki župan:
Ante Luetić v. r.

BROJ 286

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 20. RUJNA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJAMA
PARTIZANA U VREMENU OD 13. DO 19. RUJNA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika župa Cetina
V. T. br. 81/42.

Omiš, dne 20. rujna 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
za vrijeme od 13. rujna 1942. do
19. rujna 1942.

1. Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajništvo ministra
2. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
3. Ministarstvu vanjskih poslova
4. Predsjedništvu vlade na ruke državnog tajnika
Dr. Vjekoslava Vrančića
5. Ministarstvu hrvatskog domobranstva za Gl. stožer *Z a g r e b*
6. Obćem upravnom povjereniku N.D.H. kod Višeg zapovjed.
talijanskih oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«.
7. Obćem vojničkom povjereniku N.D.H. kod Višeg
zapovj edništva talij. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

Savezno okružnici ministarstva unutarnjih poslova od 15. siječnja 1942. V. T. 14-A-I-1942 podnosim sljedeći izvještaj:

Ad I) Uzprkos akcija čišćenja koje su savezničke čete vršile na planini Biokovo, razmjor pobune se nije bitno smanjio, ali se ipak primjećuje da je dolazak naših (ustaških) postrojbi u Imotski pokolebao moral u partizanskim redovima, a dokaz tome je, što se je zadnjih dana nekoliko odmetnika dobrovoljno predalo vlastima.

Tokom nedjelje javljeni su nam shedeći događaji:

a) Dne 12. rujna 1942. u 17 sati na raskrsnici Koprivno—Klis—Sinj oko 30 naoružanih partizana zaustavili su teretni samokret Varda Krešimira iz Sinja koji je vodio u Split pokušstvo Dr. Paića iz Sinja te su opljačkah posteljinu i neke druge manje predmete, a sa samokreta su odniali 2 gume zadnje, također su mesaru Boži Bošnjaku, koji je bio u tom samokretu odnieh 12.000 Lit.

Istoga dana i vremena partizani su odveli stoku koja je dolazila cestom iz Sinja i to 4 vola, 12 teladi i 49 brava — raznih vlasnika.

7/1—6, k. 214.

* Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NDH, reg. br.

b) Dne 13. rujna 42. u 23.15 sati obhodnja od dva oružnika sukobili su se u blizini Hvara sa 4—6 naoružanih ljudi, koji su na oružnike pucali, a kad su vojnici odgovorili vatrom, spomenuti su se razbježali.

c) Dne 13. rujna 42. došla su četiri naoružana partizana u gostionu Koke Stane kod sela Jabuke »-Gaz« (kotar Sinj) iz koje su sobom odveli pet osoba, od kojih su dvojica sutradan pustili.

d) Dne 13. rujna 1942. u blizini Vrlike (kot. Sinj) partizani su odveli dvie seljanke u Vještica Goru.

e) U noći od 13. na 14. rujna 1942. 100 partizana došlo je u selo Jesenice (općina Priko-Poljica — kot. Omiš) te su odveli sobom Sare Zvonimira učitelja (ustašu), njegovu ženu Ivku — učiteljicu, Tomaš Ivku i Tomić Antu, a osim toga su dvie žene ošišali.

f) Dne 13. rujna 1942. oko 23.30 sati došli su partizani u selo Rogoznica-Lokva (općina i kotar Omiš) te su iz stana učitelja Ante Luša odneli krugoval.

g) U noći od 14. na 15. rujna naliepljeni su komunistički letci na zidovima kuća u selu Zakućac (općina Priko-Poljica — kotar Omiš).

h) U noći od 14. na 15. rujna 1942. oko 150 naoružanih partizana došlo je u selo Podstrana (kot. Omiš) te su odveli u Mosor četiri seljaka.

i) Dne 15. rujna 1942. oko 10 sati nepoznati napadač ubio je iz samokresa Marića Antu iz Podstrane (kot. Omiš), koji je pred svojom kućom opravljao bačve. Isti je bio veliki Jugoslaven i govorio, da će doći četnici u Podstranu i osvetiti se partizanima.

j) Dne 15. rujna 1942. oko 15 sati kod sela Basta (kot. Makarska) partizani su odveli Matu Stanišića iz Basta i njegove 34 koze. Dne 18. t. mj. partizani su Matu pustih kući, ali su ga blizu Baške vode dočekali nepoznati te ga nožem zaklali.

k) Dne 14. rujna 1942. pobjegao je od partizana i prijavio se oružničkoj postaji u Zadvarju (kot. Omiš) Božo Vukušić Andrijin iz Katuna (kot. Omiš). Sobom je donio pušku Mauzer i 50 bojevih naboja.

l) Dne 15. rujna 1942. pobjegao je od partizana i prijavio se je istoj oruž. postaji (bez oružja) Jure Sarić Ivanov iz Grabovca (kotar Imotski).

m) U noći od 15 na 16. rujna 1942. nestali su iz Omiša Božo Mimica odvjetnički pripravnik, Lovre Marušić, šofer, Vjeka Marušić učiteljica, Jozo Stanić, profesor, Petar Novaković učenik VII raz. gimnazije i 6) Dušan Marković, student 8. razreda gimnazije.

n) Dne 17. rujna 1942. oko 1 sat 50 naoružanih partizana upalo je u selo Gornje Prisoje (kot. Sinj) te su ubili Milanovića Duju-Ivana. Ista banda je zatim otišla u selo Krušvare odakle su odveli trojicu seljaka.

o) Dne 17. rujna 1942. oko 5 sati u blizini Postira (kot. Supetar) partizani su ubili Hrepića Pavu p. Ivana iz Postira.

* Odnosi se na operaciju »Albia«. Vidi dok. br. 119, 120, 122, 170, 178, 196, 197, 204, 208, 209, 210, 274, 282 i 283.

p) Dne 17. rujna 1942. u 18.10 sati 2 nepoznata razbojnika upala su u pošt. ured u Jelsi te su opljačkali u gotovom Kn. 2,210.000.— i pobjegli.

r) Dne 19. rujna 1942. oko 17 sati u blizini Zrnovnice (kot. Omiš) partizani su zaustavili i ošišali Mariju Kovačić ž. Ivanovu iz sela Prika te joj odnieli 31 komada velikih ovnova.

Ad II) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Ad III) Akcija čišćenja partizana na planini Biokovo, koju je talijanska vojska vršila u vremenu od 29/VIII 42. do 2. IX 42.² imala je priličan uspjeh, ah službeni izvještaj Superslode o toj akciji ne odgovara podpuno stvarnosti. U prvom redu broj mrtvih partizana nije ni izdaleka onoliko koliko je naveden u spomenutom izvještaju, a ne bi bio toliko ni kad bi se ubivenim partizanima pribrojili i oni mirni i nevini Hrvati (skupa sa tri oružnika), koje su u Dragljanima i Kozici (kot. Makarska) te Rašćanima i Zupi (kot. Imotski) zaklali prihkom spomenute akcije četnici. Isto tako ne odgovara stvarnosti ni izvještaj od nekoliko stotina zarobljenih, jer se je radilo samo o neznatnom broju zarobljenika, dočim je izvještaj o zaplijenjenom ratnom tvorivu i zalihama hrane točan. Partizani na planini Biokovo ipak nisu sasvim uništeni. Manje grupe istih ostale su u nekim predjehma planine Biokovo, oveća grupa uspjela je probiti se u pravcu Livna. Dokazom da na Biokovu ima još partizana jest okolnost da su isti dne 9. rujna 1942. u selu Tučepi (kot. Makarska) ubih iz puške Marijana Mravičića pristalicu ustaškog pokreta (vidi prošlonedjeljni izvještaj pod Ad I. m), a dne 18. rujna 42. blizu Baške vode (kot. Makarska) zaklali su Matu Stanišića, kojemu su dne 15. rujna kod Basta (kot. Makarska) zaphenih 34 koze (vidi današnji izvještaj).

Klanje nevinog hrvatskog pučanstva u gore spomenuta 4 sela sa strane četnika te pljačka i palenje nekoliko stotina kuća u tim selima što se je sve događalo u prisutnosti tahj. vojske, izazvalo je mučan dojam i silnu paniku među narodom, koji je u masama pobjegao, tako da je više sela opustjelo. Talijani su naoružali i doveh četnike, koji su nastupah sa poklicima kralju Petru, a obasiplju pogrdama Poglavnika i sve drugo, što je Hrvatima sveto.

Ovako vi događaji nisu nimalo doprinieli smirivanju i učvršćavanju prijateljstva i srdačnosti između našeg naroda i talijanske vojske.

Talijanske vojne vlasti uputile su proglas odmetnicima pozivom da se do 15. rujna 1942. povrate svojim kućama uz garanciju da ih ni naše ni talijanske vlasti neće progoniti. Proglas nije imao vidnog uspjeha te je ovih dana izdan novi proglas, kojim se rok za povratak produžuje do 30. rujna 1942. jer uslied saobračajnih smetnja mnogi se nisu mogli povratiti.

Osim spomenutih proglasa uputio je talijanski artiljerijski major Pozza de Capo Grosso-Cavagnini u svoje ime jedan proglas Braćanima, koji se u priepisu prilaže, jer je zanimljiv radi svoje stilizacije.³

³ Vidi dok. br. 220.

Ad IV) Naše građanske vlasti na delom području velike župe poduzimlju sve da se djelotvorno očituje naša iskrena, korisna i puna suradnja sa zapovjedništvom talij. vojske, osobito u pitanjima javnog reda i sigurnosti, a i u svim drugim pitanjima koja iskrsavaju bilo s njihove bilo s naše strane.

Predstavnica talij. vojnih vlasti istina na rieči pokazuju razumievanje i dobru volju za takovu suradnju, ali na djelu nastupaju u glavnom poduno samostalno, bez sudjelovanja predstavnika naših vlasti, tako da su iste u nemogućnosti na terenu spriečiti ili ublažiti nasilja koja se vrše nad nevinim pučanstvom.

Ad V) Držanje talij. vojnih vlasti prema pobunjenicima ne mienja se, t. j. one još uvek na izgled pokazuju odlučnost da ih likvidiraju, ali to poduzimlju već poznatim načinom vođenja akcije, koji ne vodi konačnom uspjehu. Uviek se vode neke akcije, a opet uvijek ima partizana na istim mjestima — pravi *circulus vitiosus*.

Politička svrha ovakova postupka dade se lako naslutiti, osobito kad se isti poveže sa pljačkanjem i palenjem kuća našeg mirnog pučanstva i dovađanjem četnika u najčistije hrvatske krajeve.

Prema našim građanskim i vojnim vlastima talij. vojne vlasti se ne drže onako prijateljski i korektno kako je to na izgled prije bilo. Zagrebački sporazum jednostavno se izigrava te se Talijani koriste svojim pravom veta do krajnih granica pak i ondje gdje isti ne bi bio uvjetovan. Progon komunista uobće ne dozvoljavaju našim redarstvenim vlastima, pa niti hapšenju i dopratu vojnih bjegunaca našim vojnim vlastima. Skoro dnevno talij. vojne vlasti zađiru i posreduju u pitanjima koja ne spadaju u njihov djelokrug, posreduju čak u pitanjima premještanja pojedinih naših službenika. Talijanske vojne vlasti ne zaziru niti od javnog ponižavan ja organa naših vlasti. Tako su u noći od 25. na 26. kolovoza 1942. partizani iz Mosora porušili na više mjesta cestu Omiš—Split. Talijanske vojne vlasti su prisilile pučanstvo koje ima svoje kuće u blizini porušenih mjesta da popravlja cestu, što je opravdana mjera, ali je za svaku osudu da su cestu morali popravljati i riznički stražari te lučki piloti iz Krila i Dugograta, pa čak i župnik iz Dugograta.

Uobće u postupku talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima neprestano se nazire isticanje prava jačega i prava okupatora po ratnom pravu, a ne po sporazumu.

Na otoku Braču talijanske vojne vlasti postavile su neku vrst civilnog komesara, kojemu su podređene sve naše vlasti na otoku.

Ad VI) Javna sigurnost našeg žvlja na području velike župe je nikakva. Talijani osiguravaju samo posadna mjesta i njihovu neposrednu blizinu, a već par kilometara dalje partizani nesmetano ruše ceste. Naše oružničke postaje su preslabe da same izvrše osiguranje, a Talijani ne dozvoljavaju ukidanje onih postaja koje su teško ugrožene, a niti im

šalju pomoć u ljudstvu. Činjenica je da su neprestano izloženi jedino naši ljudi, te moraju ostati na položajima gdje im je propast sigurna, a pomoć ne dobijaju.

I ovdje je jasna politička svrha.

Ad VII), a), b) i c) kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Za Dom — spremni!

Veliki župan
Luetić v. r.

(M. P.)

BROJ 287

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA OD 28. RUJNA 1942. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBAMA O PARTIZANIMA NA TERITORIJI ŽUPE U VREMENU OD 20. DO 26. RUJNA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

V. r. Broj 84/42.

Omiš, 28. rujna 1942.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike
Župe Cetina za vrijeme od 20. rujna
1942. do 26. rujna 1942.

1. Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajništvo ministra
- 2) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 3) Ministarstvu vanjskih poslova
- 4) Predsjedničtvu Vlade na ruke Državnog tajnika
Dr. Vjekoslava Vrančić
- 5) Ministarstvu Hrvatskog domobranstva — Za glavni stožer

Z a g r e b

6. Obćem Upravnom povjereničtvu Nezavisne Države
Hrvatske kod Višeg zapovjedništva talijanskih
oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«
7. Obćem vojničkom povjereniku Nezavisne Države
Hrvatske kod Višeg zapovjedništva talijanskih oružanih
snaga »Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

k. 71.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu **vn**, Arhiva NDH, reg. br. 27/5—5,

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. siječnja 1942. V. T. broj 14-A-I-1942. podnosim shedeći izvještaj:

Ad I)

Razmjer i stanje pobune bez promjene. Pojačana djelatnost partizana u kotarima Omiš i Sinj. Manji broj odmetnika predao se vlastima, dok se je, na poziv vođa iz brda, veći broj osoba, osobito mladića pozvanih u vojsku, odmetnuo od svojih kuća.

Tokom nedjelje javljeni su shedeći događaji:

a) U noći između 19. i 20. rujna 1942. nepoznati počinitelji prokopali su na tri mjesta put na Kočinu brdu (kod Khsa — kotar Omiš), onemogućivši tako kolni saobraćaj.

b) Dne 20. rujna 1942. u 21 sati u selu Dugom Polju (kotar Omiš) partizani su ubili Ivana Radovana P. Nikole iz Dugog Polja i opljačkali mu kuću.

c) Dne 20. rujna oko 21 sat partizani su zapalili most na cesti u selu Rupotini između Khsa i Omiša. Sutradan su Talijani most popravili, a zatim su u selu Rupotini u blizini oštećenog mosta zapalili osam kuća (šteta oko 3,500.000 kuna).

d) Dne 20. rujna oko 8 sati 6 km. sjeverno od Starigrada u blizini rta Skomšica (kotar Hvar) partizani su sačekah jedan motorni brod koji je vukao dva čamca, u kojima se je nalazila hrana i sprema za lučka poglavarsta u Starigradu i Hvaru, te su sve podpuno opljačkah. U Starigradu nalazi se talijanska vojska.²

e) Dne 20. rujna 1942. u selu Vojnicu (općina Trilj — kotar Sinj) partizani su pred crkvom sa 5 metaka iz samokresa ubili župnika don Jozu Culina.³

f) Dne 21. rujna 1942. u selu Civljane (kotar Sinj) jedna obhodnja je zaustavila 4 nepoznata čovjeka, koji su odmah plegli i počeli pucati na obhodnju. U borbi je jedan nepoznati ubijen, a ostah su pobjegli. Kod ubijenoga je pronađeno: 1 komad »-Bilten« god. II br. 17, 18 i 19; »Vojno-politički pregled« br. 5/42« adresiran za Omiš, 10 letaka »Hrvatskom i Srpskom narodu Dalmacije« i 10 letaka »Narodu Kninske krajine« adresirano na selo Biočić, 7 letaka »Narodu Kninske krajine« adresirano za selo Kričke te pripasni remen sa pištoljem »Fromer« cal. 7,65 sa 7 naboja.

g) Dne 21. rujna 1942. u 16 sati došla su tri naoružana partizana u selo V. Grablje (kotar Hvar) te su u pučkoj školi i pošti oduzeli i nogama zgazili sliku Poglavnika. Zatim su pošh u selo Grablje, gdje su u školi učinih istu stvar.

h) Dne 21. rujna 1942. u 13.15 sati 6 naoružanih partizana sačekah su na Kočinu brdu (kotar Omiš) samovoz Ante Bartulovića iz Splita te

² Akciju su izvršili borci Hvarske partizanske čete »Matija Ivanić«.

³ Leteći vod Mosorske čete ubio je župnika kao suradnika okupatora. Vidi dok. br. 145, napomenu 7.

su iskrkali putnike, a sami sjeli u samovoz i pošli u pravcu Muca. Bartulović sa samovozom do danas se nije povratio i za njegovu sudbinu se ne zna.

i) Dne 22. rujna 1942. oko 23 sata partizani su u Dugom Polju (kotar Omiš) opljačkali kuću Ivana Čipčića p. Mile iz Dugog Polja, a samog Ivana Čipčića su izveli oko 200 m. dalje od njegove kuće i ubili ga sa pet metaka iz puške.

j) Oružnička postaja u Sinju svojim izvještajem od 22. rujna tg. Br. 123 izvijestila je da su se 22 osobe (među njima i jedna djevojčica od 13 godina) iz Sinja i okolice odalečile od svojih kuća i pridružile se pobunjenicima.

k) Dne 22. rujna 1942. odalečili su se od svojih kuća i pridružili pobunjenicima Kadić Srećko iz Jesenica i Mandić Pavao iz Dugog Rata (kotar Omiš).

l) Dne 22. rujna 1942. pobjegao je od partizana partizan Ljubo Bogdan pok. Jure iz Grabovca (kotar Imotski) i predao se oružničkoj postaji u Zadvarje (kotar Omiš). Izjavio je da je u partizanstvu život težak jer se trpi glad, golotinja, bosotinja, strah i uznemirenost. U partizane da je otišao, jer je bio zaveden.

m) U noći između 22. i 23. rujna 1942. g. partizani su prepilali 42 komada stubova brzoglasne linije uzduž puta Khs—Solin uz Bijeli Brijeg (kotar Omiš).

n) Dne 23. rujna 1942. g. pošao je iz Omiša u Dolac Gornji ustaša Mate Mlikotić Jozin, koji je doputovao iz Zagreba, u namjeri da svoju obitelj vodi u Zagreb. Međutim istog dana Oko 15 sati nađen je Mlikotić ubijen na vrhu Mosora na mjestu zvanom Rastovača.

o) Dne 23. rujna 1942. u 1 sat veća grupa naoružanih partizana došla je u selo Košute u ugljenokop (neposredna blizina Sinja) te djelomično polupala pet motora, jedan dinamo stroj, prolila 4000 kg nafte, 1.200 litara benzina, 1.200 litara petroleja, te odnijela sobom kože za 12 pari cipela, 5 pari cipela, jedan pisajući stroj i cijeli alat od rudnika za 200 radnika. Šteta se cijeni na više milijuna Kuna.⁴

p) Dne 25. rujna 1942. g. u blizini Baške Vode (kotar Makarska) partizani su sačekali goniče stoke Pavla Glavine iz Makarske i otjerali u planinu Biokovo 10 volova, 17 koza i ovaca. Glavina nije slučaj prijavio niti dao podatke goničima, pak se sumnja da je bio u vezi sa partizanima.

r) Dne 25. rujna 1942. g. 5 naoružanih partizana sačekalo je kod raskrsnice puta Sinj—Koprivno—Khs—Dugo Polje autobus Petra Vuletića iz Sinja koji je iz Splita išao u Sinj, te su opljačkali putnike od kojih su četvoricu odveli sobom, ali su im dvojica kasnije pobjegli.

s) Dne 25. rujna 1942. g. u 19.30 sati osam naoružanih partizana zaustavili su u selu Prugovo (kotar Omiš) Blaža Kurtovića iz Klisa,

⁴ Akciju je izvršio Četvrti bataljon Prve dalmatinske NOU brigade. Vidi dok. br. 150, napomenu 4.

koji je na kolima gonio jednog krmka i neke druge stvari, vlasništvo Dalibora Benzona iz Vranjica. Partizani su krmka i stvari odnijeli, a kola i konje sutradan povratili Kurtoviću.

š) U noći između 25. i 26. rujna 1942. g. partizani su na Kočinu brdu (kod Klisa, kotar Omiš) oštetili željezničku prugu ali je kvar na vrijeme opažen i popravljen.

t) Dne 26. rujna 1942. u 22.30 sati partizani su napali oružničku međupostaju Gornji i Donji Otok (kotar Sinj) te su zarobili ljudstvo i odnijeli oružje.⁵

u) Dne 26. rujna 1942. u 24 sata četiri partizana su došla u Donja Brela (kotar Makarska) te su trojici domobrana odnijeli odoru i spremu.

v) Prema privatnom saznanju talijanska vojska iz Klisa izvršila je u selu Dugom Polju (kotar Omiš) dne 25. rujna 1942. g. represalije paleći kuće seljaka, ali službeni izvještaj još nije primljen, pak se ne zna tačno stanje stvari.

Ad II)

Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Ad III)

Usprkos pojačanoj djelatnosti partizana talijanske vojne vlasti nisu ništa poduzele protiv istih što se da opravdati još neisteklim rokom poziva partizanima da se povrate kući, ali s druge strane u selima Dugom Polju u Rupotini (vidi današnji izvještaj) Talijani su vršili represalije paleći kuće. To je istina lakše i daleko manje opasno nego progoniti partizane po brdima, ali ima tu lošu posljedicu da narod izgubivši krov nad glavom i od straha — bježi u brda. Ovakovim sredstvima se samo pojačavaju partizanski redovi.

Ad IV)

Kao u prošlonedjeljnom izvještaju:

Ad V) Kao u prošlonedjeljnom izvještaju sa slijedećim dodatkom:

Još bolje ilustriraju držanje odnosno promjenu držanja talijanskih vojnih vlasti prema našim građanskim i vojnim vlastima (i ako naše vlasti nisu dale nikakova povoda za to, nego su naprotiv ulagale i ulažu najveće napore za što uspješniju suradnju) slijedeći događaji:

Dne 20. rujna 1942. g. prigodom otvora kotarske ispostave u Vrgorcu kotar Makarska, održana je svečana misa. Crkva je bila dupkom puna naroda, a mjesto je bilo iskićeno sa hrvatskim zastavama. Nakon mise zapovjednik talijanskog presidia u Vrgorcu pozvao je vršioca dužnosti upravitelja kotarske ispostave te mu rekao da se u buduće na kotarskoj ispostavi mora vijati pored hrvatske i talijanska zastava.

⁵ Vidi dok. br. 150 i 154.

b) Zapovjedništvo talijanskog XVIII armijskog korpusa u Splitu uputilo je dne 24. rujna 1942. g. pod brojem Prot. 6911/1. podpisanome dopis, čiji se priepis prilaže:

c) Zapovjedništvo talijanskog presidia u Starigradu (kotar Supetar) zabranilo je dne 26. rujna 1942. g. podjelu hrane upućene za stanovništvo općine Starigrad, izjavivši da će se hrana dijeliti samo pod njegovim nadzorom.

d) Zapovjedništvo talijanskog presidia u Omišu uputilo je dne 28. rujna 1942. pod No. 1107 Pa di Prot, dopis Tehničkom odjeljku Omiš čiji se priepis prilaže.

Iznosim ove događaje bez ikakova komentara, jer opisani događaj i sadržaj priloženih dopisa govore dovoljno jasno sami za sebe i karakterizuju sadašnji način postupanja saveznika prema našim vlastima, koji se postupak protivi svima ugovorima i sporazumima sklopljenim između naše i talijanske vlade, taktu pa čak i učtivosti. Osobito u dopisu pod

b) naziremo prikrivene namjere, čiju bit još ne možemo dokučiti.

Ad VI) — Ad VIII)

Kao u prošlonedjeljnom izvještaju.

Za Dom — spremni!

Veliki župan
Luetić, v. r.

(M. P.)

BROJ 288

**PISMO VELIKOG ŽUPANA ANTE LUETICA OD 29. RUJNA 1942.
KOMANDANTU TALIJANSKOG 18. ARMIJSKOG KORPUSA KAO
ODGOVOR NA NJEGOVO PISMO U KOJEM GA KRITIZIRA ZA LOŠU
SURADNJU U BORBI PROTIV PARTIZANA¹**

P r i e p i s

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Velika župa Cetina

Taj. Broj: 2701/42.

Omiš, dne 29. rujna 1942.

Komandantu XVIII vojničkog korpusa

Nj. E. Generalu Umbertu Spigo

S p l i t

Potvrđujem primitak Vašeg cijenjenog pisma od 24. rujna t.g. broj 6911,² čiji me je sadržaj, a naročito izvedeni zaključci mnogo iznenadio tim više, što je notorno, da od časa kada sam na čelu ove Župe nisam ništa propustio, a da u svakoj prilici dadem dokaza iskrene saradnje sa talijanskim vojnim vlastima na ovom području, što mogu potvrditi svi dosadanji zapovjednici talijanskih presidia u Omišu, te na ostalom području ove Župe, kao i svi pa i najviši talijanski funkcioneri s kojima sam dolazio u dodir, kao napr. Nj. Ekselencija Guverner Bastianini, prefekt Zerbino, generali Dalmazzo, Armellini, Piazzoni itd.

Ne samo ja, nego i svi moji saradnici i podređeni organi pod mojim uputama i nalogima radili su i rade iskreno kolaborirajući sa savezničkom talijanskom vojskom.

Prema tome teška optužba upućena meni i mojim organima kao da su čak znajući za pripremne radnje sabotaze partizanskih banda to prešutili da odmah jave talijanskim vojnim vlastima, nije osnovana i ničim dokazana, te se ja sa istom ne mogu nikako složiti. Vjerujem naime, da su Vaši zaključci bazirani na krivim obavještenjima.

Ekselencijo Vama je poznato, da je broj oružničkih postaja, oružnika, i policijskih organa na području ove Župe vrlo malen, te da uz svu požrtvovnost koju su do sada ti organi u suzbijanju nedjela partizana pokazali, a mnogi i mnogi životom to i platili, nijesu uvijek bili u stanju da spriječe djelatnost partizanskih banda. Većina djela sabotaze partizana događa se noću, daleko od oružničkih postaja, pa je i to onemogućavalo, da se odmah sazna za pojedine slučajeve, ali nije se desio ni jedan slučaj, a da se odmah po saznanju nije javio talij an-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 5/4—18, k. 214.

² Vidi dok. br. 241.

skom zapovjedništvu. Bilo je pak i slučajeva i to mnogobrojnim, kada se je talijanskim vojnim vlastima unaprijed javljalo spremanje pojedinih dijela sabotaze partizanskih banda. Tako na pr. bile su obavještene već unaprijed talijanske vojne vlasti o slijedećim namjeranim akcijama partizana, o namjerama partizana da dignu u zrak električnu centralu u Kraljevcu, o namjeravanom prepadu na Omiš, o žurnoj potrebi osiguranja važnog prelaza preko Cetine »Pavića Most«, o potrebi čuvanja mosta kod Ravnica blizu Omiša i Mosta kod Blata na Cetini, o lagumanju stubova električnog voda kod Omiša i Kučića, o miniranju mosta kod Piska (Rogoznica), o napadaju na Imotski, Zagvozd, Zupu, Rašćane, Vrgorac, Lovreć, Cistu, Aržano, Studence i Šestanovac 1 t.d. i t.d.

Svi nabrojani slučajevi dokazuju protivno Vašim zaključcima da su moji organi sva saznanja do kojih su mogli doći na vrijeme dostavljali određenim Vašim komandama.

Da još jače istaknem želju i volju za što užu saradnju u cilju uništenja zajedničkog neprijatelja, moram istaknuti bolnu činjenicu da dok sam ja mojim podređenim saradnicima i organima bio tačno identificirao intelektualne vođe partizana i prokazao ih talijanskim vojnim vlastima iste su ove pustih na slobodu, a ovi su nakon puštanja na slobodu nastavili svojim podzemnim radom, dok nijesu nazad malo dana pribjegli da nađu partizane u brda. Za primjer navodim samo najmarkantnije slučajeve: Stipe Ostojića i vođe partizana u Omišu Bože Mimice, advokatskog vježbenika, i Ivana Sperca, trgovca.

U ostalom djelatnost i sabotaza partizana nije ograničena samo na Veliku Zupu Cetina, već je imade i izvan hrvatskog područja, gdje ni brojne oružane snage nijesu u stanju da to spriječe, jer se ta djela događaju noću i nenadno.

Djela sabotaze ne vrši mirno stanovništvo, koje živi kod svojih kuća, već to rade partizanske bande, koje se nalaze na brdu »Mosoru« i »Biokovu«, a koje su regrutirane iz svih krajeva, a dobrim dijelom iz Splita i Kaštela tj. anektiranog dijela Dalmacije.

Prema tome suvišna je svaka suradnja za identificiranje počinitelja djela sabotaze, jer je notorno tko su isti. To su spomenute bande u brdima i tamo ih treba tražiti.

Ne isključuje se ipak, da među pučanstvom i pojedinim selima imade po koji pojedinac, koji prisiljen pod terorom suradnje sa partizanima, ih potajno simpatizira s njima, te ih pomaže, ah ove pojedince teško je identificirati, jer pučanstvo iz straha pred osvetom partizana ništa ne javljaju vlastima.

U mom djelovanju uvijek me je rukovodio osjećaj iskrenog prijateljstva prema talijanskom narodu i njegovom vehkom Duce-u i na bazi istog iskreno sam suradiio kohko god sam mogao sa svima predstavnicima savezničke talijanske vojske s kojima sam dolazio u dodir.

Vama je, Ekselendjo, vrlo dobro poznato, da ja raspolazem sa vrlo malim snagama, koje su decimirane u borbama sa partizanskim bandama, te da je prema tome sa strane hrvatskih vlasti učinjeno sve

za uništavanje zajedničkog neprijatelja, te se iste ne mogu smatrati odgovornim za eventualne neuspjehe, jer se bez oružja i dovoljnog broja oružanih snaga na terenu uspjesi ne postizavaju.

Smatram Ekselencijo, da sam Vam dovoljno jasno prikazao stanje stvari i želim da kao i do sada, tako i unaprijed lojalnom i iskrenom saradnjom radimo na uništenju zajedničkog neprijatelja za dobrobit naših dviju Država.

0 Vašem pismu i o svemu što je gore izloženo odmah sam obavijestio moje pretpostavljene vlasti.

1 ovom prihkom, Ekselencijo, izvohte primite izraze mog odličnog poštovanja.

Veliki župan
Ante Luetić